

21—22 januari

Debatter m. m.

	Sid.
Tisdagen den 21 januari	
Interpellationer:	
av herr Adolfsson ang. arbetskonflikten vid Sveriges Radio-TV..	3
av herr Nyman ang. omskolningsverksamheten inom byggnadsfacken	4
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Schött ang. åtgärder för upplysning om tobaksrökningens skadeverkningar	6
av herr Petersson, Per, om undantag från försöksverksamheten med allmän hastighetsbegränsning för vägar i Norrland	6
Onsdagen den 22 januari	
Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m.	7
Meddelande ang. enkel fråga av herr Svanström om åtgärder för att minska risken för olyckor vid korsning mellan väg och järnväg	85

Tisdagen den 21 januari

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 4, med förslag till lag om kommunal beredskap m. m.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 50—53 till statsutskottet, motionen nr 54 till bevillningsutskottet, motionen nr 55 till behandling av lagutskott och motionen nr 56 till allmänna beredningsutskottet.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 27, med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1961 (nr 390) om statsmonopol på tillverkning av tobaksvaror, m. m.;

nr 28, angående uppförande av en för Svenska turisttrafikförbundet m. fl. institutioner gemensam administrationsbyggnad (Sverigehuset) på Blanche-tomten i Stockholm;

nr 29, med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1965—1968;

nr 30, angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan;

nr 31, angående försvarsgrensstabernas organisation m. m.; och

nr 32, angående överlåtelse av kronan tillhörig mark m. m.

Interpellation ang. arbetskonflikten vid Sveriges Radio-TV

Herr ADOLFSSON (k) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Den uppmärksammade strejken av skådespelare, regissörer, sångare och andra artister vid Sveriges radio-TV, understödd genom omfattande sympatiblockader från bl. a. de litterära yrkesutövarna, har redan på ett markant sätt försämrat radio- och TV-programmen. Ännu sämre torde de vid en utdragen konflikt bli, sedan programledningen avverkat tidigare inspelade program. I motsats till andra arbetskonflikter, där statligt ingripande utöver tillsättandet av medlingskommissioner som regel brukar undvikas, har konflikten vid Sveriges radio-TV en särskild karaktär, som motiverar ytterligare ingripande från statens sida.

Denna konflikt drabbar i hög grad hela det svenska folket. Radions och TV:s monopolställning markerar ytterligare detta förhållande. Denna ställning regleras som bekant genom en särskild överenskommelse mellan svenska staten och Sveriges radios aktiebolag angående rundradions programverksamhet.

I denna överenskommelse (§ 4) förpliktas bolaget att »programverksamheten skall bedrivas under beaktande av ljudradions och televisionens centrala ställning i landets kultur- och samhällsliv». Det heter att »programmen skall vara omväxlande till karaktär och innehåll samt ägnade att vidmakthålla och stärka allmänhetens intresse för rundradio». Förpliktelsen innebär vidare att programmen »i skäligen omfattning skall tillgodose olika intresseriktningar inom ... musik, teater, konst, litteratur ... » samt »skänka god förströelse

och underhållning», för att begränsa programförpliktelserna till det nu aktuella sammanhanget.

Det är uppenbart, att Sveriges radio-TV inte kan fullfölja den med staten träffade överenskommelsen, därest konflikten blir långvarig. Allmänheten — radiolyssnarna och TV-tittarna — blir lidande härpå, trots att vi enligt framlagt förslag t. o. m. har att vänta höjning av radiolicensavgiften. Under sådana förhållanden borde det vara en angelägen uppgift för regeringen att vidta särskilda åtgärder för att få ett slut på konflikten.

Utän att i detta sammanhang ingå på detaljer i fråga om framförda krav och motkrav anser jag att hittills lämnade uppgifter ger vid handen, att kulturarbetarnas lönekrav förefaller alltigenom rimliga. Bortsett från ett fåtal ofta anlitade s. k. stjärnartister är det stora flertalet av de strejkande att hänföra till kategorien lågavlönade. Det borde vara angeläget för statsmakterna att tillmötesgå kulturarbetarnas krav. Frågan är också i så måtto en statens omedelbara angelägenhet som ett tillmötesgående av dessa krav kan komma att medföra ökad anslagsbeviljning till programverksamheten vid radio och TV.

Med hänvisning till vad som anförts hemställer jag om kammarens tillåtelse att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få rikta följande fråga:

Överväger statsrådet att genom ytterligare ingripande från regeringens sida hindra den fortgående försämringen av radio- och TV-programmen till förfång för allmänheten och möjliggöra för Sveriges radios aktiebolag att fullfölja överenskommelsen med staten om programverksamheten?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. omskolningsverksamheten inom byggnadsfacken

Ordet lämnades på begäran till herr NYMAN (fp) som yttrade:

Herr talman! I ett flertal större orter i södra och mellersta Sverige har bostadsbyggandet icke kunnat genomföras i den omfattning som planerats på grund av brist på arbetskraft. Det har också gjorts gällande att bristen på byggnadsarbetare, i främsta rummet byggnads träarbetare, medfört försenad och förlängd byggtider samt fördyring av produktionskostnaderna. Svårigheterna hänger i betydande grad samman med knappheten på bostäder i de angivna områdena samt en förstälighet obenägenhet för friställda arbetare att lämna sina hemorter.

Trots att överskott på arbetskraft förelegat i norrlandslänen samt Värmlands och Kopparbergs län och att överskottet väntas komma att öka genom friställning från skogsbruket har arbetskraft i större omfattning via omskolningskurser för vuxna icke kunnat överföras till byggnadsarbetsmarknaden. Det framgår av länsarbetsnämndernas redogörelser från olika håll att det förelegat betydande svårigheter att få till stånd omskolningskurser för bl. a. byggnads träarbetare.

Det förefaller svårt att bedöma vilka orsakerna härtill kunnat vara utöver obenägenheten att lämna hemorten. Inom metallsektorn har omskolningsverksamheten vuxit och fått en betydande omfattning och därigenom har ett stort antal friställda skogsarbetare och från andra områden permitterade arbetare årligen omskolats och tillförts metallindustrin. Man ställer sig frågande till varför liknande anordningar icke skall kunna verka inom en så vital sektor som byggnadsarbetsmarknaden, desto mera som byggnadsyrkena otvivelaktigt är höglöneyrken och, såsom framhållits från olika håll, intresset för utbildning till bl. a. byggnads träarbetare är stort såväl bland byggnadsgrovarbetare som saknar utbildning som skogsarbetare.

Interpellation ang. omskolningsverksamheten inom byggnadsfacken

För en effektiv arbetsmarknadspolitik, där överflyttning av arbetskraft är en dominerande faktor, erfordras att bostadsbyggandet kan hålla jämna steg med expansionen i näringslivet. Bristen på bostäder utgör ett allvarligt hinder för näringslivets expansion på dessa orter och utgör dessutom ett allvarligt socialt hinder för arbetskraftens anpassning i industriorterna.

För att kunna vidmakthålla den fulla sysselsättningen är det angeläget att trånga sektorer på arbetsmarknaden, till vilka rekryteringen går trögt, avlägsnas, och att tillvaratagandet av tillgängliga arbetskraftsresurser på allt sätt underlättas.

Med hänvisning till nu framförd motivering hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet redogöra för vilka åtgärder som kan vidtagas för att stimulera omskolningsverksamheten inom byggnadsfacken?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 57, av fru *Hamrin-Thorell m. fl.*, angående kvinnlig tronföljd;

nr 58, av herrar *Schött* och *Enarsson*, angående heltidsanställda kommunala förtroendemän;

nr 59, av herr *Bengtson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Avsättning till fonden för idrottens främjande;

nr 60, av herr *Lundström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Avsättning till fonden för idrottens främjande;

nr 61, av herrar *Lager* och *Adolfsson*, om anslag för balsamering och hemtransport av utomlands avlidna svenska medborgare;

nr 62, av herr *Näsström m. fl.*, om an-

slag till Sverige-resor för svenskamerikaner;

nr 63, av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Pettersson, Gunnar*, om inställande av repetitionsövningarna under budgetåret 1964/65;

nr 64, av herr *Arvidson*, om utnyttjande av militära m. fl. verkstäder för civil yrkesskoleutbildning;

nr 65, av herr *Arvidson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet, m. m.;

nr 66, av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Peterson, Eric Gustaf*, om sänkning av delningstalet beträffande slöjdgrupper;

nr 67, av herr *Nyman* och herr *Peterson, Eric Gustaf*, om ersättning för vissa kostnader för morgonsamling i skolorna;

nr 68, av herr *Schött m. fl.*, om förhöjt statsbidrag till avlöningar inom landsantikvarieorganisationen;

nr 69, av herr *Andersson, Torsten, m. fl.*, om ökad ersättning till övervakare av villkorligt dömda m. fl.;

nr 70, av herr *Hilding*, om anslag för ökad upplysningsverksamhet rörande tobakens skadeverkningar bland ungdom, m. m.;

nr 71, av herr *Jacobsson, Per*, om anslag för en antitobakskampanj;

nr 72, av herrar *Lager* och *Adolfsson*, angående familjebostadsbidragen;

nr 73, av herr *Pettersson, Gunnar*, och herr *Peterson, Eric Gustaf*, om åtgärder mot rökning i arbetslokaler, m. m.;

nr 74, av fru *Wallentheim m. fl.*, om ökade anslag för karolinska sjukhusets giftinformationscentral;

nr 75, av herr *Wallmark m. fl.*, om användande av markpris, fastställt av expropriationsdomstol, som underlag för statlig bostadsbeläning;

nr 76, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, om åtgärder för upprustning av enskilda vägar;

nr 77, av herr *Jonasson*, om rätt till avdrag vid beskattningen för nyanläggning genom skogsplantering;

Meddelande ang. enkla frågor

nr 78, av herr *Jonasson m. fl.*, om avdrag vid beskattningen för avsättning till brand- och stormskadefond vid skogsbruk, m. m.;

nr 79, av herr *Petersson, Per, m. fl.*, om reformering av förmögenhetsbeskattningen;

nr 80, av herr *Schött*, angående förvärvsavdraget för gift kvinna;

nr 81, av herr *Stefanson m. fl.*, om avdrag vid beskattningen för avsättning för framtida reparation av fastighet;

nr 82, av herr *Stefanson m. fl.*, om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning inom familjebolag till pension;

nr 83, av herrar *Schött* och *Holmberg*, angående kortvarigt frihetsberövande inom kriminalvården;

nr 84, av herr *Hanson, Per-Olof*, och herr *Dahlén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 14, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1963 vid dess fyrtiosjunde sammanträde fattade beslut;

nr 85, av herrar *Lager* och *Adolfsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 14, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1963 vid dess fyrtiosjunde sammanträde fattade beslut;

nr 86, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, angående procentsatsen för uttag av ATP-avgift;

nr 87, av herr *Nilsson, Ferdinand*, och fru *Olsson*, om höjning av inkomstgränsen för arbetsgivaravgift inom ATP;

nr 88, av herr *Palm m. fl.*, om lagstadgad skyldighet för politiska organisationer att offentligt redovisa sin finansiering;

nr 89, av herr *Nilsson, Ferdinand*, angående byggnadsstadgans bestämmelser

om avstånd mellan byggnad och tomtgräns, m. m.;

nr 90, av herr *Adolfsson*, om sänkning av bokpriserna;

nr 91, av herr *Jacobsson, Per*, om utvidgning av statens järnvägars rabatter för folkpensionärer;

nr 92, av herrar *Ottosson* och *Risberg*, angående ersättning till arbetsgivare för fullgörande av uppbördsskyldighet; samt

nr 93, av herrar *Risberg* och *Ottosson*, angående skadeverkningar av kemiska växtskyddsmedel.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 17 januari av herr *Schött* (h) till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet: »Vill herr statsrådet lämna kammaren en redogörelse för de åtgärder, som hittills vidtagits i anledning av riksdagens beslut att anvisa medel för upplysning om tobaksrökningens skadeverkningar?»; samt

den 21 januari av herr *Petersson, Per*, (h) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Vill herr statsrådet medverka till att vid eventuell fortsatt försöksverksamhet med hastighetsbegränsning å allmän väg vissa större vägar i Norrland undantages på samma sätt som nu sker med motorvägar?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.18.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 22 januari förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 16 in-
nevarande månad.

Herr TALMANNEN:

Jag ber att få fästa ledamöternas upp-
märksamhet på att motioner — såsom
framgår av tidigare utdelad stencilerad
plan för arbetet under januari och fe-
bruari månader — vid detta plenum kan
mottagas endast under förmiddagen och
således icke under kvällsplenum, detta
för att föredragningslistan för morgon-
dagens plenum skall hinna färdigställas.

Statsverkspropositionen m. m.

Föredrogs i ett sammanhang Kungl.
Maj:ts propositioner nr 1, angående
statsverkets tillstånd och behov under
budgetåret 1964/65, samt nr 2, angående
utgifter å tilläggsstat II till riksstaten
för budgetåret 1963/64.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Årets budgetförslag
framlägges i en mer avspänd interna-
tionell atmosfär än vi haft på länge.
Provstoppsavtalet och den allmänna
tendensen till ett friktionsfriare förhål-
lande mellan det sovjetiska blocket och
västblocket inger förhoppningar om en
lugnare utveckling. De förslag om ytter-
ligare rustningsbegränsningar som pre-
sident Johnson framlade i går i sam-
band med Genève-konferensens nya ses-
sion är en appell i samma riktning.
Även från Sovjets sida uttalades tillför-
sikt.

Naturligtvis kan man aldrig bortse
från möjligheten av explosioner bland

de nya afrikanska staterna eller att and-
ra oroshårdar blossar upp. Vilken bety-
delse sådana händelser kan få för vår
internationella handel och därmed för
vår konjunkturutveckling är ju omöjligt
att förutspå. Då vi väl även i år kom-
mer att ha en utrikesdebatt, skall jag
inte här närmare gå in på detta pro-
blemkomplex.

Det är dock ur flera synpunkter an-
ledning att riksdagen redan i början
ägnar uppmärksamhet åt våra insatser
för u-landshjälpen. När vi byggde upp
vårt nya ämbetsverk NIB, skedde det
nog från alla håll i den förvissningen,
att vi här skulle skaffa oss en speciell
och rationell organisation för vår u-
landshjälp. I åtskilliga avseenden har
dessa förhoppningar svikits. Jag tänker
inte här gå in på de anmärkningar mot
NIB:s organisation och arbetssätt, som
tidigare varit föremål för debatt här i
kammaren. Vissa förbättringar torde
vara på väg — oklart sedan i vilken
mån de blir tillräckliga.

Däremot förefaller det knappast ra-
tionellt med den fördelning på flera
händer och olika departement som för
närvarande kännetecknar handläggning-
ningen av u-landsfrågor. Vårt tekniska
bistånd av bilateral karaktär handhas
av NIB, medan kontakterna i dess mul-
tilaterala aspekt inom FN handhas av
UD. Frågor om det finansiella biståndet
handlägges i finansdepartementet. I des-
sa olika fall är den organisatoriska kon-
taktan med NIB åt omse håll ej klart ut-
formad, och det är tveksamt om upp-
delningen bör fortgå på detta sätt.

Att Sverige i u-landsfrågorna skall
göra en kraftfull aktiv insats, är väl
klart. Metodproblemens lösning är där
en viktig sak, liksom ett klart visat fast-
hållande vid den konkreta målsättning,
som riksdagen tidigare uttalat, att vårt

Statsverkspropositionen m. m.

lands insats bör successivt ökas till en procent av nationalprodukten.

Det mest frapperande i årets budgetförslag är finansministerns plötsligt uppflammande iver till anslagshöjningar på en mängd områden utan alltför påtaglig hänsyn till den av honom nu i årtal så omhuldade totalbudgetprincipen. Det innebär ett markant avsteg från tidigare ståndpunkter och sker dessutom inför konjunktutsikter, som finansministern åtminstone tidigare skulle ha ansett mer varna för än mana till en ökad upplåning. Hur intensivt detta kontrasterar mot regeringens fjolårsattityd visar sig på flera områden, där behovet av förstärkta anslag var minst lika stort i fjol men då ej kunde tillgodoses. Man menade att budgetutrymme saknades. Detta skedde alltså i ett läge, då konjunkturen till och med nödvändiggjorde vissa lättnader i penningpolitiken.

Ett typexempel är barnbidragshöjningen, som i fjol aktualiserades bl. a. av folkpartiet, inte bara med den allmänna motiveringen att familjestödet på denna punkt släpade efter, utan framför allt på grund av de hyreshöjningar, som skulle bli en följd av minskade bostadssubventioner. Att man inte länge kunde undgå en höjning av barnbidragen stod väl även vid det tillfället klart både för regeringen och för dess parti. Men tydligen var det så angeläget att stoppa ett så betydelsefullt förslag från oppositionshåll och så viktigt att regeringen själv skulle kunna framföra förslaget som sitt eget under valåret, att detta fick fälla utslaget. Regeringens propagandaomsorger går tydligen före dess omsorger om medborgarna — någon annan rimlig förklaring kan jag inte finna till att barnfamiljerna fått vänta alldeles i onödan ett år på denna självklara förmån. Och barnbidragen är, som sagt, bara ett typexempel. Flera liknande finns i årets statsverksproposition.

Finansministerns attityd att inte göra skattefinansiering av totalbudgeten till

en eftersträfvansvärd norm för budgetarbetet, är givetvis intressant för den opposition, som så länge hävdade det orimliga i att man med skatter skall täcka inte bara statens omkostnader utan även alla slags investeringar, till och med statens väldiga utlåning till bostadsbyggandet. Det innebär ju inte, som var och en säkert vet, att vi i folkpartiet motsatt oss en viss överbalansering av driftbudgeten, då detta varit möjligt och befogat bl. a. för att tillgodose konjunkturpolitiska krav. Ser man årets budgetförslag ur den synpunkten, skulle man närmast kunna beteckna det som svagt, eftersom konjunkturen i stort sett verkar förmånlig, även om bilden i viss mån är splittrad. Med hänsyn till produktionskostnadens avgörande betydelse framför allt för exportnäringarna, är det klart att den svenska konjunkturutvecklingen i hög grad är beroende av de pågående avtalsförhandlingarna.

Nu visar budgeten att lånesumman trots förhoppningarna om stigande konjunkturer och god arbetstillgång med 400 miljoner överstiger de nyaste beräkningarna för innevarande budgetårs behov. Lägges här till de väntade lönehöjningarna för de statsanställda, kommer lånesumman att stiga ytterligare och när säkerligen miljardstrecket och kanske mer. Vi finner då i finansplanen en mening, som kan kräva någon uttolkning. Finansministern säger, att om det lugna förlopp som förutsatts för hans kalkyler icke skulle slå in, så »ändras förutsättningarna för den ekonomiska politiken, som då kräver sin anpassning därefter».

Egentligen är detta så självklart, att det inte borde behöva sägas, såvida det inte föreligger någon speciell avsikt med att säga det. Avses därmed, att om kalkylerna inte håller framåt hösten, så ämnar regeringen genomdriva nya skattehöjningar? Givetvis inte före valet!

Låt mig i det sammanhanget, herr talman, ta upp ett yttrande som finansministern häromdagen fällde under en

Statsverkspropositionen m. m.

debatt, där han tydligen ansåg, att vi måste acceptera en försämring av penningvärdet med 2 till 3 procent. Då andra länder har inflation, varför skulle inte vi också ha det, tycks han ha menat. Även om detta bara är ett uttryck för herr Strängs privata åsikt, är det allvarligt nog, och skulle det vara ett uttryck för regeringens principiella syn på den ekonomiska politiken, är det värt att ytterligare uppmärksammas.

Att med full sysselsättning förena ett fast penningvärde har ju under decennier varit ett av de allra största problemen vi haft att brottas med. Alla vet att vi inte har lyckats särskilt bra hittills. Allra sämst har det lyckats under herr Erlanders regeringstid. Men man kan allmänt förutsätta, att en *strävan* att komma till rätta med problemet måste bestå som ett viktigt element i den samhällsekonomiska politiken, och detta av många skäl.

För alla sparare i banker, försäkringsbolag och andra penninginrättningar är ett någorlunda stabilt penningvärde ytterst betydelsefullt. Den penningvärdeförsämring som har förekommit efter kriget har ju berövat penningssparare och pensionärer tiotala miljarder kronor. Redan en årlig inflation med de 2 å 3 procent som det talas om torde med nuvarande fördelning av sparmedel betyda en nettoförlust för spararna av omkring tre kvarts miljard om året.

Naturligtvis är jag väl medveten om att en internationell inflation av någorlunda stor omfattning knappast kan annat än till någon del nationellt bekämpas. Men jag lämnar det fallet åt sidan och skulle då vilja fråga statsministern: Ger regeringen upp nu i fråga om vanliga, mindre inflationer? Anser regeringen, att kampen mot penningvärdeförsämringen är så hopplös, att den framdeles utan invändningar finner sig i en 2- till 3-procentig inflation, även om penningvärdeförsämringen i utlandet i vissa länder är mindre än 2 till 3 procent?

I så fall är det en intressant nyhet i regeringens politik, och jag förutsätter då, att regeringen också talar om det för alla dem som — jag höll på att säga i sin enfald — fortsätter att spara pengar på banken, att köpa liv- och kapitalförsäkringar, att köpa obligationer o. s. v. Tala också om det för alla dem som har pensionsavtal utan indexklausul. Folk bör veta vad de har att rätta sig efter.

Vilket inflytande en dylik politik skulle få på det personliga sparandet säger sig självt. Det lär komma att behövas kraftiga stimulanser av annat slag, om det personliga sparandet skall hållas uppe. Några tecken härpå finns dock icke i statsverkspropositionen. Detta är en brist, och det alldeles oavsett den regeringspolitik, om kan ligga dold i herr Strängs uttalande. Av allt att döma kan det dock inte dröja särskilt länge innan både finansministern och bankvärlden tvingas acceptera tanken på värdesäkra lånekontrakt, en tanke som folkpartiet vid flera tidigare tillfällen framfört.

Jag skall inte ge mig in på någon längre diskussion om detaljerna i statsverkspropositionen. Några korta anmärkningar må dock vara motiverade.

En av dem gäller den i statsverkspropositionen omnämnda försöksverksamheten med statliga bidrag till industribyggen vid inlokalisering i vissa bygder. Då en interpellation föreligger i denna fråga, inskränker jag mig till att här uttala min ohöjda förvåning över att sådan försöksverksamhet kunnat förekomma i ett ärende av principiell natur, som riksdagen ännu inte behandlat. Jag tar inte ställning till sakfrågan men är mycket nyfiken att få veta vilka fullmakter man i arbetsmarknadsstyrelsen besitter, som gör att den på detta sätt anser sig kunna utan hänsyn till riksdagens mening sätta i gång mycket penningslukande subventioner. Jag tänker då både på summornas storlek och den princip det här gäller.

En annan sak gäller den äskade full-

Statsverkspropositionen m. m.

makten för regeringen att gallra bland byggnadsprojekten. Vi har ju så nyss avskaffat resterna av byggnadsregleringen, att man måste känna djup olust inför utsikten att snabbt nödgas återinföra något liknande, även om det mest måste bedömas som en beredskapslagstiftning. Nu blir det ju heller inte fråga om prövning av typer och kostnader, utan en ren gradering med hänsyn till angelägenhetsgraden, en gradering som alltid måste komma att bli mer eller mindre subjektiv.

Fullmaktskravet är naturligtvis ett nytt bevis för att regeringen misslyckats med att genom en riktig ekonomisk politik behärska utvecklingen, varför specialåtgärder måste till. Jag vill emellertid allvarligt mana regeringen, att innan sådana här regleringsåtgärder vidtas pröva möjligheten att på frivilliga vägar bemästra uppkommande olägenheter inom områden med stark bostads- och arbetskraftsbrist. Jag tror att den vägen ur många synpunkter är att föredraga framför regleringsvägen.

Årets budgetförslag uppvisar en utgiftsökning på cirka 2 1/2 miljarder, en enorm summa, som rimligen bort kunna hyfsas något. Nu innesluter ju utgiftsidan vissa betydande utgiftsposter av engångskaraktär eller trappstegshöjningar. Dit hör bl. a. den ändrade beräkningen av väganlagen att avse kalenderår i stället för budgetår, en reform som länge eftersträvats både av fackmyndigheten och av oppositionen i motioner här i riksdagen. Dit hör också påfundet att folkpensionshöjningarna endast skall ske vartannat år i stället för årligen — kan någon i denna kammare räkna ut varför höjningarna just skall ske på *valåren*? Denna etappvisa höjning sätter sina ojämna spår i budgeten och är i sig själv utan bärande motiv. Nej, låt folkpensionärerna få sina jämna höjningar år från år fram till dess det uppsatta målet nåtts! Det är bäst ur deras synpunkt, och jag kan inte förstå annat än att det också måste vara bäst ur budgetsynpunkt.

Statsverkspropositionen upptar såvitt jag kunnat finna inga anslagsäskanden på försvarets huvudtitel som kan anses utgöra kostnader i anledning av överste Wennerströms spioneri. Jag kan förstå om vissa svårigheter alltjämt föreligger både att överblicka allt som går att reparera, hur detta skall ske och vad det kan kosta. Jag kan emellertid inte underlåta att upprepa vad jag framhöll i Wennerströmsdebatten i höstas, nämligen att räkningen inte bör gömmas bort till någon ur regeringens synpunkt behagligare tidpunkt framöver. Det tilläggsbehov på budgeten, som kan vara känt före vårriksdagens slut, bör föreläggas vårriksdagen.

Att kommunikationsministern skulle föreslå borttagandet av den s. k. passageraravgiften på inrikesflyget väntade jag naturligtvis inte efter höstens debatt om saken. Men inte heller väntade jag att han i stället — som framgår av propositionen — grunnar på införandet av en landstigningsavgift i Visby och Klintehamn för båtpassagerare. För all del — balans i pålagorna! Har det ena kommunikationsmedlet en extraavgift, så varför inte också det andra? Är det den synpunkten, som varit vägledande för de myndigheter, som står bakom denna tanke? Nu åberopas naturligtvis andra skäl, men gotlänningarna och fler med dem har sin egen uppfattning om de verkliga bevekelsegrunderna. Hur som helst med den saken — inför inte några nya krångligheter, öppna inte ytterligare portar för statlig belastning av resenärerna. De har verkligen nog som det är. Och vad särskilt Gotland beträffar är det all anledning beakta det speciella beroende, som invånarna på ön har av kommunikationerna med fastlandet. Det finns säkert bordslådor även i herr Skoglundts departement. Låt hugskottet vila där!

Finansministern anser, att de stora utgiftsökningarna knappast kan klaras utan vissa inkomstförstärkningar, och han framlägger vissa förslag härom.

Delade meningar kan nu råda om på

Statsverkspropositionen m. m.

vilket sätt en sådan förstärkning skall ske. Förslaget att upphäva avdragsrätten för folkpensionsavgifterna har onekligen olägenheter i flera avseenden. Att upphäva avdragsrätten för en socialförsäkring som man i sinom tid skall skatta för är redan ur principiell synpunkt betänkligt. Statstjänstemän och kanske också en del andra, som på grund av pensionsavtalens utseende erhåller en viss restitution av pensionsavgifterna, lär väl inte heller utan vidare finna sig i att en väsentlig del av deras rätt berövas dem genom den föreslagna åtgärden. Här kan alltså vissa komplikationer uppstå. Genom förslaget konstruktion blir också den ökade skattebelastningen för stora inkomstgrupper betydande, särskilt om man ser den i förhållande till den inkomstökning statsbudgeten får.

Skulle det därtill bli så att 1965 års riksdag beslutar att återinföra avdragsrätten — vilket ju måste bli fallet om man tänker lägga över avgiften på arbetsgivarplanet — då måste man väl ändå medge att det nu förordade provisoriet skulle komma att verka mycket underligt. Skatteberedningens förslag kommer ju först till våren. Ett beslut enligt propositionen vore såvitt jag förstår att i hög grad föregripa skatteberedningen i dess arbete, och därtill skulle bifall till förslaget onekligen försvåra en obunden prövning i riksdagen av de planer utredningen kan komma att framlägga.

Jag tycker därför att starka skäl föreligger att överväga om det kan finnas någon annan, bättre väg att nå den önskvärda inkomstförstärkningen. Till den saken skall folkpartiet senare återkomma.

Ser man bort från detaljpåspädningen av anslagen och fullföljandet av tidigare förpliktelser i fråga om folkpensioner, polisväsende, studiestöd och dylikt visar statsverkspropositionen en påtaglig torftighet. Bland allt anslags-tänkande letar man efter ett kraftfullt och betvingande grepp på de stora in-

rikespolitiska problem, som i flera år stått i förgrunden för den politiska debatten här i landet och som konstituerat begreppet kösamhället. Vissa antydningar sker visserligen i statsverkspropositionen om en långsiktigare planläggning av bostadspolitiken. Vad det innebär framgår inte klart. I övrigt rör man sig med relativt kortsiktiga planer.

Köerna för bostäder och vårdplatser av skilda slag och personalbristen vid skolor, sjukhus och andra vårdanstalter är emellertid något som inte avvecklas på ett eller ett par år. Här måste det till en över lag långsiktig och välbyggd planering med bestämda målsättningar inom en begränsad tidrymd. Bostadsbristen har regeringen nu sökt bemästra i snart 20 år, men det har skett på ett sätt som borde ha övertygat även den mest klenrognade om att så löser man aldrig bostadsfrågan. Sköterskebrist, läkarbrist, tandläkarbrist och lärarbrist är frågor som vi har diskuterat många gånger och som har varit föremål för många förhoppningar, men i stort sett har det stannat vid detta. Plottandet — om jag får använda detta något nedsättande uttryck — med fristående avsnitt av problemet, oftast på kort sikt, har inte givit resultat. Här fordras ett samlat grepp, stött på samhällets samlade resurser. Man har rätt att av regeringen kräva en sådan långsiktig uppbyggnad med en målsättning både i fråga om resultatet och i fråga om tiden, något som på det sättet kan visa vägarna till realistiska lösningar. Vad man hittills har kommit fram till har mest slutat i förhoppningar, där målsättningen har fått förtona i den avlägsna framtiden. Jag vill endast erinra om det långdragna sättet varpå exempelvis tandläkarutbildningen i Göteborg har behandlats.

En planläggning av det slag jag här talat om kräver även resurser att genomdriva planerna — både för samhällets egen del och som stimulans åt de åtgärder utanför det allmännas ram,

Statsverkspropositionen m. m.

som kan vara erforderliga. I alla dessa fall anser jag att regeringen har visat bristande förmåga och bristande framåtanda. Man har fascinerats av en bristande tillgång på resurser och av befärade rubbningar i den samhällsekonomiska balansen, och naturligtvis har man hänvisat till pågående utredningar. Det har skett under praktiskt taget hela den tid jag har varit här i riksdagen.

Jag tycker att det är märkvärdigt om man skall behöva resignera inför utredningarna, ty såvitt jag förstår borde det inte vara omöjligt att med en ordentlig planering behärska båda splittringen och tidsutdräkten i utredningsarbetet.

Regeringens ledamöter har också i skilda sammanhang försökt göra gällande att oppositionen krävt åtgärder men inte velat bevilja resurserna. Det skulle vara utomordentligt intressant att få veta i vilka fall folkpartiet skulle ha hindrat regeringen från att få resurser för kösamhällets förbättrande. Sanningen är väl tvärtom den, att regeringen har skaffat sig precis de resurser som den har begärt. Om det brustit har det inte skett på grund av krokben från folkpartiet utan på grund av bristande krav från regeringen själv.

Resurserna måste också finnas om de skall kunna utnyttjas. För detta krävs en långt mera produktionsvänlig politik än den regeringen föreslagit och en positiv förståelse för vad en produktionsökning kan ge åt samhället i fråga om resurser.

Med nuvarande attityd för att stimulera produktionsökningen tror jag att kösamhället kommer att bestå mycket länge, hur man än planlägger. Trots att Sverige undgått kriget befinner sig vårt land när det gäller nationalinkomstens ökning per invånare under 1950-talet på den sämre halvan bland jämförbara länder, och när det gäller industriproduktionens ökning under samma tid ligger inom denna grupp endast två av kriget hårt drabbade länder sämre än Sverige. I fråga om pris-

stegringarna befinner vi oss däremot nära toppen. En politik som givit sådana utslag har inte fyllt sin uppgift att stödja och uppmuntra en expansion i samhällsutvecklingen och lär inte heller göra så i fortsättningen. Ett varningstecken utgör härvidlag industriens investeringar. Det påpekas även i finansplanen. Det allvarliga läget har t. o. m. föranlett regeringen att i statsverkspropositionen förorda vissa stimulansåtgärder för att motverka de stagnerade eller sjunkande investeringarna inom näringslivet. Dessa åtgärder har dock sin givna begränsning. Med vissa förhoppningar mot ses skatteberedningens betänkande till våren.

Nu beror ju investeringsviljan i första hand på framtidsutsikterna. Ter sig dessa otillfredsställande eller tveksamma, är det inte bara fråga om möjligheter att lånefinansiera investeringar för rationalisering eller någon omstrukturering av produktionen, om en sådan anses nödvändig. Just i sådana fall har självfinansieringsmöjligheten sin stora betydelse. Näringslivets starkt sjunkande marginaler under de senaste åren har här utgjort ett beklagligt hinder för den ibland riskbetonade satsning, som en ansvarig företagsledning inte gärna ger sig på utan möjlighet till självfinansiering, åtminstone i viss omfattning.

Det är nog gott och väl att arbetskraften kan hållas sysselsatt med allmänna investeringar. Men dynamiken i en ekonomisk utveckling måste byggas på näringslivet i stort, inte minst på industrien. Det är särskilt detta som gör den nuvarande situationen något mörk, speciellt som den beträffande stagnationen i industriinvesteringarna nu fortsätter på inte mindre än tredje året.

Denna utveckling måste brytas och förbytas mot en produktionsökning av det slag, som ger ett bestående underlag för enskilda och statliga resurser. En enprocentig produktionsökning under fem år skulle öka nationalinkomsten

med cirka 5 miljarder kronor och det femte året ge det allmänna 2,5 å 3 miljarder kronor i ökade resurser. Detta är en sak att sträva efter. En ekonomisk politik bör därför läggas så, att den gör allt som över huvud taget är möjligt för att åstadkomma en så stor ökning av produktionen som möjligt. Detta förutsätter ett näringsvänligare klimat än det som regeringen hittills har presenterat, och naturligtvis krävs här till även andra åtgärder, inte minst på bostadsbyggandets och bostadspolitikens område.

Jag har ställt frågan och jag upprepar den nu: Varför saknas i denna statsverksproposition, som slutar på den väldiga summan av 22 miljarder, varje antydning om att regeringen är beredd till en samordnad satsning på alla de olika avsnitt som kösamhällets problematik gör nödvändigt? Målet måste ju ändå vara att inom en begränsad tid bli av med köerna och ge medborgarna bättre möjligheter att också kunna tillgodogöra sig de förmåner, som visserligen bjuds dem av samhället men som många i praktiken inte kommer åt eller när endast med stora svårigheter.

Till sist, herr talman, några ord om författningsfrågan. Denna kammarens aktade ålderspresident var sannerligen inte ensam om de svikna förhoppningar som han omnämnde vid kammarens öppningssammanträde för sessionen. Fler med honom hade hoppats att 1964 års riksdag skulle bli en stor reformriksdag på författningsområdet. Så blev det inte, och däråt är nu ingenting att göra. Då regeringen förbehådat vissa fristående förslag, som mer eller mindre hör samman med författningen, vill jag endast här beklaga, att inte listan blivit något större än som vars lats. Jag skulle ha önskat att i det sammanhanget den länge diskuterade och utredda frågan om utlandssvenskarnas rösträtt kommit i form av en regeringsproposition. Det sker tydligen ej nu, och saken har därför fått tas upp motionsvägen.

Statsverkspropositionen m. m.

Statsministern har förklarat att han ämnar bjuda oppositionspartierna till överläggningar om författningsfrågans viktigaste avsnitt. Låt mig här uttala förhoppningen att detta icke kommer att ske vid en tidpunkt då partierna redan är bundna i sina positioner. Redan nu finns ju vissa viktiga principiella ståndpunkter, vilka är allmänt kända. De har ytterligare fastslagits i partiledarnas avböjanden av statsministerns förhandlingsinvt beträffande första kammarens mandattid. Det har med full tydlighet framgått att samtliga tre icke-socialistiska partier bestämt räknar med en sådan behandling av författningsutredningens förslag om enkammarsystem, att en provisorisk lagstiftning om fyraårig mandattid för första kammaren vore ur praktiska synpunkter meningslös. Endast om man vill skjuta frågan om kammarreform långt in på 70-talet bleve det av statsministern föreslagna s. k. provisoriet av verklig betydelse. Hur statsministern kan mena att denna oppositionspartiernas ståndpunkt kan verka försenande på författningsfrågornas lösning är mer än jag kan begripa.

Herr talman! Jag hemställer att statsverkspropositionen remitteras till vederbörande utskott.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! Det är regeringen som lägger fram förslag till svenska statens inkomster och utgifter för det kommande budgetåret och som samtidigt lämnar en sammanfattning för att därmed ge material till en bedömning av den ekonomiska politiken. Detta är den utgångspunkt vi har för dagens debatt.

De förslag som regeringen lägger fram den 11 januari är emellertid helt beroende av hur näringslivet i vårt land har utvecklats och expanderat. Är förhållandena inom sådana områden som export och import, arbetsmarknad, sparande och investeringar m. m. gynnsamma, så har finansministern en lät-

Statsverkspropositionen m. m.

tare uppgift. I annat fall måste han i många fall presentera förslag som är föga tilltalande för medborgarna.

Hur är då situationen inför det år som vi nu går att diskutera?

Man kan nog konstatera, att finansministern har haft mycket god hjälp av flertalet arbetande människor i vårt land. Det är nämligen svenska arbetare, jordbrukare, företagare, affärsmän, tjänstemän och andra som strävat framåt och skött sin uppgift på ett utmärkt sätt och därmed skapat allt större välstånd i vårt land. Flertalet av dessa människor har inte avsett att hjälpa regeringen, utan tvärtom har många av dem inte alls tänkt vänligt om regeringen när det gäller skatter o. d., men de har haft ambition och framåtanda och därmed skapat välstånd. Produktionen har ökat och därmed möjligheterna till ökade inkomster. På dessa inkomster utgår det skatt, och därmed får regeringen ökade möjligheter att framlägga förslag om ökade anslag och förbättringar av olika slag och naturligtvis, vilket den socialdemokratiska regeringen aldrig försummar, inkassera förtjänsten av de förbättringar som skett.

Regeringen har också all anledning att ständigt i tacksamt minne bevara den som uppfann den progressiva skatten, eftersom inkomsttagarna ständigt får flera kronor som lön för sitt arbete och därmed klättrar uppåt i de progressiva skatteskalorna. Kronorna vi får som betalning för vårt arbete är dock värda allt mindre och de facto får vi därmed, om inte justeringar sker, ständiga skattehöjningar, som inte beslutas någonstans utan som bara kommer automatiskt. Herr Sträng är förstås inte ledsen över det. Fortsätter penningvärdeförsämringen i vanlig socialdemokratisk takt, så blir den krona som gällde när socialdemokraterna övertog regeringsansvaret 1945 snart bara värd 50 öre. Det är ett 20-årsjubileum som regeringen då kan, inte fira, utan — tycker jag — snarare hålla sor-

gefest över. 1945 års femtioöringar som nu kallas kronor rullar emellertid in i statskassan i ständigt ökad takt och därmed kan regeringen framlägga välkomna förslag utan att tala om vad dessa s. k. kronor egentligen är värda. Men spararna har ju fått erfaras det.

Studerar man den socialdemokratiska regeringens handlande finner man alltid en viss periodicitet. Under icke valår stökar man undan en del ting som måste göras, och under valåren lägger man fram de för väljarna välkomna förslagen. Centern föreslog t. ex. år 1961 att folkpensionerna skulle höjas avsevärt. Socialdemokraterna sade bestämt nej. Det var bara överbud från centern, förklarade man. Nästa år, då det var valår, framförde regeringen ungefär samma förslag som avvisats året tidigare. Centern och folkpensionärerna är emellertid glada då det är valår, eftersom regeringen då är betydligt lättare att tala med på sådana punkter som gäller 800 000 folkpensionärer.

Redan när det stora pensionsbeslutet fattades 1958 hävdade centern och även folkpartiet, att folkpensionärerna måste få del av standardhöjningen efter år 1968, då folkpensionerna skulle nå upp till det belopp pensionsberedningen förordat. Regeringspartiet ville alls inte tala om vad som skulle hända efter 1968 för folkpensionärerna. I år ansluter man sig till centerförslaget.

Ett annat exempel, som också herr Lundström var inne på, är barnbidragen. Förra året motionerade centern och folkpartiet om höjda barnbidrag. Regeringen och högern enades, som så ofta sker, om att detta var ett förslag som alls inte gick att genomföra. I år, när det är valår, föreslår regeringen att en höjning av barnbidragen skall ske med ungefär samma belopp som centerpartiet föreslog i fjol. Det ena året avslå våra motioner och nästa år göra dem till propositioner — det är det som är socialdemokratisk regeringskonst.

Med dessa inledande ord har jag för-

Statsverkspropositionen m. m.

sökt att något granska regeringens betendemönster på en del punkter. Regeringen har tydligen den attityden att den avslår förslag från oppositionen, som den innerst anser riktiga, för att senare få framlägga dem själv. Och då höjes förslagen upp till höjden av visdom. Men detta är kanske nödvändigt för regeringens prestige. Den avigsidan blir det dock för svenska folket, att den socialdemokratiska regeringen alltid kommer ett år eller mer efteråt med sina förslag.

När jag talar om svenska folkets framåtanda, som skapar de goda förutsättningarna för framåtskridandet i vårt land, är jag givetvis medveten om de starka inflytanden som förhållandena i andra länder har på vårt land. Generellt kan man säga om utvecklingen under 1963, att den inte kännetecknades av de överhettningstendenser som från visst håll förutspåddes både i början av året och vid halvårsskiftet. Pris- och kostnadsutvecklingen har varit inflatorisk i Italien och Frankrike, delvis också i Schweiz, men särskilt i Nordamerika och Storbritannien har det förekommit outnyttjade produktionsresurser. Arbetslösheten har fortfarande varit hög i USA. I en artikel i New York Times påpekas, att antalet arbetslösa från oktober till november 1963 steg med 483 000, så att totala antalet arbetslösa var 3,9 miljoner eller 5,9 procent. Det förväntas nu att den av president Johnson föreslagna skattesänkningen skall föranleda större aktivitet på näringslivets område och därmed arbetslösheten komma att nedgå och att även andra gynnsamma effekter skall uppnås. Hur detta kommer att utfalla vet vi dock inte, och det är ju känt att Amerika under åtskilliga år haft en arbetslöshet som hållit sig vid eller överstigit 5 procent.

På det hela taget har dock konjunkturerna på världsmarknaden varit tämligen goda, och det är därför oroande att den svenska utrikeshandeln inte varit särskilt gynnsam. Utrikeshandeln

överträffade dock de förväntningar som ställdes i början av året. Exportvolymen ökade med 8 procent, vilket var 1 procent mer än importen. Priserna har emellertid stigit snabbare för importen än för exporten, och därmed uppvisar handelsbalansen i absoluta tal en försämring från 1962 till 1963. Sjöfartsnettot var i stort sett oförändrat från 1962 till 1963, men bytesbalansen försämrades med cirka 150 miljoner kronor. Valutareserven sjönk också enligt preliminära beräkningar med cirka 250 miljoner kronor.

Utvecklingen på utrikeshandelns område är för vårt land mycket allvarlig när vi under goda konjunkturer på världsmarknaden får en försämrad bytesbalans och en minskad valutareserv. Regeringen måste driva en sådan politik att vår viktiga exportindustri kan expandera. Konkurrensen på detta område kommer att bli allt hårdare, och vårt land måste vara väl berett genom att på allt sätt främja forskning, undervisning o. dyl. så att vi kan hävda oss i konkurrensen.

I detta sammanhang vill jag också framhålla den mycket stora betydelsen av de privata investeringarna. Utvecklingen på detta område är också oroande. I finansplanen påpekas att den svenska ekonomiska utvecklingen under 1963 karakteriseras av att tillväxten i efterfrågan helt burits upp av privat och offentlig konsumtion, offentliga investeringar samt bostadsbyggande, medan det privata näringslivets fasta investeringar förblivit stabila. Stillastående brukar betecknas som tillbakagång, och att det privata näringslivets fasta investeringar förblivit stabila är ingalunda tillfredsställande. Det är nog bra att vi i den utsträckning det är möjligt använder resurserna till konsumtion, offentliga investeringar och bostadsbyggande, men skall vi bygga upp för en framtida gynnsam produktionsutveckling så har det enskilda näringslivets investeringar den största betydelsen. Det är dystra utsikter på detta om-

Statsverkspropositionen m. m.

råde för det år som vi nu har påbörjat. För näringslivets fasta investeringar räknar nationalbudgeten med en obetydlig volymökning från 1963 till 1964, cirka 1/2 procent. Ökningen beror på fortsatt uppgång för investeringarna inom handel och samfärdsel, under det att föreliggande investeringsplaner tyder på en nedgång för industriens del.

Detta är ett av de allvarligaste problemen just nu. Det privata näringslivets investeringar är en nyckelsak, och kommer de att minska så kan det utgöra ett incitament till besvärliga förhållanden på många andra områden. Det antyds också i konjunkturinstitutets rapport, som finns fogad till finansplanen.

Lagerinvesteringarna, som sjönk med 100—200 miljoner kronor under 1963, beräknas i år stiga med 700—800 miljoner kronor. Det bör dock observeras vad konjunkturinstitutet skriver om investeringsutvecklingen under år 1963. Det sägs där: »Inklusive lagerförändringar ökade nämligen investeringarna endast med 1 procent 1962—1963; att jämföra med en uppgång om 2 procent 1961—1962. Inom näringslivet har investeringarna haft en nedåtgående riktning. Privata investeringar utom bostäder men inberäknat lager minskade 5 procent i volym från 1962 till 1963 och detta innebär därtill en fortsatt nedgång i anslutning till vad som skedde 1961—1962 då samma grupp av investeringar minskade med 4 procent.»

Jag har, herr talman, särskilt velat betona den allvarliga utvecklingen i fråga om vår utrikeshandel och i fråga om näringslivets investeringar.

Jag skall så tala något om det budgetförslag, som regeringen nu förelägger riksdagen. Först bör väl nämnas något om vad som numera hör till den vanliga ordningen vid remissdebatterna, nämligen det att konstatera finansministerns mycket kraftiga felräkningar när det gäller att bedöma budgetutfallet. I den finansplan, som överlämnades för två år sedan, förutspådde finansministern

ett underskott i totalbudgeten på cirka 700 miljoner kronor för budgetåret 1962/63, alltså det budgetår som utgick den 1 juli 1963 och som vi således kan bedöma. I remissdebatten det året sade jag att detta troligen, med kännedom om finansministerns vanliga sätt att räkna, betydde att totalbudgeten skulle bli balanserad. Det blev bättre än så. Överskottet på totalbudgeten för 1962/63 blev drygt 300 miljoner kronor. Jag erinrar om detta därför att man alltid, då man granskar finansministerns beräkningar, måste vara medveten om de nära nog konstanta felprognoser, som kännetecknat dessa beräkningar under senare år.

I finansplanen beräknas nu ett underskott på cirka 500 miljoner kronor på totalbudgeten för innevarande budgetår; till att börja med räknade man med 1 miljard kronor, men redan nu har således hälften gått bort. Med kännedom om de vanliga felräkningarna kan man troligen utgå från att totalbudgeten även nu blir balanserad och att kanske t. o. m. ett överskott uppstår. Det har enligt vår uppfattning funnits utrymme för förslag om nödvändiga förbättringar på olika områden. Jag säger detta därför att regeringsledamöterna ofta vill klandra centern för dess generösa politik mot vissa grupper, t. ex. folkpensionärerna, barnfamiljerna m. fl. Det händer dock mera sällan att regeringsledamöterna tar upp sådana frågor när budgetutfallet är klart och det alltså kan fastslås, huruvida centerns ökningsförslag rymdes inom herr Strängs mycket vida och alltid i samma riktning gående felräkningsmarginaler.

En av de väsentliga faktorerna vid budgetberäkningarna och samtidigt i hela vår ekonomiska politik är i vilken utsträckning lönerna kommer att höjas. Alla som arbetar bör ha sin skäliga del av produktionshöjningen, och de bör så långt resurserna det medger ha god ersättning för sitt arbete. Jag vill särskilt understryka detta.

Man kan emellertid inte bortse från

Statsverkspropositionen m. m.

inkomstutvecklingens starka inverkan på budgeten och på hela vårt lands ekonomiska situation. Den nuvarande regeringen har, förmodligen av ängslan för att förlora väljare, varit mycket rädd för att uttala sig om denna utveckling. Herr Strängs företrädare sade ofta kärvt ifrån i finansplanen, att endast så och så stort utrymme fanns för lönehöjningar — i annat fall riskerade man inflation. Efter åtskilliga års tystnad uttalade dock den nuvarande finansministern i förra årets statsverksproposition följande: »Det var därmed tredje året i följd som lönesumman i samhället steg med 10 procent eller mera. Det är klart, att en ökning i denna takt i varje fall på sikt inte är förenlig med samhälls-ekonomisk balans.»

Konjunkturinstitutet beräknar att den totala lönesumman mellan 1962 och 1963 ökade med 7,5 procent. Beräkningen är givetvis preliminär och siffran torde inte bli lägre utan snarare högre. Läger man därtill det alltmer florerande systemet att om möjligt arbeta på annan plats än bostadsorten för att därigenom erhålla traktamenten, så blir kanske lönestegringen inte så mycket mindre än under de tidigare tre åren. Finansministern förmodar nu att lönehöjningarna skall stanna vid 5 procent. Det betyder att de avtalsmässiga höjningarna endast skulle bli cirka 3 procent, eftersom löneglidningen med nuvarande sysselsättningsintensitet torde uppgå till ett par procent. Jag undrar just om LO och TCO vill instämma i denna förmodan. För att skapa så stor klarhet som möjligt vore det ju önskvärt att finansministern eller statsministern tillsammans med herr Geijer klaggjorde situationen för svenska folket på den viktiga punkten.

Blir lönehöjningarna större än 5 procent kommer visserligen utgifterna för statstjänstemännens löner att öka, men samtidigt ökar tillflödet av pengar till statskassan. Det blir därmed en reell skattehöjning för de grupper, som drabbas av progressiviteten. Finansminis-

terns för låga uppskattning av lönestegringarna har varit en av de viktigaste felräkningsfaktorerna, och därför har budgetutfallet under en lång följd av år blivit betydligt bättre än som beräknats i finansplanen.

Det är uppenbart att regeringen inte gärna velat tala om sådana fakta, men jag anser det motiverat att saken uppmärksammas, därför att den ger liksom en bakgrund till vår uppfattning att oppositionens förslag inte alltid kan avfärdas med en hänvisning till att kostnaderna för dem inte ryms i den framlagda budgeten. Regeringens budget är inte något axiom — den kan inte ens själv påstå att beräkningarna i budgetförslaget är någonting som vi absolut skall lita på. Oppositionen har fullständig rätt att framlägga förslag — tendensen under senare år har varit sådan, att det kan vara fullt berättigat att föreslå anslagsökningar utan att regeringen fördenskull skall pressa oss och säga, att utgiftsökningarna måste täckas på annat sätt. Regeringens budget är inte något axiom.

Första skälet till regeringen tystnad i fråga om lönestegringarna torde vara, att det inte är så trevligt att tala om skattehöjningar, som inte beslutats direkt av riksdagen utan kommer automatiskt på grund av skatteskalornas konstruktion. Det andra skälet till att regeringen inte vill tala om lönestegringarnas skattekonsekvenser torde vara, att man i det fallet inte får så goda argument för att avfärda oppositionens förslag till välbehövliga förbättringar på olika punkter. Vi har under åtskilliga år fått höra från regeringen, när centern föreslagit olika förbättringar, att förslagen i och för sig är berättigade men att budgeten inte tillåter dessa utgifter. Här möter vi alltså om igen detta resonemang att budgeten skulle vara ett axiom, någonting som det inte går att ändra på.

Jag erinrar mig flera gånger då statsministern i TV-debatterna, med den allvarligt förmanande mimik som endast

Statsverkspropositionen m. m.

han kan åstadkomma, har ställt frågan: »Var skall centern ta dessa 400 miljoner» — eller 300 eller 200 miljoner eller någon annan summa — »som centerförslagen skulle kosta?»

Ja, herr statsminister, svaret på den frågan har gång på gång gett sig självt litet längre fram i tiden. För min del skulle det egentligen vara en ganska trivsam debatt att nu ta upp diskussionen om hur budgetutfallet egentligen blivit — det vore ganska enkelt att påvisa, att kostnaderna för centrens förslag i själva verket hade rymts inom budgetens ram enligt det slutliga budgetutfallet. Men detta framgår ju inte förrän efter ett år eller ännu längre tid, och då har man inte velat tala om saken mer.

En del av svenska folket kan således se fram mot en skattehöjning på grund av klättringen i de progressiva skatteskalorna. Detta är emellertid inte, herr talman, den enda höjningen som kommer att drabba skattebetalarna. Regeringen föreslår också en direkt skattehöjning som beräknas tillföra statskassan cirka 280 miljoner kronor. Den skattehöjningen har regeringen sökt linda in, så att den inte skall bli alltför utmanande för skattebetalarna. Folkpensionsavgiften skall inte längre bli avdragsgill i deklarationen. Den förändringen, har man sagt, skall bli provisorisk. Då vill jag gärna fråga regeringen hur denna s. k. provisoriska skatteinkomst skall ersättas när provisoriet upphör? Eller tänker regeringen sänka skatten igen med 280 miljoner?

Det låter så enkelt att folkpensionsavgiften inte längre skall vara avdragsgill, men det innebär om man också medräknar kommunalskatten en skattehöjning på bortåt en halv miljard kronor. Finansministern motiverar förändringen med att något försäkringstekniskt skäl att behålla avdragsrätten för folkpensionsavgiften sedan länge inte föreligger. De utgående folkpensionsbeloppen står inte längre i någon relation till inbetalda avgifter; även för dem som

betalat maximal avgift är pensionen tack vare indexreglering och standardtillägg långt större än vad som har försäkringsmässig täckning. En sådan motivering anser jag inte riktig. Så länge folkpensionsavgiften betraktas som en lät vara inte helbetalande men dock pensionsbetalande avgift och sådana avgifter i övriga fall är avdragsgilla, så skulle den ju i konsekvens med vad som gäller för andra pensions- och försäkringsavgifter vara avdragsgill. Finansministern har helt enkelt satt folkpensionsavgiften i stryckklass gentemot andra pensionsavgifter. I princip har jag ingenting emot att frågan om rätten till avdrag för pensionsavgifter tas upp till behandling, men i så fall bör det ske i ett större sammanhang och inte endast för folkpensionsavgiften.

Den tredje skattehöjning som kommer att drabba åtskilliga i vårt land är kommunalskattehöjningen, och detta är kanske ett av de allvarligaste skatteproblemen. Den kommunala utdebiteringen höjdes den 1 januari 1964 med i genomsnitt 1: 04 till 16: 51. Nu kommer en ytterligare höjning för skattebetalarna genom att folkpensionsavgiften inte längre får avdragas. Detta förbättrar kommunernas ekonomi något. Som bekant håller emellertid vissa statsbidrag till kommunerna på att avvecklas och därigenom försämras kommunernas ekonomiska ställning igen, vilket eventuellt kan medföra ytterligare skattehöjningar. Landstingens utgifter har ökat och kommer tyvärr förmodligen att öka ytterligare. Också det är ju en besvärande faktor när det gäller skatterna.

Tar man hänsyn till de olika faktorer för kommunernas del, finner man en stor risk för att kommunalskatterna måste höjas ytterligare. Härtill kommer att kommunalskatten är proportionell — det blir de små och medelstora skattebetalarna som drabbas hårdast. Vad tänker regeringen göra åt denna besvärliga situation för kommunerna, som redan finns och som kanske blir ytterligare accentuerad i framtiden? Vågar

man hoppas på att det finns något verkligt intresse hos regeringen för en rimligare kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna och för en rättvis och effektiv skatteutjämning? Detta tillhör i varje fall de förhållade frågorna i vår politik.

På socialpolitikens område föreslås en del välbehövligen förbättringar. Jag vill notera detta, eftersom socialministern är närvarande här. Höjningen av folkpensionerna och barnbidragen är särskilt värd att notera. Det har dock gått trögt för regeringspartiet att komma fram till dessa höjningar, och det behövs tydligen ett valår för att regeringspartiet skall kunna förmås att höja folkpensionerna och barnbidragen. För folkpensionärer och barnfamiljer är det ju tur att det inte är längre mellan valen än två år.

Utöver vad som nu föreslagits är det åtskilligt mera som måste göras, t. ex. en bättre ordning i fråga om åldringarnas bostadsförhållanden, något som påvisats i socialpolitiska kommitténs utredning.

Det är också glädjande att regeringen brutit sin hårdnackade tystnad om vad som skall ske för folkpensionärerna efter 1968, då det av pensionsberedningen uppställda slutmålet uppnåtts. I finansplanen sägs det nu, att eftersom emellertid också under åren efter 1968 flertalet av folkpensionärerna kommer att ha folkpensionen som huvudsaklig inkomstkälla, är det rimligt att standardförbättringar bör komma till stånd även sedan 1968 års mål förverkligats. Därmed har också regeringspartiet anslutit sig till den ståndpunkt som centern och folkpartiet hävdade under åtskilliga år. Det återstår nu att se vad högern kommer att säga på den punkten.

På det socialpolitiska fältet ser vi också med tillfredsställelse att ett av de förslag som upptogs vid centerpartiets riksstämman 1961, nämligen intagande av tandvården i den obligatoriska sjukförsäkringen, kommer att be-

Statsverkspropositionen m. m.

arbetas i en utredning. Man får hoppas att detta skall leda till att regeringen så snart som möjligt för fram ett förslag till riksdagen i den frågan.

Anslagen till nykterhetsvården har höjts. Redan vid 1955 års beslut i fråga om hela sprithanteringen förutsattes, att nykterhetsvården skulle upprustas. Upprustningen har emellertid gått sakta, och även om årets anslag inte innebär några större nyheter så är det dock ett steg i rätt riktning.

Vad som här bör tilläggas är att det är bättre och billigare att förebygga spritbruk, spritmissbruk och alkoholism än att försöka bota det onda när det har kommit till ett långt avancerat stadium. En helt ny politik borde inledas på det området, där snålheten och njuggheten mot de nykterhetsfrämjande organisationerna kunde försvinna och ordentliga resurser gavs åt alla de krafter som arbetar för ett nyktrare Sverige.

Prishöjningarna på alkoholdrycker, som finansministern efter många födslovändor föreslog förra året, var alltför obetydliga för att få någon större effekt. Det var endast ett knappt återställande av priset på alkoholdryckerna i förhållande till prisstegringen på andra varor. År 1963 hade vi en prisstegring på cirka 3 procent och 1964 beräknas priserna stiga med ytterligare bortemot 3 procent. Vad tänker finansministern föreslå då spritpriserna återigen sackat efter i den allmänna prisutvecklingen?

Vid spritstrejken under förra året fick man de mest groteska bevis på vilket spritbegär stora delar av svenska folket hade. Konsumtionen av alkoholdrycker minskade givetvis under strejken, men värre var att spritkonsumenterna efter strejken och till årets slut drack så mycket mera. Siffrorna över alkoholkonsumtionen 1963 är ännu inte klara, men mycket tyder på att de troligen blir ungefär lika höga som 1962 på grund av den stora konsumtionen efter spritstrejkens slut. Borde inte

Statsverkspropositionen m. m.

detta vara en kraftig maning till att ytterligare åtgärder vidtoges mot alkoholen?

Socialpolitiken över gränserna, d. v. s. u-landshjälpen, har fått ett välbehövligt tillskott, och även om bidragen behöver höjas ytterligare, så är resurserna något större nu. När centern och folkpartiet under tidigare år försökte få upp bidragen, möttes man ofta från koalitionen i den frågan, d. v. s. socialdemokraterna—högern, med det beskedet att planering måste ske först, innan man kunde ge mera bidrag. Trots att det tog lång tid med planeringen förefaller den inte ha varit så välgjord. Jag skall emellertid inte ta upp någon kritik på den punkten nu utan bara uttala den förhoppningen att regeringen verkligen ser till att medlen blir effektivt använda.

Herr talman! Möjligheterna till förbättringar inom socialpolitikens och andra områden har vi fått genom en ökad produktion. Alla i det svenska näringslivet deltagande har skapat välståndet i vårt land. Därefter har regeringen ofta mycket ivrigt agerat fördelningskommitté och energiskt sökt övertyga olika grupper om att det är av regeringens nåd det mesta kommer. Genom den höjda produktionen har vi kunnat avhjälpa en del brister i vårt samhälle, men mycket återstår ännu. Trots vår relativt höga levnadsstandard är det stora grupper som får nöja sig med mycket anspråkslösa inkomster. Åtskilliga socialpolitiska reformönskemål väntar fortfarande på sin lösning, det är mycket att göra på undervisningens och forskningens områden m. m.

För att kunna lösa de angelägna uppgifter som ligger framför oss måste den gynnsamma produktionsutvecklingen fortsätta. Det är oroande att det privata näringslivets investeringar stagnerar och t. o. m. går tillbaka. Utvecklingen på exportmarknadens, bytesbalansens och valutareservernas områden är heller inte tillfredsställande. En av de vik-

tigaste uppgifterna måste vara att ta till vara alla möjligheter att främja näringslivet och därmed bygga för framtiden.

Strid kommer det väl alltid att stå om fördelningen av produktionsresultatet. Arbetsmarknaden är emellertid fri i vårt land och staten lägger sig inte i lönesättningar och dylikt. Det finns emellertid två områden, där staten verkligen deltar direkt i lönesättningen. Det ena är givetvis när det gäller statens egna anställda. Jag tänker inte uttala några önskemål om en rimlig betalning åt de statsanställda i allmänhet; problemet är alltför komplicerat för att man skall kunna fälla några generella uttalanden i en sådan fråga. Här såväl som på många andra områden finns det emellertid låglönegrupper, och det är dessa som, anser jag, särskilt bör beaktas. Genom de procentuella tillägen som nu tillämpas blir klyftan i absoluta tal mellan de högt avlönade och låglönegrupperna allt större. Den lågt betalade får mycket färre kronor i tillägg när han får sitt procenttillägg eftersom utgångspunkten är låg. Att driva procenttillägg på lönerna in absurdum kan inte vara riktigt. En omprövning och en arbetsvärdering måste ske vid olika tillfällen och justeringar företagas som i någon mån också tar sociala hänsyn.

Den andra gruppen som har att förhandla med staten är jordbrukarna. I det fallet kan man inte säga att staten, d. v. s. i detta fall den socialdemokratiska regeringen, är någon mönsterförhandlingspart, och jordbruksförhandlingarna är mycket hårda. Något erkännande ord för sitt arbete får de svenska jordbrukarna knappast höra men väl från olika håll klander för att inte storlekrationaliseringen, d. v. s. nedläggningen av jordbruk, går snabbt nog.

I samband med omnämmandet av GATT-förhandlingarna och världshandelskonferensen sägs det i finansplanen, att ett av de mest betydelsefulla problemen i detta sammanhang gäller behand-

lingen av jordbruksprodukterna, en fråga som även dominerar diskussionerna inom sexmaktsgruppen. Detta visar vilket stort intresse andra länder fäster vid sitt jordbruk. Det borde vara på samma sätt i vårt land. Jag hoppas att i de kommande GATT-förhandlingarna inte jordbruket och trädgårdsnäringen skall bli ett offer som erbjuds för att få fördelar på andra områden.

Vad GATT-förhandlingarna och världshandelskonferensen kommer att innebära är av största intresse. Vi befinner oss i en värld som starkt förändras. I stället för att bara möta de traditionella länderna, som samtidigt representerade en rad kolonier, möter vi nu också en mängd självständiga stater. Sverige har all anledning att knyta kontakt med dessa länder och om möjligt få handelsutbyte och även annat samarbete till stånd. I vilken utsträckning politiska aspekter skall läggas på handelsutbyte med vissa länder skall jag inte behandla i dag. Inte heller ämnar jag tala om de utrikespolitiska frågorna, eftersom jag förmodar att vi senare under våren får en utrikespolitisk debatt. Detta hindrar emellertid inte, att jag vänder mig mot varje form av rasdiskriminering. Sydafrika som bedriver en rasdiskriminerande politik bör få den behandling från svensk sida som det förtjänar.

Slutligen vill jag, herr talman, sammanfattningsvis säga några ord om de nu i statsverkspropositionen uppdragna riktlinjerna för regeringspolitiken. Enligt min uppfattning finner man en viss planlöshet och opportunism i regeringens handlande. Att t. ex. som ett provisorium helt plötsligt föreslå en skattehöjning, som kommer att kosta skattebetalarna en halv miljard kronor, vittnar inte om någon fast plan. Att detta sker endast några månader innan en stor skatteutredning skall framlägga sitt betänkande gör inte saken mera övervärdig. Ena året säger regeringen, att det inte går att höja folkpensionerna eller barnbidraget, men nästa år är man

lyckligtvis av en annan uppfattning. Inte heller detta vittnar om välplanerade åtgärder. Väganslagen har man hissat upp och ner, så att det åstadkommit allmän förvirring hos dem som skulle handlägga den saken. På det området har emellertid skett en förbättring, så att i varje fall en undre gräns fastställts för byggnadsanslagen. Det noterar vi med tacksamhet. Förra året föreslog regeringen helt kvickt att en miljard skulle efterskänkas åt egna hemsågarna. Vi stödde åtgärden, men nog kom den överraskande och möttes också av protester.

Jag vill emellertid inte, herr talman, avsluta detta mitt tal i årets remissdebatt med denna kritik mot regeringen, även om det är statsverkspropositionen vi nu skall diskutera. Det mest betydelsefulla är att vi kan hålla samman i en rad frågor, t. ex. utrikespolitiken, försvarspolitiken, bevarandet av vårt demokratiska statskick, vaktsläendet kring de mänskliga fri- och rättigheterna m. m. Att jag sedan anser att det i en rad frågor skulle kunna föras en mycket förnuftigare politik än den regeringen för, vill jag från den samhällsuppfattning som jag representerar inte underlåta att säga. Vi har inte helt fått gehör för de riktlinjer vi hävdar i svensk politik, men vi kan å andra sidan glädja oss åt att många av våra förslag blivit genomförda. Centerpartiet har alltid varit villigt att samarbeta för en positiv politik, och det är vår förhoppning att årets riksdag i samarbetets tecken skall leda till beslut som blir till nytta för vårt land.

Herr talman! Jag ber att få instämma i yrkandet på remiss till vederbörande utskott av Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Den fulla innebörden av händelserna i samband med Kuba-krisen hösten 1962 kanske först nu fram-

Statsverkspropositionen m. m.

står i klar dager. Under några ögonblick stod världen och vägde på randen av en nukleär katastrof. Stormakternas ledare bragtes hårdhänt till full insikt om var gränsen gick. För Sovjet innebär Kuba-krisen den definitiva bekräftelsen på att den fria världens ledande makt, USA, var beredd att ta till de yttersta medlen för att säkra sina vitala intressen. För USA gav krisen en slutgiltig belysning av avskräckningsstrategiens möjligheter och begränsning. För båda stormaktsblocken måste den ha medfört en förvissning om att världen inte igen kan få ställas i en liknande situation.

Man kan se provstoppsavtalet som en produkt av denna insikt, men framför allt som ett uttryck för stormakternas strävan att hindra en spridning av kärnvapnen till nya stater. Kinas häftiga reaktion mot provstoppet är ett bevis på detta.

För stormakterna själva innebär provstoppet föga inskränkning och har såvitt känt inte minskat deras militära styrka eller rustningar och detta trots de försäkringar som har gjorts och kan göras. De ljusa förhoppningar som avtalets tillkomst väckt på många håll i vårt land är därför knappast förankrade i verkligheten. Det är nämligen ett faktum, att stormakternas kärnvapenstyrka vidmakthålles och kan ökas helt oberoende av provstoppet.

Vi måste för vår del dra konsekvenserna härav. Vi kan troligen inte i längden upprätthålla en försvarseffekt, som är tillräckligt fredsbevarande för att skapa rimlig trygghet åt oss, utan att ha egen tillgång till kärnvapen. Vågar vi inte eller vill vi inte se denna sanning i ögonen, så kan vi hamna i ett läge, där valet måste stå mellan å ena sidan oförmåga att hävda svenska intressen och å andra sidan ett uppgivande av vår alliansfrihet. Det är därför ett vitalt behov för oss att vi formellt och reellt bibehåller den handlingsfrihet i atomvapenfrågan som vi hittills i stort sett varit överens om.

Jag har velat säga detta inför den nya omgång av nedrustningskonferensen i Genève som med svenskt deltagande började i går, och jag vill uttala det kravet att våra insatser vid denna konferens inte tillåtes få en sådan utformning att de begränsar handlingsfriheten, i varje fall inte i annan mån än om begränsningen svarar mot direkta, kontrollerbara åtaganden från kärnvapenmakternas sida. Vi måste, menar jag, ställa klara och från vår egen säkerhetssynpunkt tillräckliga villkor för varje inskränkning i vår rätt att handla.

Jag skulle i det sammanhanget vilja peka på ett område där insatser från svensk sida borde kunna göras. Under senare år har den vetenskapliga forskningen rörande bakteriologiska och kemiska vapen, s. k. B- och C-vapen, kommit så långt att även dessa utvecklats till en effekt som i fråga om terror och massförstörelseverkan måhända inte står kärnvapnen efter. Den utvecklingen har så att säga skett i kärnvapnens skugga och väckt föga allmän uppmärksamhet — kanske beroende på att inte offentliga prov här har behövt äga rum; B- och C-vapnen kan i motsats till kärnvapnen sägas ha utslutande offensiv karaktär. Nu är visserligen användandet av sådana stridsmedel förbjudet i en internationell konvention, men denna är högst omodern och har dessutom inte fått allmän anslutning.

Utvecklingen av B- och C-stridsmedlen har därför aktualiserat en rad problem som är väl värda analys och internationell debatt. Svenska initiativ i nedrustningssammanhang borde kunna inrikta sig på detta område, exempelvis genom att undersöka hur konventionen behöver omformuleras eller kompletteras med tanke på moderna rön, genom att verka för allmän anslutning till konventionen, genom att få i gång diskussion om möjligheterna för indikering, förvarning, fastställande av angripare och dylikt och genom att föra fram förslag till kontrollåtgärder, even-

tuellt till en internationell övervakning.

Läget i världen inbjuder inte till försummelser i fråga om vår beredskap eller när det gäller vidmakthållandet av vår försvarsförmåga. Även i vårt hörn av Europa kan konflikter snabbt aktualiseras — det saknas inte brännbart stoff. Hur vår försvarsförmåga bör vara avvägd under de närmaste åren har riksdagen fattat beslut om förra våren och statsverkspropositionen redovisar under fjärde huvudtiteln åtgärder och anslagsäskanden i huvudsak i enlighet med detta beslut. På två viktiga punkter saknar man dock regeringsförslag.

Jag tänker dels på den preciserade målsättning för krigsmakten som riksdagen i våras begärde förslag till från Kungl. Maj:t. Utan ett klart angivande av de uppgifter som krigsmakten skall kunna lösa och de krav som skall kunna ställas på den, vilar de bedömningar och avvägningar som undan för undan kan behöva göras, på en osäker grund. Man borde ha kunnat förvänta det beställda förslaget redovisat i statsverkspropositionen. Så är inte fallet, och detta är inte tillfredsställande. Jag förutsätter emellertid att proposition i ärendet snarast skall komma riksdagen till handa.

Den andra punkten som väcker förvåning är att de skador och kostnader som Wennerströms förräderi förorsakat försvaret inte med ett ord omnämns i översikten eller kommer till uttryck i något anslagsäskande eller ens i form av anmälan av något kommande anslagsäskande. Det är svårt att tolka detta på annat sätt än att regeringen har bestämt sig för att utan kompensation låta försvarseffekten nedgå. Om så är förhållandet skulle det enligt min mening innebära ett klart brott mot den träffade försvarsöverenskommelsens anda och innehåll. Man kan fråga: Inom vilken del av försvaret eller inom vilket område av landet skall denna nedgång ske?

Förenata staterna kommer att i april

Statsverkspropositionen m. m.

ha bakom sig den längsta period av uppåtgående konjunktur och ekonomisk expansion som landet upplevt i fredstid. Mycket talar för att tendensen i konjunkturutvecklingen kommer att stå sig under åtskillig tid framöver. Det kan vara anledning att lägga märke till att ett av de viktigaste medlen som man från amerikansk sida tänker använda för att stimulera konjunkturen är skattesänkningar.

Även om den amerikanska konjunkturen inte i dag har fullt samma dominerande inflytande på Västeuropa som tidigare, så är den fortfarande betydelsefull, och en gynnsam konjunktur i USA är en av förutsättningarna för ett gott framåtskridande hos oss. Vårt beroende av de internationella ekonomiska förhållandena över huvud taget växer, ju mera utvecklingen på olika områden — inte minst på det handelspolitiska — för länderna närmare varandra.

Vi har förväntningar på att konjunkturutvecklingen i framtiden skall ske efter ett något annat mönster än under tiden före andra världskriget. Jag tror att de är berättigade. All erfarenhet talar för att de tvära kastningar i konjunkturerna som utmärkt framför allt amerikansk ekonomi nu kan behärskas eller i varje fall mildras på ett effektivt sätt än som tidigare var möjligt. Arsenalen av ekonomiska instrument har utökats och erfarenheterna har lärt oss mycket. Fördenskull får vi inte tro att vi kommer att leva i en ständigt uppåtgående konjunktur utan några avbrott. Det skulle vittna om inte bara optimism utan om bristande realism. Det är tvärtom alldeles nödvändigt att vi tar vara på och väl vårdar de krafter i samhället som främst skapar vårt välstånd. Jag tänker på det fria näringslivet.

En självklar nödvändighet för att successivt höja produktiviteten inom detta är att nyanläggningar och nyanskaffningar av maskiner kan ske i tillräcklig omfattning. Redan i förfjöl uttalade vi

Statsverkspropositionen m. m.

farhågor med anledning av den då märkbara stagnationen i investeringarna hos industrien, låt vara att avstannandet skedde på en förhållandevis hög nivå. En omedelbar skadeverkan var kanske inte att vänta, eftersom en produktivitetsökning, framkallad av en investering, självfallet kommer senare än själva investeringen. Otvivelaktigt var det dock ett observandum.

När förhållandet upprepas i år igen är det allvarligare, så mycket mer som det torde erfordras krafttag för att ens bibehålla den nuvarande investeringsvolymen oförändrad. Investeringsprognoserna är såvitt jag kan förstå uppgjorda utan att full hänsyn har tagits till den återhållande effekt som en restriktiv kreditmarknad utgör. Den av regeringen föreslagna lindringen i avskrivningsreglerna för maskiner är naturligtvis i och för sig bra — det är ett högerförslag från i fjol — men kan knappast ensamt rubriceras som ett tillräckligt krafttag.

Näringslivets kostnader har under de senare åren stigit långt snabbare än inkomsterna, och alla tecken tyder på att denna utveckling kommer att fortgå. Företagens möjligheter att med vinstmedel betala nyanskaffningar och nyanläggningar har därigenom starkt avtagit. Finansministern omnämner detta förhållande i finansplanen men säger bara att det torde leda till ett rationellare investeringsurval och därmed till en högre produktivitet. Det är möjligt att det kan vara så i vissa fall. Det torde emellertid vara säkert att låg självfinansieringsgrad normalt leder till en totalt sett lägre investeringsvolym inom näringslivet. Självfinansieringskapitalet är med vid marginal det mest riskvilliga kapitalet, och det är detta som i hög grad driver utvecklingen framåt. Det kan visserligen investeras oriktigt — det ligger i själva riskbärandets natur — men det kan också investeras i objekt med utomordentligt hög produktivitet, i speciella forskningsuppgifter och annat, där lånfi-

nansiering inte alls och emissionsfinansiering knappast står till buds.

En alltför låg självfinansieringsmöjlighet inom välskötta företag är olycklig och kan inte i längden accepteras. Mycket tyder på att självfinansieringsgraden nu är och än mera under den närmaste framtiden kommer att bli för låg. Den måste ses mot bakgrunden av kreditmarknadens aktuella möjligheter och mot kostnaden för emissionsfinansiering — en kostnad som trots Annellagen och den föreslagna förlängningen av denna är för hög.

Under 1963 ökade affärsbankernas utlåning till näringslivet, bortsett från bostadskrediterna, med drygt 2 miljarder kronor. Detta fick till följd en penningpolitik från riksbankens sida som innebar en hård åtstramning av kreditgivningen i syfte att dämpa expansions takten och undvika överhettning i ekonomin. Kreditansvällningen var dock knappast ett uttryck för en ohämrad och överdriven expansion utan snarare en självklar följd av företagens minskade möjligheter att med egna kapitalresurser finansiera ens det ganska blygsamma investeringsprogram som genomfördes i fjol. Under 1964 kommer ungefärligen lika stor ny kreditmängd att erfordras för de lagerökningar och den investering i övrigt inom näringslivet som finansplanen kalkylerar med och bygger på.

Kommer då denna kredit att stå företagen till buds? Finansministern uttalar sig i finansplanen mycket vagt på den punkten. Skall man döma efter den kreditpolitik som riksbanken nu driver så måste svaret emellertid bli nej. Kreditproblemen är både på kort och på lång sikt utomordentligt allvarliga. Det är nödvändigt att vidtaga kraftiga åtgärder för att komma till rätta med dem, exempelvis genom att underlätta upptagandet av krediter i utlandet, att liberalisera kapitalrörelserna över huvud taget och inte minst att släppa övertron på det ensidiga statliga sparandets fördelar. Det enskilda sparandet är ur

Statsverkspropositionen m. m.

många synpunkter överlägset, och finans- och skattepolitiken borde i långt högre grad än vad som nu är fallet inrikta sig på att stimulera ett brett folkligt sparande.

Finansministern förklarar i finansplanen att den svenska nationalproduktens ökning sker i en tillfredsställande takt, i varje fall om man tar med i bilden det i och för sig allvarliga förhållandet att vår befolkning växer långsammare än i andra länder. Det väcker uppenbarligen inga farhågor att de senaste årens industriella expansion i Sverige varit avsevärt långsammare än vad långtidsutredningen förutsåg eller att den svenska industriens utveckling är påtagligt svagare i fråga om lönsamhet och följaktligen investeringsvilja än i flertalet andra industriländer.

Regeringens intresse koncentrerar sig som vanligt kring den lyckosamma tillväxten av den offentliga sektorn. Likaledes som vanligt innebär stegringen en skärpning av skattetrycket. Skattehöjningen tar sig denna gång formen av slopad avdragsrätt för folkpensionsavgiften. Därigenom ökas skatten inte bara till staten utan också med cirka 200 miljoner kronor till kommunerna, om den kommunala utdebiteringen inte sänkes.

Finansministern beskriver förslaget innebörd så, att det ökar möjligheterna för kommunerna att undvika en ytterligare höjning av utdebiteringen. Han säger att detta är särskilt värdefullt, därför att kommunalskattens karaktär av proportionell skatt gör dess verkningar speciellt kännbara för skattebetalare med mindre och medelstora inkomster.

Nu är det dock på det sättet, att om kommunerna i stället hade höjt sin utdebitering för att anskaffa de 200 miljoner kronor som det här är fråga om, så hade skatteuttaget fördelat sig på hela det beskattningsbara inkomstunderlaget i kommunen. Enligt finansministerns metod får bara den del av inkomstunderlaget, som består av taxerade inkomster upp till 15 000 kronor,

bära höjningen. Detta beror på att folkpensionsavgiften är maximerad. Den beskrivning som lämnas i finansplanen, är alltså direkt vilseledande.

I statsverkspropositionen föreslår regeringen en höjning av allmänna barnbidraget med 150 kronor per barn. Konsekvenserna för barnfamiljernas del av den sålunda föreslagna kombinationen av höjda barnbidrag och samtidigt höjda skatter ger en illustration till den felaktiga utformningen av efterkrigstidens familjepolitik. Jag syftar då närmast på den orättvisa beskattning, som barnfamiljerna under ett och ett halvt decennium utsatts för jämfört med barnlösa familjer. I vårt samhälle anser vi det naturligt och rättvist att inte beskatta den del av inkomsten som skall täcka de mest elementära levnadskostnaderna. Varje vuxen person är därför berättigad till ett Ortsavdrag. Det betyder att 2 250 kronor av den inkomst, som en ensamstående skall leva på, är skattefri. Det betyder också att det dubbla beloppet, 4 500 kronor, av den inkomst som två vuxna personer skall leva på när de har gift sig och bildat familj är skattefritt. Detta är logiskt. Men om familjen utökas med barn, är det stopp för logiken. Fastän de elementära levnadskostnaderna ökar med varje barn, får barnfamiljen betala precis samma skatt som familjen utan barn i samma inkomstläge. Detta är en skatteorättvisa. Den uppväges inte av barnbidraget.

Man kan med någon överdrift säga att familjepolitik i det allmänna medvetandet hittills varit detsamma som barnbidrag. Lyckligtvis håller denna ensidiga uppfattning på att ändras. Man kan numera inom skilda läger notera en anslutning till tanken att låta barnfamiljernas lägre skattekraft få konkreta uttryck vid beskattningen i form av Ortsavdrag också för barn.

Barnbidragets betydelse ligger i dess socialpolitiskt stödande effekt. Denna kan sättas in antingen likformigt eller med olika eftertryck på skilda punkter.

Statsverkspropositionen m. m.

Det är mycket som talar för att koncentrationen i en barnbidragsförstärkning bör läggas hos flerbarnsfamiljerna. Men det är först när den grundläggande skatterättvisan mellan barnfamiljen och övriga skattebetalare är skipad i alla inkomstlägen som vi kan få rättvisande normer för hur stort stödet skall vara och hur det skall sättas in.

Herr talman! Helt nyligen har vi — utan tvivel till stor överraskning för många — bevittnat en enastående opinionsyttring. Oron inför den planerade nedskärningen av kristendomsundervisningen har gjort att betydligt över två miljoner människor med sina namnunderskrifter stött den Samkristna skolnämndens protest mot gymnasieutredningens förslag. Irriterade och beskäftiga bedömare — som tydligen helt överrumplats av upptäckten hur grovt de felbedömt opinionen — har skyndat till för att på alla sätt misstänkliggöra och nedvärdera resultatet. Jag har därför funnit det angeläget att slå fast, att vi här har att göra med ett överväldigande opinionsutslag.

Man kan fråga vilket parti, vilken demonstration som strängt taget förut kunnat uppvisa ett sådant resultat. De två miljonerna namn väger så mycket tyngre som aktionen ingalunda kunnat arbeta med någon stor propagandapparat. Man har varit hänvisad till en personlig aktion — en aktion som kring ett gemensamt intresse samlat miljoner svenskar, oavsett parti- och samfundsgränser. Vi bör vid bedömningen av resultatet också hålla i minnet en annan sak — att namnsamlingen med våldsam energi direkt motarbetats och förlöjligats av några av våra största tidningar. Slutsatsen när vi betraktar insamlingens resultat — 2 226 333 namn — mot bakgrunden av kampanjens arbetsvillkor kan inte gärna bli mer än en: svenska folket har eftertryckligt sagt ifrån att det inte vill vara med om den föreslagna nedskärningen av kristendomsundervisningen.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag vill gärna begagna det tillfälle som mitt deltagande i remissdebatten i första kammaren i år erbjuder mig till att göra en honnör för förstakammarhögerns avgångne ledare herr Hagberg, inte bara därför att han var min bänkkamrat under många år från fyrstadskretsen i andra kammaren utan därför att han på ett så skickligt sätt fört vidare den tradition av saklighet och vilja att lyssna även till meningsmotståndare som herr Ewerlöf på sin tid skapade.

För regeringen är det klart att vi med stort intresse möter riksdagen till remissdebatt. Det ger oss ju ett tillfälle att få lyssna till kritiken men också ett tillfälle till att framföra våra egna ståndpunkter. Det har alltid förvånat mig att denna den första stora generalmönstringen inte skall stimuleras av att vi också har tillgång till oppositionspartiernas partimotioner. Jag har varje år föreslagit att vi skulle förlägga remissdebatten till tiden efter motions tidens utgång, men det måste vara en stor blygsamhet som utmärker oppositionspartierna, ty de vill att regeringen skall vara ensam herre på täppan under remissdebatten. Otvivelaktigt skulle det vara fördelaktigt att få diskutera de alternativ som jag föreställer mig att oppositionen har till regeringspolitiken.

Den budget vi nu skall diskutera har ju varit föremål för många förhandsrecensioner. Vi fick ju under hela hösten höra, hur orkeslös och kraftlös och gammal och trött regeringen var och att de förslag som skulle framläggas givetvis skulle präglas av denna orkeslöshet och trötthet och slapphet. Nu har vi fått höra andra tonarter både i dagens debatt och i den föregående offentliga debatten. Jag föreställer mig emellertid att de, som exempelvis lyssnade till oppositionsledarna när dessa framträdde i radio och TV — det var åtta dagar i lördags — blev åtskilligt

Statsverkspropositionen m. m.

förvirrade. Man fick väl klart för sig att budgeten kunde bedömas olika. En del sade att den var så stark att det var tveksamt, om det var nödvändigt att göra denna inkomstförstärkning som skattehöjningen innebär, och andra sade att det var en dålig budget — den var svag och farlig i nuvarande konjunkturläge.

Folkpartiets bedömare begagnade sig av metodiken att tala om att budgeten innebar ett realiserande av folkpartiets politik. Det var nämligen en mängd av partiets krav som nu hade tillgodosetts. Det förekom också antydningar om att finansministern nu hade kapitulerat och accepterat även folkpartiets teorier om budgetpolitiken. Det var väl folkpartiets sätt att hävda att det här var fråga om en dålig budget, föreställer jag mig — man har ju olika sätt att uttrycka sig.

Nu är det inte mycken mening i att fördjupa sig i alla dessa omdömen. Jag föreställer mig att denna kammare liksom andra kammaren försöker bilda sig en uppfattning om vad som faktiskt står i budgetförslaget utan att ta hänsyn till dessa pekpinnar. Kammaren kommer då snart att finna att det är riktigt, som det har gjorts gällande, att budgeten innehåller åtskilliga förslag som har presenterats tidigare — ibland av oppositionen, det skall vi villigt medge. Men om det, ärade kammarledamöter, bara gällde att upprätta önskelistor, skulle det inte vara någon konst att vara politiker. Det finns väl ingen av oss som inte vet att detta samhälle har många brister. Det finns väl ingen av oss, som inte vet att det finns många åldringar, många sjuka, många barnfamiljer, många bostadslösa, som alla kämpar med betydande svårigheter. Det finns väl inte många av oss, som inte känner en stor otålighet över att det inte går fortare att avskaffa dessa brister. Att upprätta önskelistor kan, som sagt, inte vara förrenat med någon större svårighet, utan svårigheten för politikern ligger ju i

att vi måste försöka att finna ut, på vilka vägar som bristerna skall avhjälpas och var vi kan finna pengar och arbetskraft för att lösa problemen. Detta är ju problem, som inte bara drabbar regeringen utan drabbar oss alla.

Folkpartiet försöker här göra gällande, att partiet är den pådrivande kraften bakom de olika förslagen i budgeten. Bakom dessa förslag står initiativ tagna från folkpartiets sida. Ja, det kan se så ut, om man bara tar hänsyn till vad som hänt i svensk politik efter socialdemokraternas segerval år 1960. Efter denna tidpunkt har folkpartiet mycket riktigt varit mycket progressivt. Före år 1960 var folkpartiet däremot pådrivare åt det andra hållet. Då talades det ständigt om behovet av sparsamhet. Det gällde att se till att den offentliga sektorn inte växte för snabbt. Felet med folkpartiet är att partiet är en pådrivare åt olika håll. Blåser det högervindar i landet, så blåser folkpartiet dem starkare, men om det blåser vänstervindar, har vi glädjen och nyttan av partiets effektiva stöd. Till en sådan insats får man nog reducera folkpartiets förhandsrätt, herr Lundström.

På en punkt vill jag odelat ge både herr Virgin och herr Lundström rätt. När det gäller att ta ställning till önskelistorna om vad vi vill göra och till vad vi har råd att göra bildar ju den ekonomiska framstegstakten det underlag, med vilket vi arbetar. Det är orimligt att här göra gällande att ett förslag som framfördes i fjol och som vi tar upp i år har framförts på nytt allenast därför att det i år är valår. Det har nämligen hänt något inom det svenska näringslivet under denna tid. Vi har sedan i fjol haft en produktionsstegring med fyra procent. Vi har alltså fått ett fyra procent större utrymme att röra oss inom. Ett förslag som avvisades i fjol kan därför rymmas in i budgeten i år, och ett förslag som kan komma att avvisas i år kan kanske ges utrymme ett senare år, om framstegstakten, som vi hoppas, får

Statsverkspropositionen m. m.

fortsätta. Vi är alltså i hög grad överens om att framstegstakten i vår ekonomi i grunden är avgörande för vad vi kan ha råd att göra.

Jag skulle här gärna vilja läsa upp några rader, som professor Ingvar Svennilson, en internationellt känd nationalekonom, skrev i Industriförbundets Tidskrift för några dagar sedan: »Takten i vår ekonomiska utveckling har på ett glädjande sätt ökat. Medan trenden tidigare legat vid omkring 3 procent tillväxt av vår produktion per år, steg tillväxttakten till 3 1/2 procent på 50-talet. Långtidsutredningen för första hälften av 60-talet förutsåg en tillväxt med 4 procent per år, och det ser ut som om den tillväxttakten som ett genomsnitt för perioden skulle komma att uppnås. Denna acceleration har kommit till stånd, trots att tillgången på arbetskraft växt långsammare än tidigare. Tillväxten av produktionen per arbetstimme har sålunda påskyndats i än högre grad.»

Detta uttalande stod, ärade kammarledamöter, att läsa ungefär samtidigt som folkpartiets vice ordförande försökte lansera ett slagord, som tydligen skall ersätta vanstyremyten, nämligen »stagnationssamhälle». Skall man lyckas med detta konststycke, får han nog driva kvartalspolitiken ännu effektivare. Här uppnådde han sitt resultat genom att jämföra utvecklingen under ett kvartal, och på detta resultat grundade han långtgående slutsatser. Nu är ju alltid procentuella jämförelser ganska riskabla. Jag har citerat professor Svennilson, och han har arbetat med procentuella jämförelser. Men det ligger i sakens natur, att procentuella jämförelser ställer de högingustrialiserade länderna, Amerikas förenta stater, Sverige, England, i en ogynnsam dager. Det är alltid svårt att uppnå höga procentuella tillskott när man redan uppnått en hög nivå. Den saken har jag försökt att visa med många pedagogiska exempel, och jag skall inte ta upp tiden med att göra

några nya försök. Det blir bättre om man, som sker i årets finansplan, jämför de procentuella förändringarna per capita, alltså per invånare. Då får man litet fastare mark än förr, och det betyder för svenskt vidkommande att våra siffror blir betydligt gynnsammare. Men jag har gjort flera försök på sista tiden att förmå våra experter att uttrycka sig i kronor eller dollar i stället för i procentsatser. Då skulle man ju kunna få en mätare på vad som faktiskt sker i det svenska näringslivet. Jag medger att det inte är lätt. Det är problem med växelkurser, och det tillkommer andra hinder, och därför blir även den metoden besvärlig, men det är ändå självklart att en mätare i absoluta tal är riktigare än den generella procenträkningen och även riktigare än procentberäkning per capita.

Nu har jag gjort reservationerna för att denna metod, även om den inte är fullt så dålig som de andra, ändå kan ge anledning till misstag, men gör man nu en sådan beräkning, kommer man fram till följande. Sedan 1960, alltså under åren 1961, 1962 och 1963, ökade nationalprodukten per invånare i USA med 190 dollar, i Schweiz med 180 dollar, i Västtyskland med 120, i Frankrike med 135, i Italien med 120 och Belgien med 130 dollar. Var ligger då Sverige? Sverige ligger främst dessa år med 195! Jag betonar än en gång att man skall vara försiktig med dessa siffror liksom alltid vid internationella jämförelser, men jag har velat anföra denna siffra för att visa hur orimligt och osannfärdigt talet är om att vi skulle befinna oss i någon stagnationsperiod inom svensk industri eller svenskt näringsliv.

Jag har tagit året 1961 till utgångspunkt, därför att var och en som deltog i 1960 års valrörelse erinrar sig vilka spådomar som då fälldes om Sverige. Sverige var ett land som genom regeringspolitiken skulle komma att hamna i stagnation och stillastående

och kanske rent av tillbakagång på grund av regeringens orkeslöshet och vanstyre.

Vad beror nu den gynnsamma utvecklingen på? Herr Bengtson har naturligtvis alldeles rätt i att huvudparten av äran för vad som här skett skall gå till de svenska medborgarnas arbetsamhet, duglighet, energi och tekniska skicklighet. Det råder inga delade meningar mellan herr Bengtson och mig på den punkten, men det kan ju kanske ändå vara klokt att fråga sig, hur det kan komma sig att vi ligger så långt framme. Det måste ju även finnas någon annan grund. Det finns ju duktiga människor även i andra länder på jorden, även om vi ibland är chauvinister och tror att vi är duktigast i allting.

Professor Svernilson anför i sin artikel två motiv till att den svenska framstegstakten enligt hans mening varit så hygglig. För det första har sparandet kraftigt ökat under 1960-talet. Han bevisar det genom att säga, att 1950 tog konsumtionen 67 procent av vår nationalprodukt i anspråk men 1962, 12 år senare, hade den sjunkit till 58 procent. Det måste alltså betyda ett kolossalt kraftigt ökat sparande mellan åren 1950 och 1962. En stor del av detta ökade sparande har gått åt till offentliga investeringar. Vi har byggt vägar, telekommunikationsnät, kraftverk, skolor, bostäder o. s. v. Jag skulle vilja påpeka, liksom professor Svernilson gör, att dessa investeringar är av avgörande betydelse även för näringslivet. Detta tal om att den offentliga sektorn tar i anspråk så mycket att det inte blir någonting kvar åt näringslivet, är väl ändå orimligt. Om tiden medger, skall jag komma tillbaka till det. Den första orsaken till framstegstakten är alltså ett kraftigt ökat sparande.

Den andra framstegsfaktorn är, som professor Svernilson framhåller, den tekniska framstegsfaktorn, alltså utbildningen av arbetskraften, resultatet av företagets rationaliseringsverksamhet, omställningen av näringslivets struktur

Statsverkspropositionen m. m. mot en mera produktiv inriktning samt utvecklingen av nya produkter. Framför allt framhåller han vilken roll den dynamiska arbetsmarknadspolitiken och utbildningspolitiken har spelat för detta måls uppnående.

Här riktades hårda ord mot en viss del av vår arbetsmarknadspolitik. Jag skall inte gå in på det nu — tiden medger det inte — men det är klart att vi skall ta upp de synpunkter som har förts fram, att arbetsmarknadsstyrelsen har överskridit sina befogenheter. Det är naturligtvis en sak som riksdagen har rätt att diskutera. Att jag inte går in på det nu beror uteslutande på att jag vill begagna tiden till andra ting. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på att arbetsmarknadsorganet i ett dynamiskt samhälle måste ha möjligheter till snabb handling, att kunna aktivt engagera sig i de olika och snabbt växlande situationerna, och det kan väl inte skada att man har några exempel på hur lokaliseringspolitiken har fungerat när Sveriges riksdag skall ta ställning till den. Jag kan inte förstå att det på något sätt skulle vara olämpligt för riksdagen.

Det nämndes också att det är en bankrutt för vår konjunkturpolitik att vi mycket blygsamt inför en del av byggnadsregleringen för att få möjligheter till en viss prövning av vilka former av byggen som vi skall sätta i gång. Ärade kammarledamöter! Det är inte bara i Sverige man gör så, Schweiz har så många gånger framhållits som ett mönsterland. Jag vill erinra om att man där enligt ett referat som vi fått den 16 januari i år efter överläggningar med näringslivet kommer att införa en byggnadsreglering omfattande alla byggen värderade till över 50 000 francs och att man under första året avser att införa ett absolut byggnadsförbud för biografier, nöjeslokaler, simhallar, sporthallar, kontorslokaler och lyxvillor med mera än 8 rum eller 250 000 francs i byggnadskostnader. Man inför en generell byggnadsreglering som instrument i arbetsmarknads- och konjunkturpoliti-

Statsverkspropositionen m. m.

ken. Jag tror inte att vi utan vidare skall betrakta det som en katastrof för Schweiz, om man där på detta sätt funderar på att införa en möjlighet till prioritering av vissa byggen.

Även om vi nu precis som herr Svennilson gjorde, betraktar det som en fördel för näringslivet att den offentliga sektorn byggs ut, även om vi anser att en arbetsmarknadspolitik och en utbildningspolitik är led i en näringsvänlig politik, vilket jag tror att praktiskt taget alla ekonomer är ense om, så möter man alltid ett avvägningsproblem. Industrien har, som det med rätta sagts av herr Virgin, själv ett behov av att bygga ut, och det är givet att det för industriledarna ter sig ännu mera önskvärt att få ett tillfälle att exploatera sina tekniska framsteg. De kanske inte har lika lätt att förstå att exempelvis en lokaliseringspolitik i Norrland kan ge något av betydelse för samhället i sin helhet. De ser vilka betydande sysselsättningsmöjligheter och vilka vinster som det skulle ge, om de finge genom en riklig kapitalförsörjning tillfälle att exploatera exempelvis nya tekniska uppfinningar.

Regeringen förstår det mer än väl, och vi respekterar denna industriens vilja att rationalisera, bygga nytt och exploatera nya uppfinningar. Vi har ju under det senaste året använt de statliga eller halvstatliga fonderna, just till att försöka uppmuntra en sådan verksamhet. I dagens tidningar kunde kammarledamöterna exempelvis konstatera att ASEA fått ett mycket betydande anslag från vad man kallar en halvstatlig eller helstatlig fond för exploatering av betydelsefulla tekniska framsteg. Vi förstår att det finns ett stort behov för industrien att också få vara med att bygga ut och investera. Därför har vi också konstruerat investeringsfonderna på det sätt som har skett, och därför har vi infört den Annellska lagstiftningen, som vi har för avsikt att med riksdagens medgivande förlänga. Därför vill vi också införa en visserli-

gen relativt obetydlig förändring av elskatten, som vi föreslår riksdagen att acceptera, och det är därför som vi har infört 100-miljonerkronorsanslaget till stimulerande åtgärder för maskinanskaffning inom industrien.

Därmed har vi en hel provkarta på ting som kostar pengar. Vi har velat demonstrera att det inte bara är den offentliga sektorn som är viktig för näringslivet. Vi förstår att det även inom näringslivet självt finns ting som är viktiga och väsentliga att göra, men ärade kammarledamöter, det viktigaste vi kan göra för att stödja näringslivet är ändå att vi försöker att hålla kapitalmarknaden i sådan ordning, att icke staten behöver gå ut och tränga undan industrien från sina legitima behov av kapitalförsörjning. Vi har fått föra en mycket hård kamp framför allt mot folkpartiet och centerpartiet för att vi inte genom en stor statlig upplåning skall försvåra för näringslivet att sköta sin finansiering. Vi tror att det är rimligt att vi försöker undvika en statlig upplåning så långt som det över huvud taget är möjligt i nuvarande läge.

Vi medger villigt att vi i år har ansett oss tvingade att lägga fram en budget som är ungefär likadan som fjolårets. Talet om att vi skulle ha ändrat oss väsentligt på den punkten förstår jag inte. När vi diskuterade budgeten i fjol var det också ett betydande, som vi kallar det, budgetunderskott. Det är ungefär likadant i år. Budgetunderskottet ser ut att reduceras, men principiellt är det samma historia. Vi har trott att man skulle klara detta ganska tillfredsställande, men den kritik som årets budget har väckt ifrån nationalekonomiskt håll för att vi har gått för långt i fråga om upplåning visar hur befogat det är med den skattehöjning som genomföres och hur allvarligt det är om man gör rubbningar i denna budget så att den statliga upplåningen skulle komma att ytterligare stegas.

Budgeten är ju ett instrument i fi-

Statsverkspropositionen m. m.

nanspolitiken, i konjunkturpolitiken, och det finns därför inga strikta regler som säger att precis där och där går gränsen för vad som kan göras. Jag hörde till min häpnad herr Lundström påstå att herr Sträng satt totalbalanseringen som någon helig princip tidigare. Vad herr Sträng har sagt är något helt annat, och för att klargöra det skall jag anföra ett citat. När han talade om budgeten 1963, alltså för ett år sedan, yttrade han sig ungefär på följande sätt: Men jag har kanske i dag på samma sätt som många gånger tidigare ett behov att understryka att totalbalanseringen aldrig har varit och aldrig kommer att bli något slags budgetprincip i och för sig. Totalbalansering eller inte totalbalansering, graden av den statliga upplåningen och allt vad därmed sammanhänger, är bedömningar som får göras mot bakgrunden av det konjunkturperspektiv vi efter fattig förmåga försöker avläsa. Jag vågar hävda att hela det tekniska budgetbalansproblemet är tämligen meningslöst, därest man inte ser det i dess direkta sammanhang med konjunkturutvecklingen.

Vad är det i denna förklaring av finansministern från 1963 som på någon punkt motsäger vad finansministern anför 1964, och av vilken anledning påstår man att finansministern har gjort en total omvändning? Nej, vi har sagt att man får betrakta budgetens överbalansering, totalbalans eller underbalansering som en funktion av bedömningen av konjunkturläget.

Det finns dock, herr talman, en omständighet som man gärna kan kosta på sig att notera. I all denna våldsamma kritik av finansministerns felbedömningar, hållningslöshet o. s. v., kan det vara värt att notera att folkpartiet år efter år exakt har följt finansministerns bedömningar, dock så att folkpartiet hela tiden har bjudit en miljard över. Folkpartiet har inte haft någon egen självständig bedömning, utan man har hela tiden utgått från finansminis-

terns bedömningar. Om man gör en sammanställning av vad folkpartiets budgetförslag inneburit år från år, så finner man att folkpartiets förslag — med undantag för 1959 och 1960 — hela tiden utgjort en exakt kopia av finansministerns förslag med den skillnaden att man ständigt lagt till en miljard. Det är ganska lustigt att folkpartiet har en sådan tillit till finansministern att man hela tiden utgått från hans bedömningar. Sedan har man på olika grunder ständigt lagt till en miljard — tyvärr har man aldrig minskat de av finansministern föreslagna utgifterna.

Jag skulle tro, herr talman, att detta påpekande gör att mycket av den kritik som folkpartiet i dag framfört inte blir så särskilt verkningsfull. Man kan förstås möjligen säga att i fjol hade folkpartiet infört ett indextillägg på sin underbalansering. Något liknande kommer kanske även i år; det vet jag inte nu, utan vi får väl avvakta och se så småningom.

Jag tillät mig att när valet var över 1962 säga, att det viktigaste som skett i och med detta valutslag var att det innebar överbudspolitikens dödsdom. Under 1960-talet hade centerpartiet och folkpartiet ansträngt sig för att bjuda över på olika punkter. Svenska folket var djupt ointresserat härav, och valet blev i stället en seger för en stramare finanspolitik. Jag vågar hoppas att vad som har hänt i år skall visa att min bedömning även nu är riktig, d. v. s. att man måste sluta med att bedriva en politik som jag har karakteriserat som en politik där man bara lägger på en miljard på finansministerns bedömningar.

Dagens Nyheter innehöll häromdagen en artikel som var utomordentligt intressant för oss alla att ta del av. Dagens Nyheter framhöll i den artikeln just det orimliga i att oppositionen skall skänka regeringen gratischanser genom att samtidigt kräva skattesänkning och höjda statsutgifter. Genom det sätt på vilket vi från regeringens sida

Statsverkspropositionen m. m.

försökt lösa det avvägningsproblem som jag här antytt, nämligen behovet av en förstärkning av den offentliga sektorns resurser å ena sidan och å andra sidan behovet att ge större rörelseutrymme åt det privata näringslivet. tror jag att det finns ett betryggande utrymme för de reformer som vi har presenterat 1964 års riksdag. Det är fel att se dessa reformer såsom uttryck för en plötsligt påkommen vilja att avskaffa en del brister i samhället. Det är riktigare att se dem såsom ett led i en systematisk omdaningspolitik i vårt samhälle.

Jag har tillåtit mig att göra en liten analys av vad som har hänt i vårt samhälle på det offentliga livets områden sedan år 1960. Det är ganska märkliga ting som har skett. Det är inte bara folkpensionerna som har höjts på sätt som föreslås nu i år — de har höjts från år 1960 med 950 kronor för ensamstående och 1 860 kronor för gift par. Stora förbättringar har även genomförts genom utbyggnad av åldringsvården, långtidsvården, hemhjälp, särskilt stöd till de gamla etc. Barnbidragen är den del av familjepolitiken som har vunnit mest uppmärksamhet. Barnbidragen är viktiga, men man måste också komma ihåg att under denna period sedan 1960 har studiestödet fyrdubbplats. Familjepensioneringen inom ATP och folkpensioneringen har vidare skapat en helt annan trygghet för medborgarna och deras familjer än tidigare. Moderskapsförsäkringen, sjukförsäkringen, familjebostadsbidragens höjning och bidragsförskotten, barnpensionerna och stödet till svårt handikappade visar att man inte bör bryta ut just barnbidragen, utan här är det sedan 1960 fråga om en bred offensiv på hela familjepolitikens område.

På utbildningens område skulle det vara lockande att lämna några siffror, men jag skall avstå därifrån. Det som har hänt på utbildningspolitikens område är fullkomligt fascinerande och innebär ett verkligt genombrott för

tanken att ge en chans åt varje medborgare och medborgarinna att utbilda sig. Jag vill dock nämna att under den korta tidsrymden av fyra år antalet elever i gymnasierna stigit från 66 000 till 100 000. Detta har skett samtidigt som grundskolan har blivit en alltmera levande realitet.

Vad gäller bostadsfrågan är det naturligtvis mycket sorgligt med de långa köerna, och detta är också en av våra största olösta sociala frågor. Vi skall emellertid inte glömma att sedan 1960 — alltså under denna fyraårsperiod — har 300 000 nya bostäder byggts. Det innebär att för närvarande ungefär en miljon svenskar flyttat in i bostäder som byggts under de senaste fyra åren.

Det glädde mig mycket att herr Bengtson tog upp en sektor av den allmänna politiken som vi rikspolitiker kanske har en tendens att undervärdera men som jag har försökt att föra tillbaka i medvetandet, nämligen kommunernas roll i det svenska samhället. Den som uppmärksamst studerar budgeten kommer att finna många exempel på hur nära kommunalpolitik och rikspolitik hör samman. Kraftiga åtgärder vidtoges för en skatteutjämning; den nära nog fördubblas, vi får en fortsättning på de beslut som tidigare fattats om en organisation av kommunblocken för att skapa bärkraftigare kommuner, vi fortsätter med överförandet av mentalsjukvården till landstingen. Men vi för över vissa saker till staten, vissa mycket kostnadskrävande ting, där kommunernas möjligheter till inflytande redan tidigare varit relativt begränsade. Jag tänker på polisväsendet, på rättsväsendet, arbetsmarknadspolitik och vägväsendet för landsbygdens kommuner. Detta är exempel på en fortsatt statlig aktivitet, som kommer att innebära väsentliga lättnader för kommunerna.

Det intressanta är att kommunerna spelar en sådan roll i vår ekonomi. Jag skulle tro att det är en överraskning för de flesta icke kommunalpolitiker att

Statsverkspropositionen m. m.

kommunernas andel av våra investeringar rör sig om 18,6 procent. Det kanske kan vara av intresse att notera, att medan vi i den direkta inkomstskatten till staten tar in ungefär 8,5 miljarder, så tar kommunerna in icke mindre än 6 miljarder kronor i kommunalskatt, en siffra som är jämförlig med det statliga direkta skattetrycket. Dessa siffror ger en utomordentlig bild av den roll kommunerna spelar i vårt samhälle. Detta känner ju var och en till, om man bara tänker efter. Ansvar för bostadspolitik ligger hos kommunerna, det är de som har hand om stadsplaneringen, miljöpolitiken, samhällets utformning. Barn- och ungdomsvården ligger också där, liksom mycket stora delar av socialvården, idrotten och likaså skolväsendet, även om de allmänna riktlinjerna för detta dras upp av staten — det praktiska utförandet åvilar i stor utsträckning kommunerna.

Detta är mycket betydelsefullt, men någonting kanske ännu mera betydelsefullt är att vi i kommunerna har ett som jag tror säreget instrument för medborgarnas aktivisering, för att väcka deras intresse för politiken över huvud taget. Man kan lugnt säga att hela den utveckling under de senaste åren, som jag här med några siffror har försökt belysa har varit ett växelspel mellan kommunerna och staten. I detta växelspel har kommunerna otvivelaktigt den stora trumfen på hand, att de rör sig på områden som direkt intresserar och engagerar medborgarna i större utsträckning än vad de rikspolitiska frågorna ofta gör. Det betyder att vi genom kommunalpolitiken lockar in medborgare i politiken, vilka börjar med att intressera sig för de allmänna angelägenheterna därför att kommunalpolitiken rör sig på områden där de känner sig hemma och där de har anledning att engagera sig. Jag tror att den säregna ställning som Sveriges kommuner intar i detta fall ger ett stimulerande drag åt vår demokrati. De

vanliga människorna lär sig att inte aningslöst lita på överheten.

När vi nu, herr talman, går att reformera vår författning, tror jag det skulle vara oklokt att glömma bort detta för Sverige unika förhållande. Bland de frågor som måste bli föremål för ingående diskussioner bör man också ta upp detta samband mellan kommunerna och staten. Är detta tillfredsställande? Är denna för Sverige säregna institution någonting som vi bör slå vakt om, eller skall vi låta den försvinna, eller skall vi eventuellt förstärka den?

Jag har redan tidigare sagt att jag betraktar författningsfrågan såsom en av de stora politiska frågorna. Därför menar jag att den skall lösas i samarbete och i samråd mellan alla de politiska partierna. Det är mig obegripligt att det kan finnas en socialistisk uppfattning om hur detta skall lösas och en borgerlig uppfattning. Jag har svårt att förstå vad det skall tjäna till att de borgerliga partierna först skall bilda sig en uppfattning och därefter gå i förhandling med socialdemokraterna. Låt mig säga att man icke kommer att skrämma det socialdemokratiska partiet till några lösningar. Vi kommer att pröva de förslag, som kommer fram, i en vilja att åstadkomma ett effektivt folkstyre, och vi kommer att ta emot alla tänkbara uppslag — vi skall väl också försöka bidra med lösningar — men jag tror inte att det är någon lämplig förhandlingsmetod att försöka inringa oss och sedan säga: Nu måste ni ta eller förkasta det som minoriteten vill diktera.

Jag tycker att det är mycket trist att författningsfrågan har kommit i det besynnerliga läget att när regeringspartiet erbjuder sig att ta bort en sak, vilken jag trodde att alla de borgerliga partierna var överens om var en olägenhet, nämligen eftersläpningen i första kammaren, så säger man att socialdemokraterna inte menar det utan menar någonting annat, och följaktligen kan vi inte gå med på detta i och för

Statsverkspropositionen m. m.

sig förnuftiga förslag, eftersom vi inte kan genomskåda vad socialdemokraterna innerst inne menar. Jag förstår inte en författningsdiskussion som utgår från att man inte kan acceptera ett förnuftigt förslag därför att man tror att bakom detta förslag ligger några mycket dunkla planer. Jag kan inte förstå annat än att denna besynnerliga hållning hos oppositionen i hög grad har försvårat möjligheten att komma fram till en rimlig lösning inom en snar framtid.

Vi skall emellertid inte fästa oss vid denna sak mer än som ett symptom på den nästan otroliga misstänksamhet och stingslighet som för närvarande råder på den borgerliga sidan i fråga om vad vi tänker och vad vi avser. Tag oss sådana som vi är! Här gäller det ingenting annat än att avskaffa eftersläpningen i första kammaren. Det har här inte alls varit fråga om någon förföljelseinvit till någon fortsättning, utan det var detta förslag som framställdes. Tag förslagen och lita på ert eget omdöme, att ni kan säga stopp när ni märker att socialdemokraterna börjar bli farliga! Men inte skall ni tro att vi tänker låta denna jag höll på att säga bagatell fördystra vår tillvaro alltför mycket. Ni har haft chansen att ta bort eftersläpningen vid 1966 års kommunalval, men den chansen har ni inte tillvaratagit. Ni har i stället föreslagit att regeringen skulle på administrativ väg ändra reglerna för kammarens sammansättning. Jag tror inte jag behöver motivera varför jag icke kommer att medverka till detta förslag, som enligt min mening är något av det mest horribla som kommit fram under hela författningsdiskussionen.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ett borttagande en gång för alla av eftersläpningen i första kammaren skulle, såsom det har sagts, kunna ske utan någon författningsändring. Att statsministern inte vill vara med om ett sådant arrangemang, må vara hans

ensak. Han må ha vilka motiv han vill därvidlag, men förfarandet är tekniskt möjligt och möter säkert inte några oöverstigliga politiska svårigheter. En författningsändring rörande mandatperiodens längd kunde endast ha varit av betydelse, om man icke ämnade lösa författningsfrågan vare sig 1966/67 eller 1968/69. Jag betraktar det såsom utslutet att sätta i gång denna apparat för ett enda tillfälle. Det är för övrigt intressant att observera att medan eftersläpningen under tidigare år har varit socialdemokratien till nytta så har den efter 1962 års val blivit socialdemokratien till skada, och då växer plötsligt intresset för en författningsändring, som skall ta bort eftersläpningen.

Hur den ståndpunkt som har intagits av oppositionspartierna rimligen kan försvåra eller försena en lösning av författningsfrågan, förstår jag fortfarande inte, ens efter herr Erlanders inlägg.

Statsministern gjorde i sitt anförande en mängd anmärkningar bl. a. rörande den svåra kamp som regeringen under åratals har bedrivit särskilt mot folkpartiet och centern för att staten inte skulle tränga undan enskilda långivare från lånemarknaden. Jag vill när det gäller folkpartiet för det första säga, att vi icke på något sätt överbjudit herr Strängs budget med en miljard, utan det har rört sig om mindre summor, några få promille av nationalinkomsten, som ju knappast kunnat ha någon betydelse för den samhällsekonomiska balansen.

För det andra har åtskilliga av de föreslagna åtgärderna varit sådana som skulle ha direkt stimulerat näringslivet, och de har således kunnat beräknas förbättra den samhällsekonomiska balansen och därtill ge staten större inkomster. Den konkurrens på lånemarknaden, som statsministern talar om, har således knappast i någon väsentlig omfattning kunnat påverkas av de motioner som folkpartiet har framlagt under årens lopp.

Med statistik kan man ju bevisa allt möjligt. Nu finns här en officiell stati-

Statsverkspropositionen m. m.

stik över utvecklingen i fråga om produktionsökning och investeringar från 1950 till 1960, således en samlad statistik för en lång period. Om någonting skall kunna ha betydelse måste det vara så — som statsministern i ett annat sammanhang själv har sagt — att man rör sig med en tillräckligt lång period och inte blott väljer ut ett speciellt avsnitt. Och denna statistik visar tydligt och klart vad jag i mitt inledningsanförande framhöll, nämligen att Sverige inte ligger särskilt väl till vare sig när det gäller produktionsökningen eller beträffande industriinvesteringarna.

Nu vill statsministern välja en ny statistik för att komma ifrån det faktum som den officiella statistiken har visat. Jag kan inte säga annat än att man ju med statistik har möjlighet att bevisa allt; men man bevisar onekligen mer om man åberopar en statistik för en lång sammanhängande period än för ett eller annat år.

När det gäller herr Strängs uttalande i fjol är jag medveten om att han inför de budgetutsikter, som han då räknade med för 1964, fann sig föranlåten att göra vissa uttalanden som ytterligt dåligt stämde överens med hans tidigare allmänna inställning till totalbudgetresonemanget. Att herr Sträng under flera år med stor förtjusning omhuldat en balansering med skattemedel av budgetens alla utgifter, både drift- och kapitalbudgetens, är dock obestriddt.

Herr BENGTSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Hans excellens statsministerns anförande var uppdelat i tre olika avsnitt. Det första, som hade den vanliga litet defensiva karaktären, innebar ett försvar för vad som gjorts tidigare och med den medhjälpare, som inte precis tänkts bli medhjälpare, d. v. s. det svenska näringslivet. Vad statsministern däremot inte tog upp var de oroande framtidsperspektiv jag talade om, då jag nämnde att det privata näringslivets investeringar är mindre

och pekade på de oroande utsikterna för exporten. Det är dessa betydelsefulla frågor som vi nu borde diskutera och som kanske är allra viktigast.

Så måste jag säga att oppositionen alltid kommer att befinna sig i ett visst dilemma med hänsyn till de s. k. önskelistor som statsministern talade om. Inom socialdemokratiska partiet görs dessa listor upp av regeringen eller riksdagsgruppen, och sedan presenteras de olika punkterna som regeringsförslag. Det är då ganska svårt för oppositionen att säga nej och försöka pruta bort sådana saker; det kan regeringen göra men inte oppositionen. Därför blir det ofta den karaktären på förslagen, att oppositionen får göra tillägg, föra fram en del önskemål som inte upptagits av regeringspartiet. Så blir förloppet med önskelistor. Oppositionen får alltid besvärigheter, medan regeringen därvidlag har en starkare ställning.

När det gäller önskelistorna vill jag nog korrigera en del av det som statsministern sade, framför allt beträffande folkpensionerna, som vi ju brukar diskutera. Statsministern talade om »centerns överbud», men han tog fel på åren i det fallet, när han sade att 1962 års val gav ett bakslag för dem som gjort överbudet. Det var 1960 och 1961 som centern föreslog den större folkpensionshöjningen, och under valåret 1962 var det socialdemokraterna som accepterade det s. k. överbudet från 1961. Så gick det faktiskt till i valrörelsen, inte på det sätt som statsministern här talade om.

Det var utmärkt att hans excellens statsministern tog upp kommunernas problem. Även där vill jag nog uttala en del avvikande meningar. Statsministern gjorde antydningar om de större kommuner som vi kommer att få. Men om jag inte missminner mig står det i kommunindelningssakkunnigas betänkande att man icke kunnat finna att ekonomin är beroende av om kommuner är större eller mindre; det är mera näringslivet och sådana saker som inverkar därvidlag.

Statsverkspropositionen m. m.

Statsministern nämnde vidare de 200 miljoner som kommunerna nu får. På sitt sätt var det egentligen en god sak för kommunerna, men enligt min mening innebär det motsatsen till att man hjälper skattebetalarna i kommunerna. Det ligger ingenting av skatteutjämning i de 200 miljonerna till kommunerna på grund av att folkpensionsavgiften inte får dras av vid deklarationen, utan det betyder bara att man pressar ut ytterligare pengar av kommunernas skattebetalare.

Sedan vill jag helt instämma i vad statsministern sade om den kommunala självstyrelsens oerhörda värde och om den betydelse det har för demokratin att så många är aktiva och intresserade. Men då skulle jag vilja ställa en fråga till statsministern beträffande kommunsammanslagningarna. I det tänkta storkommunsområde där jag själv bor finns nu elva enheter med något över 400 fullmäktige. Den nuvarande lagstiftningen innebär att det, med undantag för Stockholm, inte får finnas mer än 60 fullmäktige i varje kommun. Var det meningen med kommunreformen, att intresset för kommunala angelägenheter skulle ökas genom att man minskar antalet fullmäktige från 400 till under 60?

Vad statsministern hade att säga på en annan punkt var nog sant, fastän vi tolkar det litet olika. Han yttrade att det var så värdefullt att kommunalmännen lärt sig att inte lita på överheten o. s. v. Nej, framför allt inte på den socialdemokratiska regeringen i fråga om kommunbidragen. Så som de har urholkats under de senaste åren är den överheten — om vi nu skall använda ett gammalt Hjalmarsonskt uttryck — inte att lita på.

Jag håller helt med statsministern om att bostadsproduktionen varit rätt avsevärd. Det är bra att vi fått den utvecklingen. Men fortfarande är det bra många i folkhemmet som väntar på bostäder, men vi hoppas att även den frågan skall kunna lösas.

Herr talman! Jag nödgades korrige-

ra en del saker — eller tillägg, skall jag kanske säga — som jag tyckte inte var alldeles korrekta. Det är särskilt ett par saker som jag anser att vi borde ta upp ytterligare. För det första var det penningvärdeförsämringen, som jag anser vara rätt allvarlig. För det andra är det principerna för skatthöjningen på grund av borttagande av avdragsrätten för folkpensionsavgiften. Jag tycker att det är principvidrigt att ordna på sätt som här har föreslagits. Sett ur framtidsperspektiv är det kanske det viktigaste vi behöver diskutera i dag.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Först ber jag att få uttala ett tack till statsministern för den honnör som han gav vår förutvarande gruppordförande. Vi satte värde på den.

Statsministern citerade en artikel av professor Svenilson i Industriförbundets Tidskrift och återgav ett uttalande i den som berömda vår ekonomiska utveckling. Jag skall be att få läsa upp ett annat avsnitt av samma artikel, som belyser vad jag i mitt tidigare anförande försökte ge uttryck för:

»Av olika anledningar» — främst hård utländsk konkurrens och stora lönestegringar — »har industrins vinstmarginal krympt och därmed har möjligheten till självfinansiering av investeringarna begränsats. Dessa tenderar nu också att krympa. Detta får ingen omedelbar större inverkan på framstegstakten men måste efter några år försvaga underlaget för vår expansion. Vi kan inte bara leva på utbildning, hälsovård och bostäder. Det är industrin som svarar för exporten och i längden kan dess utveckling icke dämpas utan allvarliga skador för hela ekonomin.»

Statsministern sade att vi alla var överens om att stegringstakten i ekonomin är avgörande för våra framsteg. Jag understryker detta. Men vi har inte framstegen gratis, och det lönar sig inte att blunda för att vi just för ögon-

blicket har ogynnsamma faktorer med i bilden. Vi har en kostnadsstegring som är större än utrymmet för kostnadsstegringar och som undan för undan ger lägre vinster. Detta kan inte fortgå i längden. Det är en olägenhet som förstärkes av det förhållandet att vi har rätt stor ojämnhet mellan olika branscher. Ju lägre vinstnivån är, desto svårare blir det för de hårdast trängda branscherna att överleva. Vi har exempel på branscher vilkas verksamhet nästan utplånats. Just nu står, såvitt jag förstår järn- och stålindustrien i blickpunkten och har ett ytterst ogynnsamt konkurrensläge.

Det är alltså företagsamheten som vi måste slå vakt om. Sviktar den, då hjälper inga åtgärder på andra områden. Vad som är avgörande är vår förmåga att kunna få fram varor lika billigt som i andra länder. Därför måste kostnader na hållas nere. Det är en av de många orsakerna till att vi måste hålla tillbaka den offentliga sektorn. Vi kan inte omdirigera för stora resurser till den, och där är inte kostnadspressen och rationaliseringstrycket lika stora som inom näringslivet med dess direkta konkurrens gentemot utländska marknader.

Det råder nog ingen meningsskiljaktighet, herr statsminister, i fråga om behovet av att den offentliga sektorn får växa. Statsministern förefaller dock finna det självklart att den måste växa snabbare än den ekonomiska framstegstakten i samhället över huvud taget. Det är på den punkten som vi inte alls delar hans uppfattning. Det kan inte vara riktigt att den offentliga sektorn undan för undan skall dra en allt större del av vår bruttonationalprodukt. Man skulle i så fall kunna fråga sig: Hur mycket skall vårt välstånd växa för att den offentliga sektorn skall ta alltihop? Det måste bli konsekvensen av resone-mangtet.

Slutligen vill jag bara säga att jag har litet svårt att förstå statsministerns upprördhet över att oppositionen försöker komma till klarhet om sin upp-

Statsverkspropositionen m. m.

fattning i författningsfrågan. Statsministern säger att det inte finns någon speciellt socialdemokratisk uppfattning i författningsfrågan. Det finns dock en, nämligen kravet på socialdemokratisk överrepresentation. Det är nog det kravet som skapar den spänning som eventuellt kan finnas i författningsfrågan.

Herr LAGER (k) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern bemötte anklagelsen från borgerligt håll att byggnadsregleringen partiellt återinförts med en hänvisning till förhållandena i Schweiz. Den hänvisningen var ju talande nog. Jag vill bara göra en liten reflexion i anslutning därtill.

Byggnadsregleringen avskaffades, såvitt jag begriper, på grund av att regeringen ansåg att det s. k. fria näringslivet skulle få fritt spelrum och därigenom åstadkomma en lösning av bostadskrisen genom att bygga bort bristen. Den tilliten till det fria näringslivet har nu gjort bankrutt. Det fria näringslivet har visat sig vara ur stånd eller inte ha viljan att lösa bostadsbristen genom ett ökat byggande. Det har i stället inriktat sig på en del andra byggnadsobjekt som inte är lika nödvändiga.

Så vill jag vara rikta ett par ord till herr Virgin. Det är möjligt att jag missförstod honom, men jag tyckte mig höra i inledningen av hans anförande att han ansåg åtgärder för att förhindra spridningen av atomvapen till nya länder vara mycket betydelsefulla. Ur detta förhållande, att han vill hindra spridningen av kärnvapen till flera länder än dem som redan har sådana, drog herr Virgin slutsatsen att vi i Sverige borde skaffa oss atomvapen. Han sade visserligen att vi måste hålla alla dörrar öppna och ha valfrihet på den punkten, men sådan är ju den moderna terminologien i den här debatten att bakom detta ligger tanken på att skaffa kärnvapen till den svenska krigsmakten.

Statsverkspropositionen m. m.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! En hel del av det som sagts här föranleder inte någon replik från mig. Några saker skall emellertid inte få stå oemotsagda.

Herr Bengtson talade om metodiken för de höjda folkpensionerna, som han konstruerade så att höjningarna skulle komma varje valår. Är det rimligt, herr Bengtson, att framställa det så? I en beredning, där jag tror alla våra politiska partier var representerade, var vi överens om att en viss takt för folkpensionernas höjning skulle följas fram till år 1968. Man skrev in de år man tänkt sig höjningar. Såvitt jag vet godkände riksdagen detta, och regeringen har följt de sakkunnigas bedömning och riksdagens beslut. Att centern sedermera kommit att ändra sig på denna punkt är inte vår skuld. Det var detta som låg i botten av den stora folkpensionsreformen. Enligt vad vi alla var överens om skulle folkpensionerna höjas vartannat år. På en punkt har vi verkligen inte följt de sakkunnigas förslag. Tankegången var dels att bostadstilläggen praktiskt taget skulle avvecklas och dels att folkpensionsavgiften skulle höjas vartannat år, men ingetdera har skett. Tvärtom har väl bostadstilläggen, i varje fall i de kommuner som är styrda av människor med en progressiv inställning, höjts under tiden. Dessutom har vi inte förrän nu rört folkpensionsavgiften, trots att det var en förutsättning att folkpensionernas höjning skulle finansieras genom en höjning av folkpensionsavgiften.

Vi befann oss i år i ett budgetläge där vi ställde oss frågan: Skall vi höja folkpensionerna, måste vi på ett eller annat sätt skaffa pengar till detta. Vi måste därvid undersöka hur verkan hade blivit, om vi följt de sakkunnigas förslag och gjort en höjning av folkpensionsavgiften. Vi ansåg detta vara utomordentligt otillfredsställande för stora grupper av människor men också enligt vår mening ganska omoraliskt.

För att finansiera denna höjning via folkpensionsavgiften ansåg vi det rimligt att som nu föreslås ta bort avdragsrätten. Detta är det historiska sammanhanget, vilket man väl ändå inte skall försöka blanda bort, när man resonerar om dessa ting. Vi stod alltså inför ett val att höja folkpensionsavgiften för alla eller ta bort avdragsrätten. Jag tror det kommer att bli mycket svårt för herr Bengtson att argumentera för att det skulle vara mer rimligt att i nuvarande situation höja pensionsavgiften.

Jag har ingenting att erinra mot vad herrar Lundström och Virgin samt även herr Bengtson säger att vi för vårt välbefinnande är beroende av att vår konkurrenskraft gentemot utlandet bevaras. Jag kan bara inte förstå att sådana argument framföres som argument emot mig. Det mesta av vad jag sade om den ekonomiska politiken innebar just ett understrykande av hur nödvändigt det är att man, i all sin iver att bygga ut den offentliga sektorn, ändå inte glömmer bort att det finns ett legitimt krav från industriens sida, vars uppfyllande faktiskt utgör ett stöd för hela vårt näringsliv och därmed också för oss alla, nämligen på en egen utbyggnad, som gör det möjligt för den att ta vara på de tekniska framstegen, bygga ut, rationalisera och erövra nya marknader. I min argumentation var detta en huvudpunkt som jag strök under.

Trots att också herrarna understrukt min argumentation, vill jag gärna bygga ut detta resonemang. Om vi är överens om att detta i det nuvarande konkurrensläget är en av de viktigaste politiska uppgifterna, är det utomordentligt angeläget att vi för en finanspolitik som dels möjliggör för industrien att uppträda på lånemarknaden och skaffa sig de krediter den behöver och dels undviker en överbudspolitik som kan leda till en inflatorisk utveckling. Om man med dessa reflexioner bygger på vad herrar Virgin, Lundström och Bengtson sade kan vi vara överens. Vad som inträffat utgör en ma-

Statsverkspropositionen n. n.

ning till regering och riksdag att gå fram med stor varsamhet på detta område, hur ivriga vi än är, när det gäller att öka de offentliga utgifterna.

När herr Virgin säger att man inte skall tro att det i längden går att låta den offentliga sektorn stiga så snabbt som hittills, vill jag bara framhålla hur mycket vi vunnit på att vi exempelvis har förstärkt utbildningsfaktorn i vårt samhälle så oerhört under de senaste åren. Under den tid den nuvarande ecklesiastikministern har suttit — det är sex år — har utgifterna på utbildningsväsendets område stigit från 1,5 miljard kronor till 3 miljarder kronor. Jag förstår väl att det kan finnas de inom industrien som säger: Tänk om vi hade fått dessa 1,5 miljard kronor i stället, om vi fått ett ökat utrymme för våra investeringar på 1,5 miljard kronor. Där har man problematiken liksom i ett nötskal. Jag är för min del övertygad om att det nog hade gått att få fram snabbare temporära vinster, om industrien hade förfogat över denna 1,5 miljard. Men på längre sikt betyder det en enorm produktivitetstegring och därmed en progressivare politik att utbildningsfaktorn i så stor utsträckning dragit till sig en ökad andel av det svenska folkets ansträngningar.

Vi har här, herr Virgin, ett avvägningsproblem. Vi erkänner utbildningsfaktorn, bostadsfaktorn, vägfaktorn som betydelsefulla och erkänner att industrien har ett legitimt behov av frihet att utvecklas. Men allt detta skall ordnas innanför våra resursers ram. I det ögonblick vi kommer utanför, då anser vi oss ha rätt att resonera om en överbudspolitik.

Herr Lundström säger att folkpartiet inte haft en överbudspolitik, man har bara begränsat det till ett överbud på 300 å 400 miljoner, eller hur jag skall uttrycka det. Vi inom regeringen har räknat med en faktisk effekt av en miljard på ett helt budgetår, och då blir det de siffror som jag har talat om.

Det går inte att komma förbi. Folkpartiet har under en lång följd av år i stort sett följt finansministerns konjunkturbedömning men sedan lagt till eller dragit ifrån — vilket ni vill — ungefär en miljard kronor. Vad är det för styrsel hos ett parti som dessutom påstår sig vara den drivande kraften i utvecklingen? Partiet driver, det medger jag.

Låt mig sedan ta upp författningsfrågorna ett ögonblick till — vi får tillfälle att resonera mera om dem senare.

Jag vidhåller att det är något mycket besynnerligt i tanken att det sätt på vilket vi löser författningsfrågorna skulle vara beroende av den ena eller andra uppfattningen när det gäller sociala eller ekonomiska frågor, att det skulle gå en skiljelinje vid bedömningen av demokratiens grundproblem mellan socialdemokratisk åskådning och borgerlig. Jag begriper ingenting av det. Jag tror att det är ett första steg till misslyckande när man börjar med interna överläggningar och inte kommer ihåg att det finns ett socialdemokratiskt parti.

Vi finns. Jag hoppas att herrarna skall komma att märka det och att det i längden inte är någon idé att försöka glömma bort att vi existerar. Det vore därför lika bra om förhandlingarna fördes obundet. Det gäller här väldiga frågor. Eftersläpningen är en detaljfråga, jag medger det, men det har skrivits så mycket därom i den borgerliga pressen att jag tyckt att det var synd att man skulle ägna så mycket tid och krafter åt eftersläpningsproblemet, när det fanns så många andra intressanta problem att diskutera. Om vi tog bort detta irriteringsmoment, kan vi fortsätta att resonera om allvarigare ting.

Nu har herr Lundström en mycket rolig teori. Han säger att vi slog vakt om eftersläpningen så länge vi hade nytta av den, men nu, när vi inte längre har någon nytta av den, är vi villiga att ta bort den. Det betyder alltså att herr Lundström redan nu är övertygad om

Statsverkspropositionen m. m.

att det socialdemokratiska partiet skall år 1966 göra ett ännu bättre val än vi gjorde 1962. Det är roligt att före valet få sådana uppmuntrande hejarop. Jag är en försiktig general, jag vet inte om vi vinner eller förlorar 1966 års val. Men nog är det en besynnerlig teori för ett oppositionsparti att bygga sin argumentation på att socialdemokraterna 1966 gör ett ännu bättre kommunalval än 1962 års kommunalval som vi — det kan jag försäkra herr Lundström — var fullt tillfredsställda med. Det är emellertid klart att vi tar emot herr Lundströms erbjudande att sköta folkpartiets politik så att det blir ett ännu bättre val för oss år 1966, men vi kan inte låta författningsfrågan avgöras av sådana drömmar och förhoppningar om att vinna 1966 års val. Herr Lundströms hela resonemang bygger endast på den förutsättningen att 1966 års val för oss blir ett ännu bättre val, och då skall vi kassera in den vinsten omedelbart.

Nej, herr Lundström, jag ser detta som en seriös fråga. Det är inte någon stor fråga, men det håller på att bli en stor fråga så som de borgerliga partierna sköter den. Frågan är seriös ur principiella synpunkter. Vi ser det så här.

Om man skall upplösa riksdagens första kammare, skall man göra det i sådana situationer som är förutsedda i reglerna för vårt konstitutionella handlande. Första kammaren har upplösts två gånger, 1911 och 1918. År 1918 upplöstes kammaren därför att man hade gjort en ny författning och den gamla kammaren inte svarade mot de nya reglerna. Det är självklart att kammaren i ett sådant läge skall upplösas. Jag har inte studerat Staaffs motiv för upplösningen 1911, men jag skulle tro att det var en kombination av förändringar i väljarunderlaget och ett motsatsförhållande till den sittande regeringen, som enligt Staaffs mening inte kunde lösas på annat sätt än genom att man begagnade sig av upp-

lösningshotet. Upplösningsmöjligheten skall naturligtvis finnas kvar. Om regeringen bedömer läget så att en kammare fattar ett beslut som strider mot vad regeringen anser svara mot väljaropinionen skall naturligtvis kammaren kunna upplösas.

Om man skulle tänka sig den oförmodade händelsen att det bildas en borgerlig regering efter 1964 års val — jag medger att det kanske inte är alldeles säkert att det går så, men man kan tänka sig den möjligheten — då är det klart som dagen att efter 1966 års val, om första kammaren blir besvärande ur denna regerings synpunkt därför att den röstar emot regeringen och dessutom icke avspeglar väljaropinionen sådan den kom fram vid 1966 års val, skall en upplösning ske på sommaren 1967. Detta är ett exempel på en naturlig upplösning av kammaren. Folkpartiets och högerns konstruktion — som självfallet inte den kloke herr Hedlund accepterat men som herrar Heckscher och Ohlin gått med på — innebär att man skulle förändra mandattidens längd för första kammaren på administrativ väg. Man skulle överlämna åt den sittande regeringen att bestämma om det skall vara åtta eller fyra år. Detta är något fullständigt orimligt, när man har den enkla metoden att fråga riksdagen genom en grundlagsändring.

Inte en sekund skulle vårt förslag ha fördröjt någonting. Finns det någon vettig anledning till att inte acceptera det?

Jag tycker rent principiellt att det är ett orimligt förslag man här kommit fram med, och jag skall göra vad jag kan för att förhindra dess förverkligande. Dessutom är det tekniskt svårt att genomföra. Det skulle betyda att vi får införa en lagstiftning om fristers förkortande för inkallande av landsting och allt sådant, men det är inte säkert att man ändå trots alla ansträngningar skulle kunna tekniskt lösa problemet. Jag vill inte säga att det är omöjligt, ty

ingenting är omöjligt här på jorden, men varför man skulle trassla till det för att undvika att första kammaren skulle få ge sin mening till känna är fortfarande obegripligt för mig. Jag föreställer mig att detta hugskott kommer att överges vid närmare eftertanke. Jag kan inte tänka mig att man på allvar skulle förutsätta att den sittande regeringen skulle sätta sig över de regler efter vilka riksdagen arbetar.

Ja, procentsatser kan man använda hur som helst, säger herr Lundström. När jag läste herr Ohlins bok »Utmaningen» märkte jag till min häpnad att han hade vid valet av en tioårsperiod utnyttjat statistikens möjligheter. Jag får väl tillfälle att resonera med honom om det. Ett enda års förskjutning skulle medföra helt andra siffror. Procenttal kan användas till nästan vad som helst.

Vad jag ville påpeka är att en av landets ledande nationalekonomer, professor Svennilson, klarlagt den glädjande utvecklingen av den svenska framstegstakten, när den går från tre till tre och en halv och fyra procent. Sedan har jag översatt de siffror han alluderar på och medger samtidigt att detta kan vara riskabelt. Den metoden är emellertid bättre än det slumpvisa väljandet av procentsatser. Vad jag har velat säga är att professor Svennilson naturligtvis har fog för sitt påpekande att vi lever i ett starkt dynamiskt samhälle med våldsam stegring inte bara av den offentliga sektorns utveckling utan också av det svenska näringslivets och det svenska sparandets uppgifter i vårt samhälle.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste göra statsministern besviken genom att säga att vi för vår del inte alls är övertygade om att socialdemokraterna skall ha framgång 1966. Tvärtom hoppas vi att de inte skall ha det. Men det är alldeles tydligt att socialdemokraterna själva le-

Statsverkspropositionen m. m.

ver i förhoppningen om framgång, och det är naturligt. Det är också en av förklaringarna till att man har lagt fram denna plan att förkorta mandatperioden för första kammaren. Den förklaringen är inte den enda. Den andra förklaringen är att man har velat skapa ett system för tillämpning på lång sikt.

Jag vill för övrigt säga, att jag inte tror att man kan använda en sådan upplösningsklausul som vi talat om för jämnan utan endast för ett enda undantag, som det skulle kunna bli fråga om, därest man löser författningsfrågan senast 1968—1969. Då skulle det, såvitt jag förstår, inte behöva möta särskilt stora svårigheter.

Statsministern finner det märkligt att man fört ett resonemang mellan oppositionspartierna i författningsfrågan. Ja, herr statsminister, vi inom folkpartiet är villiga att förhandla med *alla* partier, givetvis även med socialdemokraterna. Om statsministern vill öka behållningen av denna debatt genom att tala om när han ämnar inbjuda till sådana överläggningar, kan jag försäkra att vi skall göra allt för att komma.

När statsministern för ett stort resonemang om den ekonomiska utvecklingen 1963, så är detta givetvis alldeles riktigt så till vida som de siffror som han uppräknar är riktiga. Men att utsikterna inte därför är så ljusa som man därav skulle kunna tro, framgår även av statsverkspropositionen, där finansministern i finansplanen klart understryker det bekymmer som industriinvesteringarnas stagnation har inneburit. Han skriver: »Den snabba uppgång i industriinvesteringarna som inletts 1958 hade under 1962 övergått i en begynnande stagnation. Det är sannolikt att denna skulle ha förbytts i en nedgång om den ekonomiska politiken inte i tid inriktats på att stimulera aktiviteten.» Finansministern kommer sedan också fram till att den lättare kreditpolitiken gjort att nedgången i industriinvesteringarna i stort sett utblivit.

Statsverkspropositionen m. m.

Att här också föreligger en stagnation och en tillbakagång är ett beklagligt faktum, som jag har fäst uppmärksamheten vid och som väl ingen i och för sig bestrider men som är utomordentligt betydelsefullt för vår framtida utveckling.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern började sitt anförande med att söka förklara den socialdemokratiska pensionspolitiken, och jag får säga att det inte gjorde det hela mycket bättre utan tvärtom mera trassligt, ty statsministern åberopade pensionsberedningens förslag och riksdagens beslut. Dessa är ju motstridande, ty pensionsberedningen föreslog att det skulle genomföras en mycket stor höjning år 1960, under det att riksdagen korrigerade detta och beslöt att det skulle ske en jämnare höjning. Sedan har vi haft stora debatter om vad som skulle förstås med »jämnare höjning». Centerpartiet ville genomföra stora höjningar 1960 och 1961. Jag konstaterar med stor tillfredsställelse att statsministern nu, såvitt jag förstår, i alla fall accepterat den uppfattning jag gett uttryck åt, nämligen att det åren 1960 och 1961 inte genomfördes någon större höjning men att socialdemokraterna 1962 — valåret — genomförde en sådan höjning. Statsministern sa att det är väl på det sättet att riksdagen beslutat att genomföra höjningen i en viss takt. Men, herr statsminister, regeringen har i sina förslag inte följt riksdagens beslut vare sig 1962 eller 1964 i detta fall utan föreslagit större höjningar. I övrigt kan vad statsministern anförde vara riktigt — om det nu återstår så värst mycket av hans argumentering beträffande pensionerna.

Jag har ingen anledning att ta upp författningsfrågorna nu. Däremot är det ett ord som jag finner högst besynnerligt och som ständigt återkommer i statsministerns vokabulär, nämligen ordet »överbudspolitik». Är man

så perfekt självsäker i den socialdemokratiska regeringen på att vad man där föreslår är ett axiom och att det om någon föreslår en krona mer är ett överbud? Är det en riktig metod att diskutera på ett sådant sätt? Jag vill för min del säga att när vi föreslår någonting från centerns sida är det vår åsikt att dessa pengar också skall beviljas — att beteckna detta som överbud är ett misslyckat sätt att diskutera. Jag anser det fullständigt felaktigt att beteckna åsikter, som innebär högre anslagssummor än vad regeringen föreslagit, som överbud.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall först be att få svara på herr Lagers fråga. Åtgärder för att hindra spridning av kärnvapen kan enligt min mening aldrig vara eller få bli ett självändamål. Syftet måste vara att finna former för att få kontroll över kärnvapen över huvud taget, och i så fall innebär detta att vi måste ställa krav också på stormakterna — krav som innebär reella åtaganden av dem. Det nuvarande provstoppsavtalet har inte den karaktären — det har närmast karaktären av ett ingrepp i de små staternas möjligheter. Ställer vi inte villkor och får dem tillgodosedda kommer vi att hamna i ett läge där det endast återstår att välja mellan å ena sidan atomvapen och å andra sidan allianser.

Till statsministern skulle jag vilja säga att jag kan hålla med om att storleken och tillväxten av den offentliga sektorn är ett avvägningsproblem. Men det är också ett principiellt problem, och där har vi en annan inställning än socialdemokraterna. Vi tycker att det är betänkligt när man kan konstatera att den offentliga sektorns andel av våra totala inkomster stigit med ungefär en procent per år under ett dusintal år. Andelen har från 1950 stigit från 26 procent till för närvarande 34 procent. Det är enligt vår övertygelse

inte någon lycklig utveckling, och det är i längden heller inte ens en matematiskt möjlig utveckling.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hann inte med vad jag tänkt säga under mitt förra anförande och vill därför tillägga ett par saker.

Jag finner det naturligt att statsministern försöker försvara sig beträffande de anmärkningar som gjorts mot avslaget i fjol om en höjning av barnbidragen och förslaget om barnbidragshöjningen i år. Statsministern säger att det förekommit så många nya saker, och det är klart att det har hänt en hel del sedan i fjol. Men de motiv som regeringen och socialdemokraterna i fjol anförde för avslaget var ju dels att förslaget kunde betecknas som ett överbud — jag instämmar där helt i vad herr Bengtson sagt rörande resonemangent om överbud: Skall man verkligen tala om överbud, när det år efter år visat sig vara så stora skillnader mellan budgetberäkningen och budgetutfallet? — dels att det, som det sades från socialdemokratiskt håll, pågick en utredning. Inte något av dessa två motiv har, såvitt jag förstår, försvunnit i år, och ändå framlägges förslaget nu.

Jag vill också passa på att ta upp frågan om den där miljarden som herr Erlander så enträget håller fast vid. Det förekom för något år sedan i andra kammaren en stor debatt om dessa s. k. överbudsberäkningar, som statsrådet Sträng då lade fram, och den debatten visade klart hur finansministern med ledning av de framtidskalkyler och förhoppningar, som man hade inom olika partier, snabbt räknade upp de olika beloppen och på en gång jämförde de totalbelopp han fick fram. Det hade aldrig varit fråga om att på en enda gång och i ett enda sammanhang genomföra de planer det var fråga om. Jag vidhåller alltså den ståndpunkten att folkpartiet icke framlagt förslag av

Statsverkspropositionen m. m.

en sådan storleksordning att de haft någon väsentlig betydelse för den samhällsekonomiska balansen.

Till sist vill jag säga till statsministern att jag inte tycker att det är en dålig budget i den mån man i år tar upp folkpartiets tidigare förslag, men jag tycker att den är så till vida dålig att den innehåller förslag till anslagshöjningar som tidigare kunde ha genomförts och som inneburit att ändamål, som man velat stödja, inte kunnat tillgodoses förrän nu. I det avseendet är naturligtvis budgeten även på dessa punkter att kritisera.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Folkpartiets politik framstår ju inte mycket mer samlad och klarläggande, när den serveras i sådana småportioner som nu har skett. Partiets representant i kammaren har ju börjat att ta två treminutersreplikor i anspråk i anledning av vad jag hade att säga, men det blev, som sagt, inte för den skull någon större klarhet.

Herr Bengtson menar att det är synd att använda ordet »överbud». Jag kan förstå att det är smärtsamt att man ger tingen det namn som är riktigt. Vi skulle möjligen kunna komma överens om att vi skulle vara varsammare med begreppet »överbud», om ni blir varsammare med begreppet »tvångssparande». Under 1960 och 1962 års valrörelser vet jag inte hur många gånger man från folkpartiets sida framhöll att den socialdemokratiska regeringen hade lagt fram ett förslag om miljardtvångssparande. Denna miljard togs upp i tal efter tal in i det sista under valdebatten. Detta tvångssparande var emellertid en nödvändig förutsättning för framstegspolitiken. Skulle man inte möjligen kunna komma överens om att vi slipper höra ordet tvångssparande i fortsättningen? Jag vet inte om herr Bengtson har använt detta ord, men att tvångssparandemelodien spelades, som

Statsverkspropositionen m. m.

nämnts, under valrörelserna 1960 och 1962 skulle jag nog mycket lätt kunna bevisa. Att ge våra förslag denna be- teckning anser jag vara en vilseledande skildring av det faktiska förhållandet.

Vi känner oss naturligtvis frestade att begagna starka ord, när man från oppositionens sida anser sig kunna till- styrka kostnadskrävande reformer utan att man vill ta konsekvenserna av dessa reformer i form av skattehöjningar. Det är något som vi från socialdemo- kratiskt håll inte har gjort. Vi genom- förde omsättningsskatten emot den samlade borgerligheten under valåret 1960 för att ha möjlighet att förverkliga alla de reformer som herrarna nu är så belättna över. När vi är beredda att ta konsekvenserna av sambandet mellan reformer och utgifter är det enligt vår mening rimligt att man från opposi- tionens sida gör detsamma. När så inte sker frestas vi kanske att ta till ett och annat överord, när vi karakterise- rar en sådan politik.

Jag betonar ännu en gång, att det är helårseffekten, som spelar en roll i det ekonomiska sammanhanget. Jag hoppas att jag hörde fel, när jag tyckte att herr Lundström nyss sade att man från folkpartiets sida aldrig lagt fram något förslag, som haft betydelse för den ekonomiska balansen. Jag hop- pas, som sagt, att jag hörde fel och att det kommer att stå någonting annat i referatet, ty sådana förslag har före- kommit, herr Lundström. Det är inte så väl att ett genomförande av partiets förslag skulle ha varit betydelselöst. Skulle vi stillatigande ha accepterat folkpartiets förslag, skulle detta ha in- neburit behov av en ökad upplåning. En sådan måste få konsekvenser i form av ett utträngande av antingen kom- munernas eller industriernas investe- ringar eller av bostadsbyggandet. Det är därför klart att vi vill slå vakt om en balanserad budget för att undvika konsekvenserna av en politik som vi tror vara skadlig.

Herr Lundström kom återigen in på

författningsfrågan. Jag har tidigare sagt att förslaget att avhjälpa eftersläp- ningen i första kammaren inte längre är något att spilla ord på. Herrarna har velat ha eftersläpningarna kvar även efter år 1966. Ni får det också så- vitt jag kan bedöma.

När man bedömer författningsfrå- gan, bör man inte vara så fullständigt paralyserad av tanken att vi skall vinna 1966 års val som herr Lundström var. Han gjorde gällande att socialdemo- kraterna räknar som säkert att de skall kunna göra ett bättre val 1966 än 1962. Vi hoppas det, men jag kan försäkra herr Lundström att vi vid bedömandet av författningsfrågan — som vi anser som en seriös fråga — inte låter som något väsentligt ingå någon procents förskjutning inom väljarkåren till det ena eller andra partiets förmån vid 1966 års val. Jag kan försäkra herr Lundström att en sådan tanke aldrig fladdrat igenom rummet vid samman- träden i partistyrelse, riksdagsgrupp eller författningsstudiegrupp.

Vi trodde att detta var en stor fråga för vissa borgerliga grupper. Vi sa oss: Låt oss ta bort eftersläpningen efter- som det kanske kan bredda vägen för en förnuftigare och lugnare diskus- sion. Vi har inte något intresse av efter- släpningen i första kammaren. Så en- kelt är det. Och många gånger, herr Lundström, är det den klokaste takti- ken att ta för gott vad motståndarna säger och gör. Det kan vara ganska för- ständigigt att inte försöka spekulera i några dolda motiv.

Jag skall inte låta mig lockas till en stor principförklaring i författningsfrå- gan. Jag kan emellertid i denna debatt inte låta stå oemotsagt påståendet att våra strävanden går ut på att skänka en överrepresentation åt det socialde- mokratiska partiet. Vi har inte velat föreslå något annat än ett valsysteem, som innebär möjligheter för vilket parti eller vilken konstellation av partier det än må vara att bilda handlingskrafti- ga majoriteter i Sveriges riksdag. Det

är ändå någonting groteskt att författningsfrågan i Sverige diskuteras utan att man tar hänsyn till den utveckling som för närvarande är i gång i hela Europa, där parlamentens splittring i småpartier förlamar deras handlingskraft. Se på Finland, se på Italien — där mina partivänner befinner sig i den kanske för stunden behagliga situationen att med 28 mandat av 600 ha ett avgörande inflytande på landets ekonomi och politik! Se på Frankrike innan de Gaulle tog makten, Norge, där en liten oansvarig grupp på två representanter kan bestämma sammansättningen av landets regering! Hur länge kommer en koalition i Danmark att möjliggöra en fast regeringspolitik? Vad kommer att hända i Västtyskland i det ögonblick då ytterligare segrar vinnas exempelvis av socialdemokratien?

Jag har tillåtit mig att säga i annat sammanhang att det finns ingen politisk fråga i hela Europa som är betydelsefullare än författningsfrågan. Grunden till den maktlöshet som parlament efter parlament råkar ut för ligger i en felkonstruerad författning.

Sverige har inget intresse för författningsfrågan, säger man. Nej, därför att det har gått så bra här. Det har inte varit några besvärligheter, det har funnits stabil majoritet, säger man. Men hur vet vi att det tillståndet blir evigt? Vad vet vi om det? Vi hade i Sverige ett 1920-tal, då exakt samma problematik mötte som den som möter Italien och Finland och som mötte Frankrike nyligen.

Jag tror det är denna del av författningsfrågan som är viktig. Jag tror inte vi kan lösa den denna vår, men jag hoppas att vi skall kunna komma fram till en lösning av de mindre problemen, såsom exempelvis förstakammarproblemet i förvaltningsfrågan under 1960-talet. Jag är övertygad om att man skall kunna hitta lösningar på dessa problem, men sedan vi genomfört denna del av reformen och skapat ett

Statsverkspropositionen m. m.

enkammersystem eller vad det nu kan bli för någonting, så pressar sig i Sverige lika väl som i hela Europa fram frågan: Hur skall det skapas handlingskraftiga riksdagsmajoriteter, hur skall förutsättningarna vara för att de skall bli så goda som möjligt? Den frågan är för litet diskuterad i den offentliga författningsdebatten i vårt land. Den är mera diskuterad i andra länder.

Jag råkade säga i polemiken mot herr Heckschers bok — jag får väl tillfälle att resonera med honom själv i andra kammaren — att om man som riktmärke har kravet på regeringsskiftet, när man utarbetar författningen, då kommer man vilse. Jag menar att själva frågan om regeringsskiftet är fullkomligt sekundär. Författningsrevisionen skall inte primärt ledas av behovet att åstadkomma regeringsskiftet, det primära måste vara hur man skall skapa handlingskraftiga riksdagsmajoriteter. Sedan får regeringar växla eller sitta kvar, det är en kanske inte likgiltig men i det andra stora sammanhanget mindre väsentlig synpunkt, som inte får påverka de lösningar i författningsfrågan som vi skall komma överens om.

Låt oss sätta oss ned och resonera! Vi kan inte lösa denna fråga i dag, men mot påståendena om att vår strävan endast skulle gå ut på att gynna det socialdemokratiska partiet har jag velat påpeka att så förhåller det sig inte. Vilket som helst av de block som kan bildas, eller vilket som helst av de andra partierna, kommer att i den situation, då man får ta ansvaret för regeringsmaktens sätt att fungera, känna behov av att ha en riksdagsmajoritet bakom sin politik.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte ge mig in på någon ytterligare debatt i författningsfrågan. I motsats till statsråden har jag bara tre minuter till förfogande för varje särskild replik. Det är skälet till att jag — i motsats till statsråden —

Statsverkspropositionen m. m.

måste tala fler gånger, vilket jag kanske får påpeka till protokollet som en komplettering till statsministerns älskvärdhet.

Jag begärde ordet bara för att konstatera — på tal om »tvångssparandet» — att statsministern nu säger att detta extra sparande har varit nödvändigt för regeringens reformpolitik. Vi har emellertid inte ansett ett sådant sparande nödvändigt för reformpolitiken. Den politiken kunde klarats på annat sätt med en annan ekonomisk politik.

När statsministern talar om upplåningen vill jag ytterligare betona att en ökad upplåning inte alltid innebär en sänkning av produktiviteten och en minskad framstegstakt. En ökad upplåning, som är föranledd av statliga stimulansåtgärder för produktionsökningar, har ju en motsatt effekt.

Herr LAGER (k):

Herr talman! Under det år som gått kan vissa förändringar och förbättringar noteras i det allmänna politiska läget. Jag syftar på den avspänning mellan stormakterna som har ägt rum, visserligen också ganska obetydliga framsteg när det gäller åtgärder för att minska de militära rustningarna, en del framsteg för att vidga handeln mellan länderna och dra in nya länder i det allmänna internationella varuutbytet.

Man måste väl med tillfredsställelse hälsa Frankrikes aviserade erkännande av den kinesiska folkrepubliken. Detta erkännande, om det nu kommer till stånd, kan kanske bli den avgörande stöten för att bryta det envisa amerikanska motståndet mot att den kinesiska folkrepubliken får sin rättmätiga plats i Förenta Nationerna. Därmed skulle också en av de oegentligheter som finns i efterkrigstidens världspolitiska bild avlägsnas.

I vår egen världsdel är fortfarande den tyska frågan olöst. Det finns ännu inte något fredsfördrag, och de västtyska styrande kretsarna vägrar enstän-

digt att ingå ett sådant fördrag och vägrar erkänna det faktiska läge som uppstått i den tyska nationen som ett resultat av hitlerismens vanvettigheter. De tyska herrarnas vägran att erkänna faktum och se tingen sådana de är kan ju inte gärna läggas till grund för svensk politik i samma fråga. Dessvärre förhåller det sig dock så. Inte heller vårt land erkänner att det existerar en tysk stat som heter Tyska demokratiska republiken och som har Berlin till huvudstad. Stora grupper svenska medborgare, afärsfolk, näringsidkare, sportfolk, kulturarbetare och även en del statsföretag erkänner i praktiken denna nya tyska stat och idkar ett allt livligare umgänge med dess invånare och institutioner. Regeringen vägrar emellertid att erkänna dess existens. Tyska demokratiska republiken firar i höst 15-årsdagen av sitt grundande. Detta borde väl vara tillräckligt lång tid för att dess existens skall bli erkänd. De argument som regeringen tidigare framfört som skäl för sin ståndpunkt är enligt min mening ohållbara och har tidigare blivit bemötta från denna talarstol, och jag skall inte upprepa dem.

Jag tillät mig, herr talman, under höstriksdagen att fråga regeringen om den hade för avsikt att temporärt bromsa upp, eventuellt helt förbjuda vad man kan kalla lyxbyggen till dess den svåra bostadsbristen i särskilt storstadsområdena var hävd. Svaret kom snabbt och var som alla vet också mycket positivt. I den rätt livliga pressdiskussion som följt på regeringens förordnande om tillståndsgivning för sådana icke angelägna byggen har det särskilt från företagarhåll framhållits att det är ett försvinnande litet antal byggnadsarbetare som är sysselsatta med att bygga kyrkor, bensinmackar, parkeringshus och allt vad det kan vara fråga om. Man har nämnt siffran 300 för Stockholms del. Det är möjligt att siffran är för låg, men låt oss antaga att den är riktig. Den mängd byggnadsarbetare som då är bunden till vad jag vill kalla för lyx-

Statsverkspropositionen m. m.

byggen skulle, dirigerad till bostadsbygge, producera cirka 1 200 lägenheter under ett år med nuvarande teknik. 1 200 lägenheter betyder hem åt lika många familjer som saknar egen bostad. Samhällets oförmåga att tillhandahålla sunna och bekväma bostäder åt sina invånare skämmer ut vårt land. Att bostadsbrist råder i länder som härjats av krig och stora naturkatastrofer är förklarligt, men i detta land har inga främmande härar dragit fram och härjat under de senaste 300 åren, om man bortser från några strandhugg på 1700-talet och början av 1800-talet som gjordes av ryssar och danskar. Vi har haft lyckan att undgå krig i 150 år. Många svenskar bröstar sig ofta över att vårt land ligger bland de främsta av jordens länder i fråga om levnadsstandard, men vi har inte tillräckligt med bostäder åt våra egna medborgare.

Det har diskuterats tidigare om var skulden är att söka till detta missförhållande. Jag skall inte upprepa vad som har sagts. Jag vill emellertid understryka hela denna frågas vikt med att citera vad denna kammars ärade talman sade i sitt svarstal till Konungen vid riksdagens högtidliga öppnande detta år. Han uttalade bl. a. dessa tänkvärda ord: »Att bostadsproduktionen måtte om möjligt ytterligare ökas är säkert med hänsyn till den fortfarande stora bostadsbristen på många orter ett mycket starkt önskemål.»

Det är mycket måttfulla ordalag. I ett sådant sammanhang tar man fram det väsentliga, och jag vill endast anföra det som ett bevis för att bostadsfrågans lösning är nödvändig och att bostadsbristen börjar bli något av en nationalskandal.

Jag skulle vilja gå ett steg längre än jag gjorde i höstas och anmoda regeringen att inte endast stoppa lyxbyggena som då nämndes utan att för en tid, något eller några år, stoppa all nyproduktion av byggnadsobjekt som drar till sig kapital och utbildade byggnadsarbetare och byggnadstekniker och som

inte är absolut nödvändig. Låt mig bara nämna något exempel på vad jag menar.

Det föreslås i årets statsverksproposition att det skall byggas 50 km nya motorvägar det här året. Detta förslag är vederbörligen nedhånat i den borgerliga pressen där man säger: »Tänk vilken ansträngning, hela 50 km nya motorvägar!» Jag tycker att det är 50 km för mycket. Vi kan nog klara oss ett år eller två med de vägar som redan finns, där man nu projekterar motorvägar. De arbetare och tekniker, det kapital och den materiel som tas i anspråk för anläggning av 50 km motorvägar kan användas för att bidra till att skaffa folk tak över huvudet. De stora affärshuskedjorna frossar i nybyggnader, det samma gör bankerna. Här i innerstaden finns snart inte ett vältrafikerat gatuhörn där inte någon av de tre stora bankerna har ett kontor. Kontorsbyggnader växer upp litet varstans, byggnader som utan större olägenhet kunde anstå tills vi har tillräckligt med bostäder. Vad varuhusen beträffar är vi åtminstone här i Stockholms innerstad väl försörjda med varuhus för de närmaste tio, femton åren. Men fler byggs.

Jag tycker att regeringen borde ta ett betydligt djärvare grepp om hela frågan om att häva bostadsbristen. Folket kommer att förstå det och begripa att man handlar av nödtvång. De privata byggmästarna kommer naturligtvis att väsnas, men det gör de i alla fall. Den stora massan av människor i detta land skulle tveklöst vara överens om att även drastiska åtgärder kanske måste till för att äntligen tvätta bort den skamfläck som bostadskrisen är på det svenska samhället.

Eftersom storstockholmsområdet är ett av de största — kanske det allra största — bostadsområdet när det gäller bostäder, kan det vara motiverat med några ord om detta områdes speciella problem. Markfrågorna måste här lösas i snabbare tempo än vad hittills är förutsett. Det behöver säkerligen inte ta

Statsverkspropositionen m. m.

så lång tid som militären räknat med att få Järvafältet utrymt för bebyggelse. I varje fall är det möjligt att redan nu påbörja planering och projektering, som ofta utgör flaskhalsar när nya områden skall exploateras. Jag hörde här-omdagen att landshövdingen i Stockholms län anfört att projekteringspapper, planeringspapper och annat som skall föregå själva byggnationen för cirka 10 000 lägenheter ligger i provoinstanserna. När man vet att det tar lång tid, bör man väl skynda på med planeringen! Borde man inte än en gång pröva den tanke som vi tidigare framfört, att statsmakterna i samverkan med de berörda kommunerna och med garanti för att rätten till marken stannar hos det allmänna utformar markområdets användning? Jag vet att det finns samarbetsorgan mellan Storstockholms kommuner som är berörda av Järvafältsfrågan, jag vet att det diskuteras om storlandsting och att man även diskuterar att göra Storstockholm till en kommunal enhet. Men risker föreligger alltid att det uppstår oenighet mellan olika intressen och motsättningar mellan kommunerna. Jag tror inte att regeringen kan stå ointresserad av detta.

Från regeringens sida har sagts att fältet skall ställas till kommunernas förfogande allteftersom det utrymmes av militären och att statsmakterna tänker ta ut en köpeskilling motsvarande den summa som det kostar att flytta de båda regementena. Den summan skulle uppgå till 370 miljoner enligt de beräkningar som uppgjorts. Är det orimligt att statsverket med egna medel betalar flyttningen av militären? De anslag som varje år ges till militärväsendet i detta land tycker jag är så väl tillskurna, att de borde kunna inrymma flyttningskostnaderna för Ing 1 och I 1. En enhetlig planering av Järvafältets exploatering under statlig ledning skulle inte misspyda inrikesdepartementets start som byggnads- och bostadsdepartement.

Herr talman! Det är med växande

styrka som de anställdas krav på ökad trygghet tränger sig fram i diskussionen. Arets avtalsrörelse präglas så långt man nu kan se och höra utanför Blasieholmens kajer av dessa frågor. På riksdagens bord hamnade för några dagar sedan en proposition med konventioner och rekommendationer i ämnet från den internationella arbetsorganisationen. Dessa frågor är också ytterst betydelsefulla för löntagarna. Tryggheten i anställningen är av allra största betydelse, och i ett modernt samhälle är det orimligt att företagarna skall ha så gott som oinskränkt makt att anställa och avskeda arbetare och tjänstemän och efter eget gottfinnande fördela arbetet och dra till sig frukterna av vad andra uträttar.

Hur trygghetsfrågorna löses i de pågående förhandlingarna vet väl ännu ingen. En sak är emellertid klar. Därest den fackliga organisationens styrka inte är tillräcklig för att tvinga konservativa företagare att ta reson i dessa frågor, så måste riksdagen utnyttja sina maktmedel för att sätta dem på tillbörlig plats. Det gäller i första hand att medelst lagstiftning upphäva den beräknade § 23, det gäller avgångsvederlag, det gäller permitteringslön. Dessa frågor är komplicerade, det vet vi, men de är inte så komplicerade att de inte kan lösas om viljan finns. En av de aktuella trygghetsfrågorna är dock av föga komplicerad natur; jag tänker på karensdagarna vid sjukdom. Medan tjänstemännen, som till sitt största antal är likställda med de kollektivavtalsanställda arbetarna i själva produktionsprocessen, inte behöver vidkännas avdrag i lönen vid kortvarig sjukdom, så får arbetarna inte ens tillgodoräkna sig sjukpenning för de tre första sjukdagarna. Detta är en uppenbar orättfärdighet, som statsmakterna är skyldiga att avskaffa så snart som det är möjligt.

Låt mig till sist säga några ord om den väldiga befolkningsomflyttning som just nu pågår i vårt land. I mycket snabb takt flyttar människorna i sko-

garnas småbyar till städerna och tätortsregionen. Att hindra denna utvecklingsgång går inte. Det är inte heller önskvärt att göra det. Det kan inte vara till nackdel för människorna att flytta från dragiga och omoderna, avsides belägna bostäder till tätorter, där bostäderna bör vara bättre och där även den allmänna servicen är bättre. Det allmänna, staten och kommunerna, bör självfallet underlätta denna befolkningsomflyttning och sörja för att de människor som omflyttas verkligen får det bättre på sina nya bostadsorter. Jag förstår inte den kritik som tidigare i dag riktats mot arbetsmarknadsstyrelsen för att den genom olika åtgärder försökt komma till rätta med de svårigheter som här kan uppstå.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Herr Bengtson sade i sitt anförande att man hade anledning att tvivla på finansministerns möjligheter att räkna rätt. Som exempel anförde han budgetutfallet ett föregående år, då budgeten enligt finansministerns beräkningar skulle resultera i ett underskott på 700 miljoner kronor, medan det i verkligheten blev ett överskott på 300 miljoner kronor, vilket herr Bengtson tyckte var mycket anmärkningsvärt. Med hänsyn till budgetens omfattning slog dock finansministerns beräkningar inte fel på mer än mellan 5 och 6 procent. Eftersom budgeten görs upp åtskilliga månader före budgetårets utgång — det sker i stort sett 18 månader innan riksdagen får se utfallet av statsverkspropositionen — är det i och för sig inte särskilt anmärkningsvärt att det kan uppkomma avvikelser av den storleksordningen i den ena eller andra riktningen.

Herr Bengtson ville också göra gällande att regeringen inte har någon riktig planläggning av sin ekonomiska politik. Det ena året vägrar regeringen, sade han, att gå med på förnuftiga för-

slag, som framlagts av oppositionen, medan regeringen ett följande år, som kanske råkar vara valår, själv kan lägga fram dessa förslag. När det gäller folkpensionernas höjning har statsministern redan påpekat att det finns en plan för pensionernas höjning när det gäller standarden. Indexhöjningarna för folkpensionerna följer den allmänna prisutvecklingen. Folkpensionerna höjs alltså när levnadskostnaderna stigit med ett visst angivet procenttal. Om man från oppositionens sida ifrågasätter om regeringen verkligen har en plan för den ekonomiska politiken, kan man icke samtidigt ondgöra sig över att regeringen, om den nu till äventyrs har en sådan plan, inte kan acceptera långtgående krav som framföres av oppositionspartierna eller motionsvägen, om ett uppfyllande av dessa krav kostar mer än vad som kan täckas enligt den ekonomiska planen. Om det finns en plan för regeringens ekonomiska politik, måste den planen följas. Den skall naturligtvis varieras efter växlingar i konjunkturen eller andra faktorer som man måste ta hänsyn till vid utformningen av den ekonomiska politiken. Om man begär att regeringen såsom grund för sitt handlande skall ha en ekonomisk plan kan man dock icke begära att denna plan skall ruckas därför att man i det ena eller andra avseendet vill ha långtgående krav uppfyllda, såvida inte utrymme finns för täckning av de kostnader som blir en följd av dessa krav.

Herr Bengtson slutade med ett uttalande som jag antecknade på det sättet att han visserligen inte hade något emot att statsverkspropositionen remitteras till vederbörande utskott men att han ville ha en, som han sade, förnuftig politik. Därmed menar han väl att man från herr Bengtsons sida inte kan ge det betyget åt den ekonomiska politik som regeringen presenterat i statsverkspropositionen. Det är väl heller ingen som begär att oppositionspartierna skall ge ett så högt betyg åt de förslag

Statsverkspropositionen m. m.

som här presenteras från regeringens sida och som resulterat i en budget där inkomster och utgifter slutar på totalt 22 miljarder, att man säger att regeringens förslag är förnuftiga. Det finns inte någon objektiv värdering i sådana hänseenden, utan det är utslutande fråga om den värdering man själv vill göra. Från socialdemokratisk synpunkt är det en förnuftig politik som här förs och förnuftiga förslag i budgeten för nästa budgetår. Jag vill bara erinra herr Bengtson — han är inte inne i kammaren just nu, men kan läsa det i protokollet sedermera — att det har varit ytterst svårt för oppositionspartierna att kunna komma överens om vad som skulle vara en förnuftig ekonomisk politik om de själva hade hand om den. Och detta är helt naturligt, därför att de har olika värderingar om vad som fordras av en ekonomisk politik. De skulle naturligtvis tvingas att försöka komma fram till en viss ekonomisk politik, men det behöver ju inte innebära att samtliga tre oppositionspartier skulle ge en sådan budget betyget förnuftig; den fick väl bli så förnuftig den kunde bli med hänsyn till nödvändigheten att komma överens.

Statsverkspropositionen för budgetåret 1964/65, som utgör underlaget för dagens remissdebatt, innehåller som jag ser det många positiva överraskningar. Där föreslås höjda folkpensioner och barnbidrag. Det föreslås att invaliditetstillägg och invaliditetsersättning samt barnpensioner och barntillägg skall regleras i anslutning till den allmänna tilläggs pensioneringens basbelopp, vilket innebär en höjning av dessa förmåner med 20 procent från den 1 juli i år. Vidare föreslås att invaliditetsersättning skall utgå som vårdbidrag för vård av svårt handikappade barn i hemmet. Detta betyder att det kommer att utgå ett sådant vårdbidrag om 2 400 kronor — för närvarande utgår ingenting såvida inte kommunerna bidragit med något; av statsmedel har ingenting utgått. Ensamstående mödrar

skall tillförsäkras garanti för underhållsbidrag till ett belopp av 1 200 kronor per år och barn. Studerande ungdom erhåller en avsevärd förstärkning av studiebidragen. Undervisningens resurser byggs ut i ökad takt, och forskningen får kraftigt höjda anslag. Utgifterna på här nämnda och andra betydelsefulla områden i vårt samhälle stiger med något över 2 miljarder jämfört med föregående budgetår.

Höjningen av folkpensionerna ingår som sagt såsom en etapp i den planliga standardförbättringen för folkpensionärerna fram till 1968. Den nu föreslagna höjningen är i stort sett vad som erfordras för att den i planen angivna målsättningen skall uppnås: 3 600 kronor för en ensamstående pensionär i 1957 års penningvärde. Vad som däremot går utöver förväntningarna är att de fastställda beloppen, avseende de särskilda folkpensionsförmåner jag tidigare nämnt, föreslås reglerade efter basbeloppet i allmänna tilläggs pensioneringen redan från den 1 juli innevarande år. Även de fastställda beloppen för barnpensioner och barntillägg regleras från samma tidpunkt i anslutning till detta basbelopp. Principerna för denna indexreglering beslutades visserligen i samband med att lagen om allmän försäkring antogs, men ikraftträdandet uppsköts i avvaktan på att de ekonomiska resurserna skulle bli tillräckliga och även i mycket stor utsträckning i avvaktan på administrativa resurser för att klara tillämpningen. Nu träder denna indexreglering i kraft från och med den 1 juli i år.

Såväl tidpunkten för indexregleringens ikraftträdande som de flesta övriga frågor på det sociala fältet, vilka får sin lösning genom den föreliggande statsverkspropositionen, har tidigare varit föremål för riksdagens behandling i anledning av framställda motionsyrkanden, som dock inte vunnit riksdagens bifall vid den tidpunkt då de behandlats. Med hänsyn till dessa tidigare förslag om sådana förbättringar och

Statsverkspropositionen m. m.

med tanke på att motionärerna i vissa fall återkommit årligen med sådana krav kan det ju te sig förklarligt, om oppositionspartierna vill framstå såsom representerande en pådrivande kraft i utvecklingen på dessa områden. Hur mycket av realism det ligger bakom påståenden av sådan innebörd är en sak för sig. Att skriva önskelistor i form av motioner till riksdagen är ingenting märkvärdigt — något som statsministern tidigare i dag har pekat på — betydligt svårare är det att tala om var man skall hämta de resurser som behövs för att täcka de kostnader vilka följer med att önskemålen tillgodoses; och det har motionärerna i regel underlåtit. Nu har finansministern klarat den detaljen och därmed funnit vägen till en positiv lösning över hela linjen. Alla borde sålunda kunna känna sig nöjda — men det verkar inte som om detta vore fallet.

De föreslagna reformerna drar stora kostnader. Totalt ökar utgifterna som sagt med något mer än 2 miljarder från föregående år. Den automatiska inkomstökningen håller sig på en betydligt lägre nivå, varför det befunnits nödvändigt att föreslå inkomstförstärkningar dels genom slopande av avdragsrätten för folkpensionsavgiften vid taxeringen, dels genom höjningar av bl. a. telefonavgifterna. Trots dessa särskilda åtgärder stiger lånebehovet med en summa som har beräknats till omkring 400 miljoner kronor. Det vore väl närmast att betrakta såsom verklighetsfrämmande, om man väntar sig att spåra en allmän tillfredsställelse över att konsekvenshöjningarna kunnat begränsas till det här angivna, ty det är självklart att många av dem som kommer att få del av de ökade förmånerna — inte folkpensionärerna men de som får höjda barnbidrag och bättre förmåner i övrigt — samtidigt drabbas av en viss skattehöjning och av att det blir dyrare att telefonera.

Har man stora inkomster kan dessa belastningar till och med bli större än

exempelvis höjningen av barnbidraget, i synnerhet om vederbörande inte har fler än ett barn. Det har angivits, att om barnbidragshöjningen är 150 kronor, så kan den slopade avdragsrätten för folkpensionsavgiften gå upp till nära 300 kronor. Vederbörande måste alltså ha två barn för vilka barnbidraget höjs för att han skall få tackning för den belastning som följer med slopandet av avdragsrätten. För att dessa konsekvenser skall inträffa måste det emellertid vara fråga om inkomsttagare med relativt stora inkomster.

Det har framförts betänkligheter mot det ökade lånebehovet på grund av en befarad ogynnsam inverkan på stabiliseringssträvandena men kanske främst på grund av den hårda konkurrensen om tillgängliga medel på kapitalmarknaden. Finansministern har emellertid inte varit i stånd att servera enbart russin, utan han har varit tvingad att blanda in också något av det bittra. Det har han gjort trots att det är valår. »Valsmörgåsbordet är serverat», har det sagts i kommentarerna till budgeten. Jag förmodar att kommentatorn — det har jag läst i pressen — har betraktat det hela såsom ett slags representationsmåltid, som det hjuds på, och på den grunden anser att det hela borde falla under de mera restriktiva bestämmelser som numera gäller i fråga om kostnaderna för representation.

Innan riksdagen kommer fram till den slutliga behandlingen av detaljerna i statsverkspropositionen är det emellertid mest troligt, att om det sker några förändringar i det serverade så blir det alldeles säkert i form av yrkanden om att man skall fylla på litet här och där. Jag tror inte att någon försöker pruta, i varje fall inte i fråga om förmånerna.

De omfattande och kostnadskrävande förslag avseende skilda områden av samhällslivet, som presenteras i statsverkspropositionen, har av oppositionen framställts såsom varande ett uttryck för regeringens strävan att koncentrera så mycket som möjligt av det

Statsverkspropositionen m. m.

goda inför valet och valrörelsen 1964. Förslagen medför emellertid också vissa kostnadsbelastningar — det har jag redan påpekat — som drabbar väljarerna. Dyliga konsekvenser borde man ju rimligen — om valtaktiska spekulationer varit avgörande — kunnat spara till ett senare år. Regeringen har emellertid velat ta belastningen samtidigt som den föreslår förbättringarna. Man har ansett det vara den riktiga vägen, och det är det alldeles säkert också.

Bortsett från att aktiviteten inom samtliga partier alltid och självklart är mest påtaglig och framträdande inför betydelsefulla val är det uttalade missnöjet i vad avser nu föreliggande förslag inte särskilt välgrundat. Dels har under vart och ett av de år som hittills gått av valperioden genomförts betydelsefulla och kostnadskrävande utbyggnader på skilda områden, dels har under dessa år icke minst från oppositionens sida motionsvägen eller på annat sätt framförts krav om snabba och helst omedelbara åtgärder, och detta just på de områden som nu berörs av förbättringsförslagen. I mångt och mycket sammanfaller dessa yrkanden med vad som föreslås i statsverkspropositionen. Ofta har motionerna slutat i en hemställan om utredning och förslag i ämnet till nästa års riksdag, men någon uttalad önskan om en begränsning i detta avseende till att avse en riksdag under ett år, då det inte var val, har aldrig förekommit.

Jag tolkar detta så, att det nu uttalade missnöjet inte kan vara någonting annat än ett uttryck för en mångårig och därför möjligen numera kronisk förargelse över att regeringspartiet i politiskt avseende har vissa verkliga eller befarade favörer, som det till synes inte går att göra någonting åt.

Det finns sedan gammalt vissa visdoms- eller levnadsregler, som förmodligen under stunder av begrundan formats av filosofer eller andra stora tänkare i syfte att vara människorna till någon hjälp under vandringen genom

jämmerdalen. En sådan visdomsregel lyder: »Uppskjut icke till morgondagen vad du kan göra i dag.» Den har med största sannolikhet inte tillkommit med siktet inställt på det politiska skeendet, men jag tycker att den ändå passar i det sammanhanget. Det kan nämligen inte vara ett acceptabelt och bärande argument för ett uppskov med betydelsefulla frågor till ett kommande år, att man av politiska skäl inte skulle lägga förslag om sådana saker under ett valår, under förutsättning att det verkligen finns erforderliga resurser för att klara det som är färdigt att läggas fram till riksdagens prövning.

Nu råder det visserligen något delade meningar om vilka resurser som bör tillgripas för att klara finansieringen av de förslag, som blir aktuella under riksdagsbehandlingen i fortsättningen. Det har uttalats en tveksamhet i detta avseende från många håll, och man kan väl också i den tveksamheten spåra en underton av bekymmer inför takten i utvecklingen och beträffande våra möjligheter att följa med i denna utveckling med hänsyn till både industriens möjligheter att få det kapital som erfordras för de önskvärda investeringarna och kanske framför allt med hänsyn till våra möjligheter att upprätthålla någorlunda gynnsamma handelsförbindelser på utlandsmarknaden.

Det finns enligt mitt förmenande ingen anledning för någon i riksdagen — allra minst från vårt parti — att söka nedvärdera eventuella farhågor i fråga om dessa möjligheter att fullfölja ett så progressivt program avseende snart sagt hela fältet, som förslagen i statsverkspropositionen otvivelaktigt innebär. För dagen — eller rättare sagt för budgetåret som kommer — går förslagen »så långt skinnfällan räcker». För tiden därefter bygger de på en fortsatt expansiv utveckling med full sysselsättning och ökad produktivitet inom näringslivet och gynnsamma förbindelser med andra länder.

Man kan helt naturligt ställa frågan: Är nu allt detta realistiskt?

Ja, enligt i statsverkspropositionen redovisade beräkningar och prognoser är förslagen och deras ekonomiska konsekvenser väl underbyggda, både för den tid propositionen avser och för den tid därefter som rimligen kan överblickas. Självfallet finns det ändå utrymme för tvivel och tveksamhet, i all synnerhet beträffande bedömningen av den framtida utvecklingen, ty om den vet man ju på längre sikt i stort sett ingenting utöver de sannolika antaganden som ligger till grund för beräkningarna. I övrigt kommer tron in som en faktor, och den spelar en stor roll vid bedömningen. Vill man ett positivt beslut i anslutning till förslagen i statsverkspropositionen, så är man väl också benägen att satsa på och tro på hållbarheten i de redovisade beräkningarna. Man tror att beräkningarna skall överensstämma med verkligheten även i fortsättningen.

Herr talman! Det är längesedan det i den till riksdagen överlämnade statsverkspropositionen redovisades ett så stort utrymme för nya eller ökade anslag till angelägna och betydelsefulla uppgifter som i den nu föreliggande. Jag har efter detta konstaterande, herr talman, helt naturligt ingen erinran mot sedvanlig remiss.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Tillåt mig att i denna debatt ta upp en fråga som jag tror att vi alla har anledning att fundera över under det framförliggande året, låt vara att den ligger åtminstone delvis utanför den diskussion som hittills förts i dag. Det gäller den internationella utvecklingen på det handelspolitiska området som under det gångna året varit i hög grad intresseväckande och spänningsfylld.

Vart bär det hän? Kommer det ekonomiska samarbetet i Europa att föra oss närmare den enhetliga marknad

Statsverkspropositionen m. m.

som bl. a. vår ansökan om förhandlingar om en ekonomisk association med den europeiska gemenskapen varit uttryck för? Och framför allt: Kommer vi under det framförliggande året att kunna ta avgörande steg på vägen mot den frigörelse från tullar och andra hinder för världshandeln som så många eftersträvat? Eller kommer i stället splittringen att bestå och klyftorna mellan handelsgrupperingarna i vår del av världen att fördjupas? Blir det de protektionistiska strömningarna som på nytt vinner övertaget och kommer att präglade den handelspolitiska utvecklingen under den närmaste tiden?

Det är frågor som jag tror att vi litet till mans ställer oss i dag. Naturligtvis är det alltid vanskligt att uttala sig om framtiden och i det här ögonblicket kanske osedvanligt svårt. Läget är rörligt och tendenserna motstridiga. Jag tror inte att någon i dag kan ge ett entydigt svar på de frågor som jag ställt här inledningsvis, men de anger ändå de väsentliga problemställningarna för den internationella handelspolitiken under 1964. Det kan därför kanske vara av intresse för kammarens ärade ledamöter att redan vid denna upptakt till riksdagsarbetet som remissdebatten utgör få dem belysta.

Låt mig börja med en mycket kort återblick. De brittiska förhandlingarna med EEC kom, som vi alla erinrar oss, till ett abrupt slut i början av förra året. Den bitterhet på ömse sidor som det dramatiska förhandlingsavbrottet utlöste har så småningom lagt sig. Vad viktigare är, sexmaktsunionen har övervunnit de kriser och svårigheter som samarbetet medlemsstaterna emellan till en början i hög grad präglades av. Med den forcerade avtrappningen av tullarna är man nu på den gemensamma marknaden nere i 40 procent av de enskilda medlemsländernas ursprungliga tullnivåer, vartill kommer att de första stegen tagits mot uppbyggnaden av den gemensamma yttre tullnivån.

Genom kommissionens ingripande

Statsverkspropositionen m. m.

lyckades man nyligen ena sig om en kompromiss i jordbruksfrågan som synes innebära att den gemensamma jordbrukspolitiken på viktiga områden inom kort erhåller sin konkreta utformning fastän innebörden av beslutet i alla detaljer inte ännu är så lätt att överblicka eller att redovisa.

Uppenbarligen har gemenskapen undgått den kris som var hotande nära vid slutet av 1963 och är nu starkare än förut. EEC har också gått med på att vid regeringssammanträden inom ramen för den västeuropeiska unionen behandla förhållandet och förbindelserna mellan England och sexmaktsunionen.

Även om atmosfären sålunda i hög grad förbättrats torde det inte vara realistiskt att räkna med någon ny förhandlingsöppning under det framföriggande året. Ett ekonomiskt förenat Västeuropa ligger inte i det omedelbara blickfältet. År 1958 — jag vill erinra om det — strandade försöken med sammanbrottet i Maudlingförhandlingarna att med en ekonomisk metodik nå en lösning av splittringen i Europa. Till grund för den senaste förhandlingen mellan England och EEC låg en klart uttalad målsättning och likväl nåddes ingen lösning. I huvudsak var de motverkande krafterna desamma i båda fallen och dessa är alltså verksamma. Även om vi inte har anledning att uppge hoppet på längre sikt om ett ekonomiskt samgående mellan EFTA-länderna och EEC är det i dag svårt att se hur en ny förhandlingsöppning skulle kunna skapas. Att anknyta till läget vid avbrottet i januari i fjol och helt enkelt fortsätta med utgångspunkt härifrån torde det inte finnas några politiska förutsättningar för, varken i England eller inom EEC. Jag kan heller inte se hur en ny förhandlingsöppning skulle kunna skapas i dagens läge.

EFTA och EEC kommer därför tills vidare var och en för sig att fortsätta sin egen process enligt fastlagda riktlinjer. Även om vi å ömse sidor bemö-

dar oss om att inte i onödan skärpa motsättningarna utan tvärtom så långt som möjligt söker finna likartade lösningar på de praktiska problem, som den ekonomiska integrationen medlemsländerna emellan ställer oss inför, kan det inte undvikas att vi ändå glider isär.

De ekonomiska konsekvenserna härav ter sig kanske inte omedelbart så oroande. Tulldiskrimineringen kommer förvisso att bli mera besvärande. I nuvarande konjunkturläge bör dock våra handelsförbindelser med EEC-länderna, åtminstone när det gäller industriprodukter, kunna bibehållas i sin hittillsvarande omfattning. Hittills kan man heller inte finna något statistiskt belegg för att vår industriexport till den gemensamma marknaden kommit i allvarlig klämma, även om enskilda företag och vissa branscher haft kännning av försämrade konkurrensbetingelser.

Om läget för svensk exportindustri på grund av diskrimineringen skulle komma att förskjutas i ogynnsam riktning, kommer vi naturligtvis, som andra EFTA-länder, att fästa EEC-ländernas uppmärksamhet härpå med sikte på att uppnå åtminstone temporära eller provisoriska anordningar som möjliggör fortsatt traditionell export. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till den aktivitet, som från svensk sida utvecklats i samband med ökningen av ståltullarna. På diplomatisk väg har, efter samråd med den svenska stålindustrien och järnhanteringen, demarcher gjorts hos ett flertal av medlemmarna i EEC. Vi har härvid understrukit hur allvarligt vi bedömer denna åtgärd både med hänsyn till utgångsläget för de kommande förhandlingarna i GATT och de svårigheter, som en del av vår egen industri riskerar att försättas i.

Detta skedde innan frågan ännu behandlats av kol- och stålunionens ministerråd och höga myndigheten avit sin rekommendation. Vad vi önskar är förhandlingar om kvoter och kontingenter till oförändrade tullar för den

Statsverkspropositionen m. m.

växande svenska exporten på detta område. Bland annat från tysk sida men också från flera andra medlemsländers sida har man förklarat sig hysa förståelse härför. Redan denna vecka kommer sådana förhandlingar att inledas. Vi har anledning att tro att dessa icke skall bli helt resultatlösa. Bilaterala kontakter av denna typ kan vi behöva inleda även på andra områden under det kommande året.

När vi bedömer de svenska exportutsikterna, bör kanske också uppmärksammas att försäljningsmöjligheterna inom frihandelsområdet ännu inte uttömts. En ytterligare ökning av EFTA:s samhandel och därmed vår egen export inom detta område gynnas både av de fortsatta tullsänkningarna och av den förbättrade ekonomiska tillväxttakten, som kunnat skönjas framför allt i England under den senaste tiden. De länder, som befinner sig utanför den gemensamma marknaden, har alltså ett starkt intresse av att den ekonomiska växtkraften inom EEC vidareutvecklas. Sker detta, kommer köpintresset hos EEC-länderna att bevaras och vi får utan tvekan lättare att klättra över tullmurarna. I varje fall blir det lättare att hantera de handelspolitiska svårigheterna i Europa.

Förhandlingsavbrottet i Bryssel fick som en naturlig följd att ansträngningarna inriktades på att påskynda och utveckla samarbetet inom EFTA. Medlemsländerna och det associerade Finland kan också se tillbaka på en framgångsrik verksamhet under det gångna året. Låt mig här erinra om den nya tidtabellen för avveckling av återstående tullar och kvarvarande importrestriktioner, som innebär att vi med utgången av år 1966 kommer att ha en tullfri marknad i Europa, omfattande över 90 miljoner människor. Det måste naturligtvis vara tillfredsställande för företagarvärlden att man kan grunda den affärsmässiga bedömningen och planeringen på förhandskänedom om tullförändringarna. Samarbetet medlems-

länderna emellan på jordbruksområdet har samtidigt vidgats. Grunden har lagts för att utsträcka verksamheten inom frihandelsområdet till nya fält, bl. a. genom beslutet att inrätta en ekonomisk utvecklingskommitté främst för att handlägga frågor av teknisk och ekonomisk natur i samband med företagets anpassning till de ändrade konkurrensbetingelserna. När tullar och importrestriktioner försvinner, måste man räkna med att andra problem kommer i förgrunden. Man kan vänta att behovet av en harmonisering av den ekonomiska politiken kan komma att göra sig gällande med ökad styrka och att frågor rörande kapitaltransfereringar, sociallagstiftning och skatteförhållandena aktualiseras.

Som andra exempel på konkreta frågor, som redan nu är föremål för ett förberedelsestudium inom EFTA kan nämnas standardisering, varumärkning och patentlagstiftning. Att EFTA i många fall inte utgör en tillräckligt bred bas för en slutlig lösning av en rad av dessa samordningsproblem gör det inte mindre angeläget att frågorna i varje fall förberedelsevis utreds och diskuteras inom frihandelssammanslutningen.

Det kan i sammanhanget tilläggas, att en organisatorisk förstärkning och en utbyggnad av informationsverksamheten inom EFTA pågår som en naturlig följd av den stegrade aktiviteten. Man kan kanske säga att vi till vår egen fördel låter Parkisons lag arbeta på detta område. EFTA har sålunda under det gångna året vunnit i styrka. Förbundets säregna geografiska struktur har icke utgjort ett handikapp, som kanske många fruktade. Utvecklingen har också visat, att ett frihandelsområde kan vara en praktiskt tillämpbar form för en enhetlig stormarknad och internationellt ekonomiskt samarbete över huvud taget. Redan om vi ser till samhandeln medlemsländerna emellan måste EFTA erkännas som en av de ledande handelsgrupperingarna i världen.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag är glad att konstatera att denna förståelse också funnit uttryck i pressen utomlands. Jag läste för endast några dagar sedan en förstasidesartikel i New York Times, där man klart rekommenderade samarbete mellan Amerika och EFTA i syfte att nå resultat vid kommande handelsförhandlingar både i GATT och vid Förenta Nationernas handelskonferens. Jag skall strax återkomma till det.

Särskilt tillfredsställande synes mig vara, att vi nu är på god väg att snabbt förverkliga den gemensamma marknad i Norden, som vi så länge förberett, låt vara inte i tullunionens utan frihandelsområdets form. Att handeln mellan de nordiska länderna sedan 1958 undergått en så markant stegring är ett klart tecken härpå. Det kan nämnas, att de fyra nordiska ländernas import från varandra ökat med 70 procent redan mellan 1958 och 1962, vilket är nära nog dubbelt så mycket som stegringen av deras totalimport. Skräckbilden av tullbarriärer, som skilde de nordiska länderna och kom dem att glida alltmer isär, har tonat bort. Låt oss hoppas för alltid!

Som jag nyss framhöll är samhandeln inom EFTA omfattande. Frihandelsförbundets ställning i världshandeln är kanske ännu mer imponerande. EFTA:s handel med utanförstående länder, alltså samhandeln oberäknad, uppgick år 1962 till ett värde av 38 miljarder dollars och representerade mellan 15 och 16 procent av världshandeln. EFTA räknar omkring 90 miljoner människor. Folkmängden i USA liksom i EEC är ungefär dubbelt så stor. Ändå är omfattningen av EFTA:s handel med omvärlden större än Förenta staternas och nästan lika stor som EEC:s.

EFTA:s ställning såsom en av världens ledande handelsgrupperingar, sammanhållningen, utbyggnaden och aktiviseringen under det gångna året, dess utåtriktade karaktär och samarbetsvilja bör göra det möjligt för medlemsländerna att intensivare verka för

en vidare frigörelse av världshandeln. Här som i allmänhet gäller att inre styrka ger yttre kraft. Det kommer säkerligen också att behövas, om vi skall komma till rätta med de problem på handelspolitikens område, som nu blir aktuella.

Även om en förenad marknad i Europa, som gör slut på handelsplittringen i vår del av världen, i dag synes mera avlägsen än för ett år sedan kommer vi ändå i år att ställas inför omfattande och svårösta handelspolitiska problem. Från svensk sida fäster vi särskild vikt vid de kommande GATT-förhandlingarna, som skall inledas i vår. Under de förberedande diskussionerna har man som bekant som riktpunkt uppsatt att söka uppnå allmänna lineära tullsänkningar om 50 procent inom en femårsperiod, en målsättning som från svensk sida framfördes i GATT redan år 1961 och som numera överensstämmer med de fullmakter som den amerikanske presidenten erhållit av kongressen. Enligt planen för de kommande förhandlingarna skall dessa avse inte endast tullar utan även andra handelshinder. De skall omfatta alla varor, alltså även jordbruksprodukter. Särskilda anordningar för att underlätta utvecklingsländernas handel har också förutsatts komma upp på dagordningen.

Det har emellertid under förberedelsearbetena i Genève visat sig föreligga avsevärda svårigheter att komma överens om en rimlig förhandlingsuppläggning. Önskemål om att få undanta vissa industrivaror från den allmänna sänkningen har framställts från åtskilliga håll. Någon enighet har hittills inte kunnat uppnås om omfattningen av undantagslistorna, ehuru de flesta insett att antalet varuslag bör begränsas till ett minimum. Detta måste också vara ett starkt svenskt intresse — jag behöver bara peka på att pappersindustrien annars kan komma i farozonen.

En annan stötesten sammanhänger med de betydande skillnader i tullsät-

serna för enskilda varor som föreligger mellan olika länder. Det kan naturligtvis med rätta framhållas, att en 50-procentig sänkning av en hög tull i ett land inte kan ge samma fördelar som en motsvarande sänkning för samma vara i ett annat land, där tullen redan i utgångsläget är mycket låg. I en arbetsgrupp i Genève, för resten under svenskt ordförandeskap, har man sökt komma fram till särskilda regler för en lösning av detta problem med allmän automatisk tillämpning. Ännu har inte något resultat uppnåtts. EEC har gjort denna fråga till en huvudpunkt i förhandlingarna, medan USA:s delegater hänvisat till att deras fullmakter för den s. k. Kennedy-rundan inte ger stora förhandlingsmöjligheter i detta avseende.

Från svensk sida har vi understrukit, att vi fäster stort avseende vid att de s. k. disparitetsreglerna utformas på sådant sätt, att de fördelar vi uppnår i högtulländerna står i rimlig proportion till våra egna medgivanden. Vi har med andra ord redan från början haft förståelse för EEC:s krav att hög-låg-tullproblemet tas upp i Kennedy-rundan. Vid sammanträdet med EEC:s ministerråd i december var spörsmålet uppe till behandling, varvid man enades om en gemensam ståndpunkt, som vi får hoppas ger förhandlingsmöjligheter. Jag vill här bara tillägga att med den vikt vi fäster vid att detta problem löses vore det oklokt att från början uppställa detta som ett oeftergivligt villkor för ett svenskt deltagande i en allmän lineär tullsänkningssaktion.

Också på jordbruksområdet befinner sig diskussionerna ännu på ett preliminärt stadium. Förhandlingarna skall här syfta till att bereda skäliga avsättningsmöjligheter även för jordbruksprodukter. För vissa varugrupper — t. ex. spannmål, kött och mejerivaror — kommer man att undersöka möjligheterna att skapa arrangemang i form av världsomfattande avtal. För andra jordbruksprodukter skall undersökas i

Statsverkspropositionen m. m.

vilken utsträckning de automatiska tullsänkingsreglerna kan tillämpas eller om särskilda regler skall fastställas. Det faktum att EEC-länderna vid sitt decembermöte kunnat enas om riktlinjerna för sin jordbrukspolitik och om ett gemensamt uppträdande i Kennedy-förhandlingarna ger vissa förhoppningar om att de fortsatta diskussionerna skall leda till positivt resultat. För Sveriges del är vi också här beredda att söka bidra till en positiv lösning av problemen även på detta område.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår, att svårigheterna vid GATT-förhandlingarna ändå kommer att vara så betydande att det ännu är för tidigt att förutsäga utgången.

Ett omsorgsfullt förberedelsearbete erfordras. För vår del sker de grundläggande utredningarna inom kommerskollegium i nära samverkan med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer. En särskild förhandlingsdelegation med representanter för departement och myndigheter har också tillsatts. Sammanhållningen inom EFTA är naturligtvis av utomordentlig betydelse för att skapa ett gynnsamt utgångsläge för GATT-förhandlingarna. Samtliga EFTA-medlemmar har varit överens om att en samordning av vårt uppträdande i dessa förhandlingar borde kunna öka möjligheterna att komma till ett positivt resultat. Jag förutser, att just denna fråga kommer att bli en av huvudpunkterna på dagordningen för det ministermöte som skall hållas i Genève i mitten av februari.

Över huvud taget gäller det för deltagarna i Kennedy-rundan att söka skapa en så god atmosfär som möjligt och undvika kontroverser som kan försämrera förhandlingsklimatet. Förra året upplevde vi som åskådare det s. k. kycklingkriget mellan USA och EEC, vilket lämnade en bitter eftersmak också hos dem som inte var direkt berörda av konflikten.

Nu konfronteras vi, som jag redan

Statsverkspropositionen m. m.

sagt i det föregående, med ett av kol- och stålunionen fattat principbeslut om en höjning av medlemsländernas ståltullar.

Frågan har en vidare innebörd än de rent nationella intressena. Även om beslutet endast avser en temporär tullhöjning, kan det mycket väl tänkas leda till att stålindustrier i andra länder — t. ex. den amerikanska — kommer att hos sina regeringar kräva motåtgärder. Risken blir då stor för att allmänt protektionistiska tongångar ges större svängrum, och detta vid en tidpunkt då så många nationer förbereder den viktigaste internationella tullsänkingsförhandling som någonsin ägt rum — Kennedy-rundan.

Bakgrunden till höga myndighetens beslut är som bekant det överkapacitetsproblem som flera av medlemsstaternas stålindustrier brottas med. Jag tror nu inte att man löser sådana problem genom tullhöjningar. Det förefaller mig klokare att frågan om överkapacitet inom stålindustrien behandlas inom OECD, där ju också problemet på amerikanskt initiativ tagits upp. Jag är medveten om att arbetet på att inom OECD:s ram nå fram till en långsiktig lösning av stålindustriens problem kan komma att ta tid. Men i nuvarande läge bör inte heller denna metod att nå fram till hållbara resultat lämnas oprövad.

Vilket förlopp tullförhandlingarna kommer att få är omöjligt att förutsäga. Allt kan inträffa. Ett totalt misslyckande kan ingalunda uteslutas, vilket i hög grad skulle öka riskerna för att utvecklingen på nytt tog en klart protektionistisk vändning. Det finns å andra sidan ingen anledning att nu kasta yxan i sjön. Det är i dag lättare att komma till tals med EEC än det var så sent som i höstas. Inom EFTA, där vi alla är inställda på att få ut så mycket som möjligt av GATT-förhandlingen, är sammanhållningen god. Möjligheterna för oss att värva bundsförvanter utanför vår egen krets har också ökat. Det har de sonderingar som jag själv gjort

under hösten fått mig att tro. Den nye amerikanske presidenten har förklarat sig beredd att med energi fullfölja sin företrädare Kennedys initiativ. På de flesta håll känner man också ett betydande ansvar inför utvecklingsländerna.

Att vänta att få en överenskommelse om ett konkret tullsänkingsprogram i hamn redan under 1964 är förmodligen orealistiskt, men vi kan alltjämt hoppas på att vi under detta år kan enas om vilka problem vi skall förhandla om och principerna och metoderna för deras lösning. Det är ändå ett framsteg. Alla borde inse, att vi helt enkelt inte har råd att misslyckas.

Jag övergår nu till att säga några ord om FN:s konferens för handel och utveckling — den s. k. världshandelskonferensen — som inleds i mars i år.

Alla är väl medvetna om att konferensen kommer att behandla ytterst komplicerade problem som inte löses i en handvändning, men detta konstaterande får inte tjäna som en ursäkt för passivitet. Den svenska regeringen kommer därför att efter bästa förmåga stödja realistiska förslag till åtgärder, som kan leda till en gynnsammare utveckling av utvecklingsländernas handel och ekonomi. Vi vill understryka betydelsen av att världshandelskonferensen inte utmynnar i verkninglösa gester i form av till intet förpliktigande deklarationer. Vad som fordras är konstruktiva rekommendationer med praktisk inriktning och konkreta målsättningar. Kan vi nå dithän har hjälpen till u-länderna erhållit det kanske viktigaste bidraget på många år. Skall konferensen lyckas med detta, krävs naturligtvis att man koncentrerar överläggningarna till u-landsproblematiken. Framkommer önskemål om en diskussion av öst-västhandelsproblem, ser jag knappast några skäl för att vi skulle motsätta oss detta. På svenskt håll är vi i färd med att genomföra ett omfattande förberedelsearbete för vårt deltagande i konferensen. Detta arbete

Statsverkspropositionen m. m.

sker, som vanligt, i nära samverkan mellan fackdepartementen, kommerskollegium och representanter för berörda organisationer. Naturligtvis står också frågan om denna konferens på EFTA:s dagordning såsom en samarbetsuppgift.

Eftersom man på sina håll redan nu tagit upp institutionella frågor i samband med världshandelskonferensen och bl. a. framkastat tanken på en permanentning av denna, vill jag till detta säga följande:

Som vi alla vet råder det ingen brist på internationella organisationer för ekonomiskt samarbete. Att sätta upp en ny löser i och för sig inga problem. Om, som jag hoppas, världshandelskonferensen resulterar i konkreta förslag till åtgärder, finner jag det naturligt, att genomförandet av dessa i största möjliga utsträckning anförtros åt redan existerande organisationer. Om dessa inte är komplett utrustade för att motsvara alla krav, får vi försöka förbättra dem och bygga ut dem för de nya uppgifterna. I andra fall, exempelvis i fråga om nya råvaruavtal, får naturligtvis berörda länder skapa de organ, som motsvarar behoven. Det finns ju härvidlag flera förebilder redan. När det gäller tullar, importrestriktioner och liknande frågor har vi GATT. Den svenska regeringen tillmäter liksom tidigare GATT och dess verksamhet stor betydelse. Detta gäller även i samband med världshandelskonferensen. Vi är fast övertygade om att GATT också i fortsättningen kommer att spela en avgörande roll i det internationella ekonomiska samarbetet, och inte minst då för en förbättring av utvecklingsländernas ekonomiska förhållanden.

Sammanfattningsvis vill jag understryka, att EFTA-länderna även under det framförliggande året kommer att vidareutveckla sitt inbördes samarbete och därvid naturligt knyta an till den betydelsefulla förstärkning av frihandelsammanslutningens verksamhet som

genomfördes under 1963. Denna väsentligt ökade inre styrka utgör en förutsättning och en bas för att EFTA skall kunna sätta kraft bakom sina insatser på ett vidare internationellt plan och angripa de stora handelspolitiska problemen, främst inom GATT och vid världshandelskonferensen men även inom OECD.

Denna internationella verksamhet för friare världshandel och vidgat ekonomiskt samarbete måste naturligtvis motsvaras av åtgärder på hemmaplan, ägnade att stödja näringslivets anpassning till större marknader och hårdnande konkurrens. I den nu framlagda budgeten ges åtskilliga exempel på regeringens beredvillighet att ge detta stöd. Låt mig peka på några punkter.

För information om Sverige i utlandet föreslås för nästa budgetår ett anslag på 12,9 miljoner kronor, vilket innebär en tredubbling av anslaget sedan 1961/62 och en 30-procentig höjning jämfört med innevarande år. Övrig exportfrämjande verksamhet föreslås tilldelas 3,3 miljoner kronor — en ökning med 22 procent jämfört med nu gällande anslag.

Stor betydelse måste också tillmätas den nya given för stöd åt forskningen, inte minst en kraftig förstärkning av anslagen för teknisk forskning och tekniskt utvecklingsarbete. Detta förslag, som nu underställes riksdagen, har utformats i samarbete med den forskningsberedning, som tillsattes för något mer än ett år sedan.

Som fallet varit under tidigare år byggs även nu stödet åt de mindre företagen ut.

Man bör också observera det indirekta stöd, som företagen erhåller i samband med de föreslagna — låt vara mindre — modifikationerna av energiskatten. Därjämte avses att den s. k. Anell-lagen, som underlättar aktiefinansiering, skall få tillämpas även fortsättningsvis. Beskattningslättnaderna för industriens maskininvesteringar bör

Statsverkspropositionen m. m.

också stimulera aktiviteten inom detta område.

Dessa åtgärder understryker regeringens målmedvetna politik att skapa goda förutsättningar för näringslivets egen strävan att vidmakthålla och förstärka verksamheten och bygga ut våra positioner på exportmarknaderna.

Sveriges insatser inom de internationella ekonomiska organisationerna bygger på insikten om att vi ensamma kan göra endast föga för att påverka utvecklingen, men att vi i samverkan med andra på ett verksamt sätt kan bidra till nya landvinningar för friare handel och ett vidgat samarbete. Det säger sig självt att regeringen även inom det egna landets gränser i samverkan med näringslivet och organisationerna vill utforma den handels- och näringspolitik, som bäst gagnar en balanserad ekonomisk expansion.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Den som till äventyrs gått omkring och trott på att vi nu äntligen efter många års väntan skulle få en aktiv lokaliseringspolitik här i landet, sedan lokaliseringsutredningen gjort sitt, har tydligen fått det mesta om den s. k. bakfoten. Av åtskilliga uttalanden i pressen att döma är det ett i många avseenden undermåligt förslag, som utredningen har kommit med. I den mån man inte kan gå in på en saklig kritik och bedömning av förslagen beskyller man utredningen — såsom exempelvis i Arbetsgivareföreningens organ Arbetsgivaren — för att ha haft falska motiv för sitt arbete och sitt utredningsresultat. Skall vi döma av pressuttalandena, har vi att motse en ytterligt brokig samling av remissuttalanden, i vilka tydligen det mesta kan förekomma.

Nå, det kan nu anses vara något av en sak för sig. Bakom pressuttalanden kan ju ligga åtskilligt olika bevekelsegrunder. Större anledning till bekymmer får man av de uttalanden i den ak-

tuella frågan som kommit från arbetsmarknadspolitikens högste administrative målsman, generaldirektör Bertil Olsson. Jag menar att detta är så mycket mer anmärkningsvärt som man vant sig vid att betrakta chefen för arbetsmarknadsstyrelsen som en fast och orubblig klippa när det gäller en aktiv lokaliseringspolitik. Inte minst jag själv har vid många tillfällen, exempelvis i sittande utredningar, haft anledning att instämma med honom i avgörande lokaliseringsprinciper. Så har i hög grad varit fallet när det gällt utredningen angående den statliga verksamhetens utlokalisering från stockholmsområdet. I detta fall har generaldirektören varit en absolut drivande kraft i fråga om ett aktivt handlande och positiva beslut.

Granskar man också det arbete, som utförts på det här området från arbetsmarknadsstyrelsens sida, såsom det tagit sig uttryck i olika redogörelser, blir man stärkt i sin uppfattning att styrelsen hittills varit inställd efter principer som har kunnat vinna allmän anslutning. Får jag ta några exempel ur den av arbetsmarknadsstyrelsen år 1960 utgivna skriften »Sambällsservice och lokaliseringsverksamhet», där material sammanställts som är ägnat att belysa närings- och bebyggelsestrukturen här i landet. Där säges bl. a.: »Vid en klassificering av tätorterna efter befolkningsunderlag måste hänsyn tagas inte bara till folkmängden i tätorten utan också till folkmängden i det område omkring tätorten, som är spontant inriktad mot tätorten och vars befolkning brukar uppsöka orten för att få åtminstone en del av sina servicebehov tillgodosedda eller i varje fall har närmare och bättre kommunikationer dit än till någon annan tätort med samma servicefunktion.»

På ett annat ställe i samma skrift säges följande: »I rådgivningsverksamheten har i stor utsträckning förts fram orter och områden med ensidigt och konjunkturkänsligt näringsliv. Upp-

Statsverkspropositionen m. m.

märksamhet har fortlöpande ägnats åt områden, där jordbruket släpper ifrån sig mycken arbetskraft. Lokaliseringsverksamheten har inriktats såväl på stora som små orter inom nämnda områden. En strävan har också varit att komplettera näringsbilden i orter och regioner med ensidigt manlig eller ensidigt kvinnlig sysselsättning. Som alternativ till stockholmslokalisering har över huvud arbetats med andra orter och områden än Stockholm.»

Till detta kan läggas att de statsbidrag, som här tidigare varit föremål för interpellation och även omnämnts i denna remissdebatt och som från och med år 1963 lämnats norrländska kommuner för uppförande av industrilokaler, utgått för objekt i såväl stora som små orter. Av småorterna kan här nämnas: Hammerdal, Burträsk, Malåträsk, Jörn, Niemisel, Pajala, Jokkmokk, Töre, Nikkala och Kalix. Så långt kan man alltså känna tillfredsställelse över vad som utförts på detta område från arbetsmarknadsstyrelsens sida.

Nu har emellertid herr Olsson överraskat negativt genom att vid ett par tillfällen i föredrag ange helt nya riktlinjer för en lokaliseringspolitik här i landet. I ett föredrag i Nationalekonomiska föreningen strax före jul menade han sålunda, att ett aktivt lokaliseringsarbete endast kan hävdas i Norrland men ingenting därutöver. I Svealand och Götaland skulle »saken ha sin gång». Där var han inte beredd att offra någonting av stödåtgärder från statens sida.

I ett senare föredrag den 14 januari i år inför den församlade jordbruksexpertisen vid en konferens i Stockholm har han enligt tillgängliga tidningsuppgifter också anfört meningar, som enligt min syn är nog så anmärkningsvärda. Bland annat lär han ha uttalat en bestämd varning till näringslivet att satsa på de mindre orterna här i landet. Den obetydliga reserv av arbetskraft vi har skulle enligt hans mening

endast kunna tas till vara om vi satsar på stora tätorter. I den andan dömer han helt ut arbetsmarknadsstyrelsens s. k. B- och C-orter, som han emellertid menar skall kunna överleva som »goda boendecentra». Vad folket här skall försörja sig på talar han inte om. Måne de skall förtjäna sitt bröd genom att raka skägget av varandra och sula varandras skor?

Herr Olsson anför också synpunkter på utvecklingen för den mindre industrien i landet, som måste betecknas som anmärkningsvärda. Han hävdar bestämt att de små företagen i fortsättningen visserligen kommer att leva kvar, men endast som underleverantörer till de stora företagen. Vi skulle alltså enligt hans mening i framtiden över huvud taget inte ha någon fristående småföretagsamhet.

Det är en utveckling som jag i varje fall vägrar att tro på. Med den stigande standard, som vi och förmodligen också chefen för arbetsmarknadsstyrelsen hoppas på, kommer av allt att döma kraven på kvalitet på produkterna att öka. Vid stigande standard får vi råd att betala även för kvalitet. I det ögonblicket måste de små företagen, som har möjligheter att lägga en personlig omsorg om och lita till handskicklighet i produktionen, ha sin givna chans. Utvecklingen i Amerika åberopas ju ofta som mönster här hemma, och därute går av allt att döma de små företagen mot en renässans. Herr Olssons slutsats av resonemanget blir, att de små företagen kommer att bli bundna vid de stora och därför också måste lokaliseras dit, där de stora företagen ligger, d. v. s. de stora tätorterna.

För den som hävdar landsbygdens och de små tätorternas bestånd är detta herr Olssons resonemang skrämmande. Skulle han ha rätt betyder det att allt arbete för bygdernas bestånd skulle vara bortkastat. Det skulle innebära att all omsorg och alla kostnader våra kommunalmän lägger ned för att göra

Statsverkspropositionen m. m.

det trivsamt för medborgarna skulle vara till ingen nytta. Det kan inte vara så, och det får inte vara så!

Hans resonemang är inte minst skrämmande därför att han själv sitter i den administrativa toppen på detta område. Om hans propåer i fortsättningen skall bli normerande för lokaliseringensarbetet i landet, så har ju i en enda vändning alla principer för en aktiv lokaliseringpolitik kastats över ända. Man torde inte kunna trösta sig med att herr Olsson blivit felrefererad, ty de lämnade tidningsuppgifterna har så vitt jag vet inte dementerats.

Det skulle vara av det allra största värde och till tröst för alla lokaliseringssivrare, om herr inrikesministern i sin egenskap av högste målsman för denna verksamhet kunde lugna oss en smula och vederlägga våra värsta farhågor. Personligen vet jag att inrikesministern är avgjort positivt inställd till en aktiv lokaliseringspolitik, och jag ifrågasätter om inte vad som hänt också för honom har utgjort något av en chock.

Av vad som sålunda hittills hänt i fråga om förslagen till en aktiv lokaliseringspolitik framgår det tydligt, att skärpt vakthållning kring dessa frågor är nödvändig. Vi måste hävda den spridda bebyggelsens företrädarnas framför hopklumpningen i stortätorterna. Att vi har rätt på den punkten visar åtskilliga företeelse och händelser i storstaden. Jag vill erinra om pressuppgifter i de sista av dessa dagar om den pågående vandaliseringen i höghusen i storstaden, vilka är på väg att bli slum, om ingen bättring sker. Någon motsvarande utveckling har man inte kunnat konstatera i låghusbebyggelsen, glesbygdens och småorternas naturliga bebyggelse.

Vi måste driva en aktiv lokaliseringspolitik så att vi kan ta tillvara de rester av arbetskraft, som alltid kommer att finnas ute i bygderna. Efter 1970 kommer våra arbetskraftstillgångar att krympa, och då är det livsviktigt för

oss att kunna uppehålla produktionen genom att sätta alla i arbete. Skall förutsättningen härför nödvändigtvis vara att man skall tvinga alla människor att bryta upp från sin gamla bopplats och kämpa med andra i stortätorterna för att skapa sig en utkomst?

För det parti jag representerar är en sådan politik omöjlig och otänkbar.

Vi måste driva en sådan lokaliseringspolitik att de med stora kostnader för kommuninvånarna skapade mindre tätorterna ute i landet, som är naturliga centra för bygdernas folk i fråga om sysselsättning och service, kan leva vidare och förkovras i stället för att människorna skall tvingas att ytterligare öka trängseln i de stora bebyggelsecentra och öka bostads-, trafik- och alla andra köer.

Herr talman! Jag är fullt medveten om att den grundlag, som jag själv har anledning att värda, förutsätter att ingen kritik får riktas mot ett av statens verk. Jag har inte riktat någon kritik mot ämbetsverket utan jag har riktat kritik mot en av dess företrädare, som till diskussion har tagit upp ett problem med utomordentligt viktiga och långsiktiga politiska perspektiv. Det förefaller mig, herr talman, anmärkningsvärt om man inte från riksdagens talarstol skulle kunna delta i denna debatt som sålunda inavgures och som innehåller så betydelsefulla politiska problem.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag skall inte närmare ge mig in på de konstitutionella förutsättningarna för att ta upp frågor om vad AMS-chefen sagt i ett anförande. Som herr Torsten Andersson säger, är den verkschef, som han angriper, inte här och har inte tillfälle att själv försvara sig. I den mån som herr Torsten Andersson vill diskutera själva problemet om lokaliseringspolitiken är det klart att detta är både tillåtet och tillrådligt.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr Torsten Andersson gör det med ett angrepp mot verkschefen för ett uttalande som stått återgivet i tidningarna. Jag har naturligtvis haft anledning att observera vad som har återgivits i tidningsreferaten efter en sammankomst i Lantbruksförbundet, och jag kan väl också säga att jag har haft ett samtal med Bertil Olsson om detta. Bertil Olssons uttalanden har, som herr Torsten Andersson mycket riktigt sade, diskuterats vid en konferens i Örnsköldsvik, varvid man hade verkschefen på platsen med möjligheter att själv göra bemötanden.

Till mig har han sagt följande. Han höll ett föredrag som var exakt detsamma som han höll i Örebro för ungefär ett år sedan vid en konferens, som anordnats av Sveriges hantverksförbund. Vid denna konferens hade också jag tillfälle att vara med.

Det är intressant att påminna sig, att dagen efter denna konferens hade vi en debatt i kammaren om bl. a. arbetsmarknadsfrågor, och en av kammarens ledamöter, herr Näsström, sade då i debatten, att han hade läst referat ifrån örebromötet, och han anförde några kritiska synpunkter mot vad verkschefen uttalat. Jag gick då upp i debatten och sade, att jag kom direkt ifrån mötet och kunde påpeka, att man måste ge en litet annan nyans åt det som Bertil Olsson sagt — det var inte fråga om så kategoriska uttalanden som återgivits i tidningarna. Jag gjorde försök till en sammanfattning av Bertil Olssons anförande på följande sätt: Vi har mycket få stora företagsenheter, som vi kan förvänta att få utflyttade och beträffande vilka vi kan räkna med medverkan för nyetablering. Alltså måste våra ansträngningar gå ut på att få industrierna till nyetablering eller omflyttning av större företagsenheter, som kan ge kraft och styrka åt de regioner där man anser det behövt med en samhällsinsats. Det är alltså i första hand angeläget att A-regionernas centra får stora företagsenheter.

Jag har hans tal framför mig här, och jag har läst igenom de sidor jag förmodar att referatet i tidningarna grundades på den här gången, eftersom det är samma föredrag som i fjol. Det finns inte här någonting annat än starka uttalanden om att industrien koncentreras; den söker sig till de orter där man kan förvänta sig att det finns service och dit människorna söker sig för att få sitt servicebehov tillgodosett. Men i samma föredrag sägs, att självfallet skall vi satsa också på andra orter inom regionen, även om det inte kan bli företag av en storleksordning med kanske 500 eller 1 000 anställda.

I och för sig är det alltså ingenting märkligt i detta uttalande. Kanske kan det sägas försiktigare, så att man inte ger intryck av att arbetsmarknadsstyrelsen vill förhindra en lokalisering till andra orter.

Men, ärade kammarledamöter, vilka möjligheter har arbetsmarknadsstyrelsen i det avseendet? Inga. Det allmänna har ju inga möjligheter att bestämma var de privata företagen skall lokaliseras. Vi kan råda dem och hänvisa till befintligheten av arbetskraft och andra omständigheter, som kan göra det gynnsamt med en lokalisering till en viss ort. Det är vad som kan göras nu. I den mån vi vill skaffa oss andra medel för lokaliseringpolitiken, d. v. s. möjligheter att mera tvångsvis lokalisera företag, blir det en fråga som riksdagen får ta ställning till.

Så länge riksdagen inte har bestämt sig för en lokaliseringspolitik, och angivit dess mål och medel, så länge har ju arbetsmarknadsstyrelsens chef rätt att ge uttryck för en mening om hur man i AMS ser på frågan. Detta så mycket mer som verket har till uppgift att svara för vår arbetsmarknadspolitik och utövar en rådgivande lokaliseringspolitik.

Vi förväntar att riksdagen snart skall få pröva hela detta frågekomplex. Jag vågar inte säga om det blir i vår eller i höst, men vi har annonserat en pro-

Statsverkspropositionen m. m.

position på grundval av lokaliseringstuderingens betänkande.

Jag har personligen deltagit i debatten om lokalisering och om vilka orter man skall satsa på, och jag är mycket angelägen att säga, att jag har haft flera överläggningar med arbetsmarknadsstyrelsens chef, varvid vi har varit fullt eniga i den uppfattningen, att en spridning av företagen och en lokalisering inte minst norröver är nödvändig för att hejda de väldiga befolkningsströmmarna ifrån de norrländska länen. Den angelägenheten är så påträngande, att det är nödvändigt att vi med alla medel försöker åstadkomma något resultat. Frågan är naturligtvis: På vilka orter skall man då satsa? Jag har i ett föredrag i Skellefteå i september i fjol ställt upp frågan: Var skall skyddsvallarna byggas för att hejda strömmen av människor? Jag skulle bara med hänvisning till detta anförande vilja förklara att jag personligen har resonerat på det sättet, att om det gäller större företagsenheter, så är ju frågan om lokaliseringen av den allra största vikt och betydelse. Om det gäller etablering av ett företag med 500 eller 1 000 eller flera anställda, torde det ligga i såväl företagets som samhällets intresse att ett sådant företag förläggs till bärkraftiga orter, således orter som ligger så till, att om arbetskraft inte finns tillgänglig just i den orten, det är rimligt att förvänta att företaget skall kunna rekrytera arbetskraft från den kringliggande regionen. Mindre företagsenheter kan väl tänkas suga upp arbetskraft i de mindre tätortsbildningar som finns på rimligt avstånd. Denna bild av lokaliseringen, där den större tätorten ligger som en kärna i regionen och med mindre tätorter såsom satelliter i detta område, framträder. Dessa orter inom regionen kan ge varandra ett ömsesidigt stöd genom denna gruppering.

Detta är ju något av den uppfattning som vi har i regeringen i fråga om lokaliseringpolitiken. Vi anser att lokalisering kan ske både på de stora centra,

på A-orter, och på B-orter men också på vissa C-orter. Det finns ingenting i AMS-chefens anförande som ger till känna någon annan mening i detta avseende. Det är av utomordentlig vikt att vi här blir överens om detta och att de meningsmotsättningar upphör som eventuellt kommit till uttryck genom att man tolkat AMS-chefens yttrande såsom utomordentligt negativt för de mindre kommunerna, för B- och C-orterna, och såsom mycket diskvalificerande för dem. Någoting sådant har aldrig varit avsikten. Vår arbetsmarknadspolitik syftar naturligtvis till att ge stöd åt större företag vid nyetablering eller omflyttning, även om företagen själva önskar etablera sig på en mindre ort. Men jag tror det är riktigt att med herr Bertil Olsson konstatera att de stora företagen själva i allmänhet söker sig till de större tätortsbildningarna. Jag hade anledning att i fjol erinra om L. M. Ericssons förläggning av ett av sina företag till Gotland. Gotland kan väl betraktas som en väl sammanhållen region. Företaget förlades till Visby. Det hade naturligtvis varit önskvärt att det hade förlagts till någon av de mindre kommunerna på Gotland i stället, som med hänsyn till sin ekonomi och sviktande befolkningsunderlag kunde sägas vara i bättre behov av lokaliseringen, men det var ett önskemål från företaget självt att anläggningen skulle uppföras i Visby, där det finns skolor, fritidsanläggningar, serviceanordningar etc. samt där det fanns möjligheter för företaget att få erforderlig arbetskraft, både tjänstemän och arbetare. I ett sådant fall bör man givetvis hjälpa företaget att få till stånd den lokalisering som det själv önskar, och för övrigt innebär den här lokaliseringen en betydande stimulans för hela regionen.

Jag tycker att man här bör försöka att lugnt och sansat diskutera om vår lokaliseringspolitik och dess utformning. Vi får tillfälle att fastlägga riktlinjerna för den så småningom, men i avvaktan på detta måste vi arbeta med alla de

Statsverkspropositionen m. m.

medel som vi har till vårt förfogande för att så långt det är möjligt begränsa en del av den omflyttning som pågår från framför allt de norrländska länen. Jag skall i ett senare sammanhang under riksdagsdebatten komma tillbaka till frågan om de åtgärder som från arbetsmarknadsstyrelsens sida redan vidtagits och som helt grundar sig på de beslut som riksdagen har fattat.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har faktiskt försökt att diskutera denna fråga utan några stora åthävor. Jag vill nu bara göra ett par påpekanden i sammanhanget: jag har inte kritiserat Bertil Olssons örebrotal, som sedan låg till grund för örnsköldsvikstalet, utan vad jag har kritiserat är anförandet inför den samlade lantbruksexpertisen. Jag förmodar att inrikesministern har sett referatet. När man ser AMS-chefens varning för småorter, blir man illa berörd. Han säger här enligt referatet — med alla reservationer för referatets riktighet, ehuru det ännu icke har dementerats av vederbörande — att man måste ha stora eller medelstora industrier förlagda till A-orter. Det är allt den nyheten ger, men då han kommer fram till att man inte bör satsa på B- och C-orter, råder enligt vad jag kan förstå på den punkten en motsättning mellan inrikesministern och herr Olsson. Inrikesministern delar den uppfattning som jag har gjort mig till tolk för, nämligen att man vid avvägningen av lämpliga lokaliseringsorter inte a priori bör döma ut de små orterna, vilka lämpar sig utmärkt för mindre eller medelstora företag.

Det har sagts här att generaldirektören har rätt att ha en egen uppfattning i denna fråga. Jag är den allra siste att förneka att han har denna rätt, men å andra sidan kan man väl säga att man bör vara mera försiktig med uttalanden i ett ärende, när man vet

att hela problemställningen väntar på att framläggas inför det politiska forum som skall besluta i frågan. I en sådan situation bör man akta sig för att genom uttalanden föregripa det beslut som riksdagen sedan skall fatta. Man bör nog inte gå utöver den väg man har, nämligen att remissvägen uttrycka sin uppfattning om det förslag som föreligger. Det är ägnat att i hög grad förtydliga debatten att komma med sådana uttalanden.

Jag vill gärna framföra ett tack till inrikesministern för att han på väsentliga punkter — även om det inte skett i öppna ordalag — tagit avstånd från de mera utrerade synpunkter som har framförts av herr Olsson.

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Jag ber bara att få säga till herr Torsten Andersson, att Bertil Olssons anförande inför Lantbruksförbundet enligt hans egna uppgifter var exakt detsamma som han höll i Örebro och Örnsköldsvik. Det är naturligtvis möjligt att man i referatet pressat en del av hans uttalanden. Man kan ju t. ex. ta ut en del av vad en talare säger och därigenom ge det en förstärkt innebörd. Det är, tror jag, ungefär vad som här skett. Man har inte tagit med de övriga delarna av anförandet och därigenom i någon mån förstärkt effekten av det poängterade uttalandet om A-orterna.

Herr **BOHEMAN** (fp):

Herr talman! I årets remissdebatt kommer efter vad talarlistan anger mellan varannan och var tredje riksdagsledamot att framföra sin oförgripliga mening inför förströdda kamrar om herr Strängs budget och om de mest skiljaktiga spörsmål som tynger sinnet på det svenska folkets valda representanter. Det finns väl ingen som tror att debatten eller de efterföljande skärmytslingarna i skilda frågor kommer att

Statsverkspropositionen m. m.

annat än i ytterst ringa mån inverka på de beslut som riksdagen kommer att fatta. Regeringen har sin pålitliga och ytterst disciplinerade majoritet som följer den i vått och torrt. En enkel medlem av denna höga församling kan inte låta bli att skänka en sentimental tanke till den tid i hans ungdom, då vi inte hade en fullt så stark och maktmedveten regering och då riksdagen som sådan och enskilda riksdagsmän ännu besatt ett visst inflytande. Mer och mer blir väl riksdagens debatter en förberedelse och ett positionstagande inför kommande val och allt mindre överläggningar som leder till en sådan saklig prövning och granskning av regeringens förslag att från andra utgångspunkter framförd aldrig så berättigad kritik medför ändringar annat än när det rör sig om helt obetydliga anslagsäskanden. Vi talar för att övertyga valmännen och mycket sällan för att övertyga varandra.

Den amerikanska kongressens arbets sätt innebär förvisso i flera avseenden inte något efterföljansvärt exempel. Det kanske dock inte kan förnekas att den där rådande bristande partidisciplinen medför en rikare fasettering och ett större utrymme för den individens frihet som vi bekänner oss till men som allt mindre utövas i det politiska livet. Jag kan inte neka till att åtminstone för mig den politiska debatten och särskilt oppositionens roll blir ganska litet upplyftande i en situation då representanter för en liten smula mer än halva folket genom ett långvarigt innehav av regeringsmakten bestämmer allt och representanterna för den andra halvan av folket så gott som ingenting.

Nu kan ju mot denna lilla suck ur hjärtat med ett visst berättigande anföras att åtminstone den oppositionsriktning som jag tillhör, inte har någon anledning att klaga, då regeringen i åtskilliga stycken gjort dess förslag till sina egna. Oppositionen har väl i många fall visat sig kunna vara pådrivande, men bara i en riktning, nämligen när

det gällt att öka statsutgifterna, inte när det varit fråga om att skapa bättre och större förutsättningar för ett rikare näringsliv, som utgör grunden för vårt välstånd.

Här har i denna debatt talats mycket om bristande investeringar från det privata näringslivets sida. Statsministern har givit det självklara erkännandet, att det privata näringslivets investeringar också vid sidan av de offentliga har sin stora betydelse. Finansministern klagar över denna bristande investeringsvilja i sin ekonomiska översikt. Men hur skulle det egentliga kunna vara annorlunda? Vi befinner oss i en period av kontinuerlig konstnadsinflation. Trots en i många stycken prononcerad högkonjunktur har i allmänhet företagens marginaler blivit ytterst pressade. Exportpriserna kan i de flesta fall inte höjas alls eller endast i mycket ofullständig mån. Av handelsministerns utomordentligt intressanta och detaljerade framställning av läget på det handelspolitiska området framgår, att det är all anledning att tro att vi på många marknader kommer att få klättra över högre tullmurar än för närvarande. Självfinansiering är i allt större utsträckning ställd på avskrivning. Lånemarknaden är för företagens del ytterst begränsad och prioriterad till förmån för bostadsbyggandet. I många bolagsstyrelser skulle man gärna vilja göra en investering, som skulle möjliggöra för företaget att inbespara vissa kostnader eller utvidga verksamheten. Men var skall man ta pengarna? Om inte självfinansiering kan genomföras är man hänvisad till lånemarknaden, men inget obligations- eller förlagslån avsett för det privata näringslivet har under ganska lång tid släppts fram.

Jag tror inte att de av finansministern förebådade ökade avskrivningsmöjligheterna för maskininvesteringar kommer att innebära sådana lättnader, att de nämnvärt kommer att påverka de privata investeringarnas storlek.

Statsverkspropositionen m. m.

Automationen har för övrigt i nuvarande läge också den sin lönsamhetsgräns. Vi är väl så inriktade på att fördela kakan att vi åtminstone i viss mån förbiser åtgärder som är ägnade att öka den. Felet är visst inte bara regeringens och regeringspartiets. Oppositionen har väl också dragit sitt strå till stacken. Vi envisas att föra en bostadspolitik, där marknadsfaktorn är avkopplad, och det är väl omöjligt att under förutsebar tid under denna politik häva bostadsbristen och å andra sidan skapa en sådan penningmarknad att näringslivet tillförs tillräckligt kapital för sina som önskvärda betecknade investeringar. Jag har en stark känsla av att insikten härom finns hos alla partier, men ingen vågar riktigt ta initiativet i rädsla av att andra då skall skörda fördelar från de kretsar av valmanskåren som skulle känna sig förorättade. Skulle det inte vara en uppgift för en så stark regering som den nuvarande att söka på hög nivå få en överenskommelse till stånd mellan de politiska partierna om att genomföra den marknadspolitik på bostadsbyggandets område som så många anser vara den enda verkliga lösningen, så att därigenom intet parti skulle skörda några fördelar eller nackdelar inför valmanskåren?

Finansministern fäster nu sina förhoppningar främst vid två saker, dels vid att en inflation i vårt land, som han tydligen numera anser alldeles oundviklig, skall åtföljas av en motsvarande eller helst större inflation i de länder som är våra avnämare och våra konkurrenter, dels vid att de svenska arbetsgivarna skall visa tillräcklig fasthet och motståndskraft för att avvisa mer än mycket blygsamma lönestegringskrav. I annat fall finns väl för honom endast ett universalmedel, tillämpligt i alla konjunkturlägen, lågkonjunktur eller högkonjunktur, nämligen skattehöjningar. I upp- och nedgång lika, sitt ödes överman! Det är möjligt men ingalunda säkert att finansministerns

förhoppningar i detta avseende kommer att infråas. Det finns många tecken som tyder på att svenska folket förefaller fullt medvetet om inflationsfaran.

Inom så gott som alla företag är stora ansträngningar inriktade på att nedbringa personalkostnaderna, inte minst på tjänstemannasidan, genom allehanda rationaliseringsåtgärder, bättre arbetsfördelning och bättre utnyttjande av tillgänglig arbetskraft. Man kan citera många exempel, men ett som utåt har framstått som särskilt påtagligt är väl vad som skett inom SAS, där man genom åtgärder just på detta område i ett slag och på något år lyckats helt vända en ödesdiger utveckling. Görs det några som helst liknande försök inom statsförvaltningen, eller nöjer man sig där med att låta Parkinsons lag verka med hela sin genomslagskraft? Skall vi få utrymme för alla de reformsträvanden, varom vi väl i stort sett är ense, utan att utöver alla gränser utnyttja skatteskraven, måste väl resurserna åtminstone delvis skaffas fram genom ökad produktivitet och sparsamhet med utgifter som ingen kan beteckna som produktiva. Det skall villigt erkännas att det inte är lätt för den som inte har regeringsmaskineriet till sitt föfogande att komma med några konkreta uppslag och förslag och att det därför mera blir fråga om klander mot en tendens av mera allmän natur.

Efter dessa reflexioner, som anknyter direkt till budgeten, skall jag tillåta mig att med några ord gå in på ett par frågor där jag känner mig mera hemma och som också har sin plats i en allmän debatt av denna natur.

Denna kammars ålderspresident gav i sitt anförande vid riksdagens öppnande uttryck för att den allmänna utrikespolitiska situationen för närvarande och för det kommande året tedde sig ljusare än på länge. Jag vill helt instämma med honom i detta avseende. Den inre utvecklingen i Sovjetunionen, den mindre monolitiska anblick som kommunistblocket i sin helhet uppvi-

Statsverkspropositionen m. m.

sar, den på ömse håll av de stora makterna allt mer accepterade och tillämpade uppfattningen att ett krig av större omfattning för närvarande är otänkbart och omöjligt har medfört en ganska avsevärd avspänning, som kanske ännu inte tagit sig så konkreta uttryck men som inger förhoppningar för framtiden.

I ett avseende är emellertid det utrikespolitiska läget allt annat än hoppgivande — jag tänker på förhållandet mellan de utvecklade länderna och utvecklingsländerna. Det finns dock en positiv faktor: råvarupriserna har under det sista året stigit. Därigenom har åtminstone delvis de svårigheter avlägsnats, som även i detta avseende lagts i vägen för utvecklingsländernas framsteg. Men i många andra avseenden befinner sig utvecklingsländerna och övriga länders förhållande till dem i en allvarlig kris. Det är fara värt att den förutsägelse, som statsrådet Palme gjorde under en debatt här och som jag instämde i, skall slå in: att den entusiasm och den oförfelja, som gjort sig gällande hos oss och i många andra länder, skall dämpas och inte visa sig vara uthållig inför de svårigheter vi ser framför oss.

Krisen beror på många omständigheter, men mycket har berott på det som skett inom utvecklingsländerna själva. Bland dessa länder finns olika grupper. Latinamerika är en grupp, och ingen kan väl påstå att läget just nu i de länderna skulle bero på att några kolonialmakter där burit sig illa åt. De flesta av dessa länder har rika och utomordentliga förutsättningar i form av naturliga tillgångar för en positiv utveckling — inte minst det största landet, Brasilien — men där rasar kris efter kris, i mycket stor utsträckning som följd av den ledande klassens brist på medborgaranda och stabilitet.

När det gäller Afrika är den ekonomiska situationen i Kongo allt annat än tillfredsställande. Ghana har utvecklat sig till en ganska avskryvad diktatur.

Oroligheter har förekommit i Zansibar och även i mönsterlandet Tanganyika. I flertalet av utvecklingsländerna är man i full färd med att nationalisera all utländsk egendom. I Algeriet och Egypten — länder vilkas förhållanden jag närmare känner till — har nyligen tändsticksbolagets fabriker, som varit de sittande regeringarna till stor ekonomisk båtnad, blivit nationaliserade; efter allt att döma så gott som uteslutande i syfte att bereda direktörsposter åt regeringen närliggande, särskilt gynnade personer. Indonesien — för att nämna ett av länderna i Asien — använder all utlandshjälp till byggande av presidentpalats och till rustningar.

Följden av denna utveckling inom de underutvecklade länderna är att utlandshjälpen i hög grad försvårats och att oppositionen i olika länder mot fortsatt hjälp har växt. Ett tecken på det är att den amerikanska kongressen har nedsatt anslaget till utlandshjälp från av regeringen begärda 4,5 miljarder till 3 miljarder; och presidenten Johnson måste använda allt sitt inflytande och ett sammanträde på julafton för att över huvud taget få igenom detta nedsatta anslag. De privata investeringarna i utvecklingsländerna nedgår alltmer för varje dag på grund av den osäkerhet som vidlåder investeringar av denna art.

Vad är då att göra för ett land som Sverige, som kanske bättre än de flesta inser hur absolut nödvändigt det är att på något sätt överbrygga den växande klyftan mellan de underutvecklade och de högt industrialiserade länderna? Jag tror inte mycket på möjligheterna att för närvarande göra av med så värst mycket mer pengar än regeringen föreslagit till utlandshjälp. Det är inte stor idé att spendera pengar på projekt som knappast är färdiga, så att man inte vet vart pengarna kommer att ta vägen och inte är säkra på att de länder till verklig nytta. Jag tror att vi är nödsakade att i mycket hög grad koncentrera oss — i den mån det är möjligt — på så-

dana åtgärder och hjälpprojekt som gör utvecklingsländerna nognare och mera beredda att mottaga en framtida hjälp av rent ekonomisk art: till åtgärder inom uppfostrans och utbildningens område; det är framför allt därvidlag som dessa länder saknar resurser att göra sig mottagningsdugliga för ekonomisk hjälp.

Inför den avtagande privata investeringsviljan i de underutvecklade länderna tror jag vidare att det vore i hög grad önskvärt om man snarast möjligt från svensk sida skulle kunna åstadkomma åtminstone en provisorisk ordning, varigenom man kunde underlätta för den privata industrien att investera i dessa länder och skapa ett skydd mot de alltmer överhängande politiska riskerna för sådana investeringar. Det visar sig nämligen att egentligen ingen annan verksamhet ger utvecklingsländerna större fördelar än den privata investeringsverksamheten, när man i samarbete med vederbörande lands regering eller inhemska intressenter skapar nya företag i dessa länder, företag vilka samtidigt blir skolor för verkstadspersonal och företagsledare.

Det är också en annan reflexion som jag skulle vilja göra, som hänger samman med utrikespolitiken och budgeten, och det är beträffande Förenta Nationernas finansiella situation. Alla länder som jag känner till förklarar att Förenta Nationerna har en stor uppgift och spelar en stor roll i det internationella livet och att vederbörande stat är fullt beredd att i alla avseenden stödja Förenta Nationernas verksamhet. Men det är mycket få länder som är beredda att betala för detta.

Förenta Nationernas skuldbörda uppgår nu till 134 miljoner dollar. Förenta staternas möjlighet att fylla i är begränsade på grund av det starkt nedtagna anslaget till utlandshjälp, varifrån anslaget till Förenta Nationerna också utgått. Enligt uppgift räcker de beviljade pengarna för fullgörandet av de

uppgifter som man redan åtagit sig men inte för några nya eller några utvidgade uppgifter.

Jag har velat nämna detta därför att jag tror att det under det kommande året mycket väl kan ställas vissa krav på ekonomiskt stöd till Förenta Nationernas verksamhet, bl. a. på de få regeringar som verkligen visat sig villiga att hjälpa organisationen i en beträngd situation. Jag skulle för min del — och jag är övertygad om att det vinner det gensvar som det förtjänar — bara vilja framhålla att det synes mig att man, om en sådan situation uppkom, från svensk sida borde vara villig att göra de offer som kan vara nödvändiga för att Förenta Nationerna skall kunna fortsätta sin verksamhet. Deras handlingsförmåga och handlingsmöjligheter är begränsade framför allt på grund av finansiella svårigheter. Deras verksamhet är kanske också politiskt begränsad genom den konstitution som organisationen för närvarande har och som måhända i framtiden kommer att visa sig allt svårare att tillämpa, med en röst för en stat, hur liten och hur obetydlig den än må vara. Men själva institutionen som sådan får enligt min uppfattning inte försvinna eller begränsas på grund av rent finansiella svårigheter.

Slutligen, herr talman, skulle jag vilja säga att jag har med allra största intresse men också med en viss undran åhört den debatt som här har ägt rum mellan statsministern och oppositionsledarna i författningsfrågan. Tillåt en medlem av denna kammare som är obevandrad i det rent taktiska partispelet och ännu mer ointresserad av detsamma att till statsministern få ställa en mycket enkel fråga, som jag tycker är avgörande för ett bedömande av regeringschefens med sådan enfass och vissa patetiska övertoner framförda inlägg: När anser regeringen att en omfattande och genomgripande författningsändring, baserad på det långvariga utredningsarbete som letts av det socialdemokratis-

Statsverkspropositionen m. m.

ka partiets äldste, mest erfarne och intellektuellt kanske mest högtstående kraft, bör genomföras? Härom har igen-ting som helst sagts, och utan ett dy-liket besked blir all diskussion om del-reformer både fruktlös och ägnad att framkalla rent taktiska spekulationer.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Svaret på denna sista fråga är i hög grad enkelt. Jag tror att det skulle försvåra debatten, om man sätter upp ett datum vid vilket diskus-sionen skall vara avslutad. Författnings-frågan är enligt min uppfattning en av de allvarligaste politiska frågor som vi över huvud taget har att handlägga. Det vore orimligt att innan ens förhand-lingarna mellan de demokratiska parti-erna har börjat fastställa någon tid-punkt.

Jag vill uttrycka den förhoppningen att den besynnerliga förhandlingstek-nik som de borgerliga partierna har praktiserat när det gäller delreformer inte skall prägla deras uppträdande, när vi i mitten av mars, sedan remissvaren inkommit, tar upp allvarliga överlägg-ningar. Om de visar en vilja till att nå fram till resultat och inte bara till att låta minoriteten diktera, så tror jag att en författningsreform kan komma gans-ka snabbt.

Herr **BOHEMAN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till detta uttryc-ka den förhoppningen, att det vid dessa förhandlingar också kommer att visa sig att regeringen är angelägen om att en författningsreform snarast möjligt genomföres.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Det är regeringen som har velat påskynda författningsrefor-men genom de detaljförslag som vi har lagt fram. Det är oppositionen som här-vidlag har visat tveksamhet.

Herr **BOHEMAN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju ingen som har förstått, på vad vis detta skulle beford-ra ett skyndsamt genomförande av en större författningsreform. Det får väl statsministern söka övertyga opposi-tionsledarna om.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Jag hade säkert överty-gat oppositionsledarna om det, om jag hade fått tala vid dem.

Herr talmannen tillkännagav, att an-slag utfärdats till sammanträdet fort-sättande kl. 19.30.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Eftersom handelsminis-tern är i kammaren, vill jag gärna framföra ett tack för den handelspoli-tiska exposé som han här nyss gav.

I anslutning till en annan del av hans anförande skall jag göra en liten rand-anmärkning: Är det så mycket att brös-ta sig över, herr Lange, den här reduk-tionen av elskatten? Den gör enligt In-dustriförbundets Tidskrift, som stats-ministern så flitigt har citerat, 9 mil-joner av 250.

Jag hade ursprungligen tänkt väsent-ligen syssla med punkterna 8 och 9 i åttonde huvudtiteln, men när nu stats-ministern gör oss den äran, skall jag något kommentera den del av hans an-förande inför vilken jag i likhet med herr Boheman kände mycken undran.

Jag skall inte gå närmare in på hans uttolkning av regeringsformen. Ett be-gagnande av den i regeringsformens 108 § klart inskrivna befogenheten att upplösa en kammare karakteriserade han nära nog som en grundlagskränk-ning. Det är ganska överraskande.

Men jag skall gå in något på statsmi-nisterns utflykt i Europa, företagen i avsikt att stödja det socialdemokratiska

kravet på överrepresentation i riksdagen för ett eller flera regeringspartier. Statsministern sade faktiskt att det gällde att råda bot på maktlösheten hos parlamenten och att det skulle ske genom en stark regeringsmakt. Jag skulle kunna travestera statsministerns anmärkning till herr Lundström, att jag antecknade så men att jag inte är säker på att det blir så i protokollet, ty dessa två ting föreföll inte riktigt koordinerade.

Vad beträffar Europaresan tror jag inte önskemålen att få en stark regeringsmakt är så primära i Europa. I England och Tyskland har man haft starka regeringar i över ett decennium. Det tycker i varje fall statsministerns partivänner. I Italien har regeringen länge varit stark, även om den på senare år har fått tillgripa ett från Sverige känt mönster av koalition. I Danmark har herr Krag, som för närvarande befinner sig i Stockholm, regerat mycket starkt i flera år. Han har kunnat genomföra både lönestopp och strejkförbud med hjälp av det radikala partiet och en röst från Grönland. I Finland är väl svårigheterna närmast beroende på att Erlanders partivänner där, av skäl som vi alla känner till, suttit i politisk karantän ganska länge. Beträffande regeringsmakten i Norge finns det verkligen mycket att kommentera. Där står mot varandra efter det senaste stortingsvalet — icke tidigare — herr Gerhardsens parti och en borgerlig koalition med ungefär lika stort röstunderlag och så socialistisk folkeparti med två röster emellan. Hur skall vår statsminister klara detta med sin metod och sitt recept? Skulle överskottsösterna i Norge tillfalla herr Gerhardsen eller herr Lyng? Jag ställer frågan enbart för att visa att metoden kanske inte är tillförlitlig.

Vi skall emellertid tala om svenska förhållanden. Här är det inte det primära att få en stark regeringsmakt utan att stärka riksdagens makt och inflytande. Jag anknyter också där till herr Boheman.

Beträffande en annan del av stats-

Statsverkspropositionen m. m.

ministerns inlägg här i dag konstaterar jag att han icke tog upp anmärkningen mot att namnet Wennerström och Wennerströmaffären inte förekom i försvvarshuvudtiteln. Jag tror inte det beror på en önskan att reducera betydelsen av denna affär, men regeringen har nog i och med denna underlåtenhet oavsiktligt och omedvetet bidragit till en tendens som man ibland märker och som går ut på att inte tala så mycket om förrädaren och hans brott utan om andra problem såsom statsrådets ansvar, officerares försummelser och felaktigheter i bevakningen. Allt detta är förstås också mycket viktigt, men vi får inte glömma att det centrala i Wennerströmaffären är och förblir Wennerström själv och de skador han har tillfogat Sveriges försvar.

Jag skall nu, herr talman, be att få gå över till åttonde huvudtiteln, punkterna 8 och 10. Det gäller anslagen till statens biografbyrå, den s. k. filmcensuren och omkostnaderna för dess verksamhet. Vi tycker väl alla illa om censur, särskilt åsikts- och nyhetscensuren, vilka är de vanligaste. Censuren är, där den existerar, ett redskap för massornas vilseledande och för ett statens förtryck över medborgarna. Här hemma erinrar ordet censur även om oss i tiden näraliggande perioder, då utanför våra gränser men intill oss den stora lögnfabrikationen pågick, med hjälp av vilken folk och människor hetsades mot varandra. Denna fabrikation av lögn fortsätter med censurens hjälp dag för dag inför flertalet folk i flertalet länder.

Mot denna bakgrund är oviljan mot begreppet censur icke bara förståelig utan också högst berättigad. Men ibland kan det gå troll i ord. Den som följt den debatt som sedan någon tid pågått i Sverige med anledning av ett av statens biografbyrå nyligen fattat, sedermera hos regeringen överklagat, beslut om totalförbud av en viss film — om vilken jag i detta sammanhang icke skall uttala någon personlig mening — kan nog finna att så synes vara fallet

Statsverkspropositionen m. m.

denna gång. Beslutet i fråga har föranlett en opinion, förankrad i betydande delar av vår rikspress, att tala om ett censurens skeppsbrott, om ett censurens självmord, och att samfällt påyrka dess omedelbara avskaffande.

Vad vill man då sätta i stället? Helt utan regler kan självfallet icke filmsektorn vara, lika litet som något annat område inom informationen, nyhetstjänsten, underhållningen eller affärsverksamheten. Två förslag har framkommit. Enligt det ena skulle allt bli gott och väl om vuxencensuren avskaffades och åldersgränsen i samband därmed höjdes till 18 år. Mot detta kan sägas, och det har redan framförts från auktoritativt läkarhåll, att en sådan ny gräns är svår att sakligt motivera, eftersom den psykiska utvecklingen är så olika inom olika kategorier och för olika individer. Hur skall man kunna veta att 18 år är den riktiga åldersgränsen? Från biografbranschen har vidare sagts att en sådan gräns är ogenomförbar i praktiken — redan nu är det svårt för biograferna att klara kontrollen av 15-årsgränsen, vilken stundom är rent fiktiv. Slopandet av vuxencensuren skulle dessutom ge utrymme åt inhemsk och utländsk spekulering utanför branschen. Det är i detta sammanhang att märka att 70 procent av alla biografbesökare i vårt land är ungdomar mellan 15 och 29 år och att den svenska produktionen svarar för endast 20 procent av de filmer som visas här. 80 procent kommer alltså från utlandet.

Mera seriöst är kanske det andra förslaget, enligt vilket samma regler skulle gälla för det tryckta ordet som för filmen. Tills vidare må lämnas därhän om icke den väldokumenterade suggestionskraft som filmbilden besitter placeras den i en särställning såsom påverkningssmedel i förhållande till teatern, radion och det tryckta ordet.

Det finns andra invändningar mot förslaget. I fråga om tryckt skrift och särskilt då periodisk skrift har nämligen en rad säkerhetsåtgärder vidtagits,

vilka icke har sin motsvarighet — och som ibland icke kan få sin motsvarighet — i fråga om filmen. Ett boktryckeri skall registreras, och för periodisk skrift skall finnas utgivningsbevis. Granskningsexemplar skall överlämnas till justitieministern eller hans ombud på orten. I förekommande fall kan granskning ske i nära nog omedelbart samband med tryckningen, vid själva pressen. Tryckfrihetsombud kan göra beslag av skrift, och justitieministern kan det. Är det fråga om uppenbart brott mot tukt och sedlighet kan polismyndighet förordna om beslag; i brådskande fall även polisman. Åtal beslutas av justitiekanslern eller justitieministern. De som finner det olustigt att regeringen efter besvär kan komma att fungera som »landets högsta mentalhygieniska, moraliska och konstnärliga instans» skulle alltså i det avseendet inte finna situationen nämnvärt bättre om samma regler gällde för filmen som för det tryckta ordet.

Vem skulle i så fall åtal riktas mot — författaren, regissören, producenten, filmbolagsdirektören, ägaren eller kameramannen i lokalen? Förvirringen skulle nog bli ganska stor. Därest tukt och sedlighet anses kränkt — vilket självfallet måste ses i samband med en bedömning av filmens sammanhang, syftning och helhetsverkan, alltså t. ex. dess konstnärliga värde — skulle det i första hand bli de lokala polis- och åklagarmyndigheternas sak att stå för bedömningen och bestämma om ett eventuellt ingripande. Förvisso skulle åsikterna kunna vara olika i skilda polis- och åklagardistrikt, och denna olikhet i den lokala bedömningen med därav följande osäkerhet var ett av skälen till att filmbranschen själv — något som på sina håll tycks ha fallit i glömska — på sin tid begärde inrättande av filmcensur. Är det då inte bättre att bedömningen sker centralt, i en byrå som vid sin sida har icke blott medicinsk sakkunskap utan också en rådgivande institution?

Statsverkspropositionen m. m.

Ingen torde heller kunna beskylla vår filmcensur för att icke ha följt med tiden. Den svenska filmbranschen torde vara en av världens mera fria. Praxis i fråga om publicering av bild i tryckt skrift är vidare strängare än filmcensuren. Bilder som i en film passerar utan ingripande skulle av allt att döma ha fällt i tryckt skrift; även praxis i fråga om text i tryckt skrift, så snart konstnärliga ambitioner ej anses föreliggande. Atskilliga domstolsutslag ger belegg härför.

Men därtill kommer att filmcensuren mentalhygieniska funktion — till skillnad från funktionerna i fråga om allmän lag, t. ex. tukt och sedlighet — icke har täckning i gällande strafflag, och ingripande skulle således ej kunna ske i sådana fall. Enligt instruktionen för biografbyrån skall film eller del av film ej godkännas för visning, om sättet för skildringen eller sammanhanget vari händelserna förekommer kan verka »förråande eller skadligt upphetsande eller förleda till brott». Så sent som år 1954 behandlade riksdagen ärendet och konstaterade i enlighet med förslag från en utredning, som leddes av förutvarande ledamoten av denna kammare, herr Ohlon, praktiskt taget enhälligt, att denna mentalhygieniska funktion var det väsentliga för censuren och att ingripande efter strängt moraliska eller estetiska linjer icke borde få förekomma. Den som tagit del av klipp som gjorts i diverse filmer finner nog att denna mentalhygieniska funktion i dag, tio år senare, är väl så angelägen som 1954. Det kanske också bör nämnas att möjligheterna enligt tryckfrihetsförordningen till ingripande mot tryckt skrift som strider mot allmän lag är mindre i fråga om publikationer tryckta utomlands, när sådana sprids i Sverige, än mot periodisk skrift som tryckts hemma. Anledningen är självfallet att dessa utländska publikationer är så relativt betydelselösa till antalet, till skillnad från filmen, där fyra femtedelar nu är utländsk.

Herr talman! Jag har svårt att tro att det inom denna kammare kan finnas någon opinion för att stödja kraven på vuxencensuren omedelbara slopande. Det är lätt att som ecklesiastikministern och filmgranskningsrådet säga att man i princip är emot filmcensur, men när det gäller att omsätta principen i verkligheten vill varken statsrådet Edenman eller rådet vara med, och detta är säkerligen välbetänkt. Kanske har jag därför i onödan besvärat ledamöterna och protokollat med detta inlägg.

Herr **PERSSON, FRITZ**, (s):

Herr talman! Om jag inte missuppfattade herr Boheman, fällde han följande yttrande: Den folkpartistiska oppositionen har varit pådrivande bara i en riktning — när det gäller att öka statsutgifterna.» Det där uttalandet får väl stå för hans egen räkning. Det är många ledamöter som liksom jag vet att det finns något annat som man har kunnat konstatera. När det gäller att frenetiskt bekämpa alla förslag som avser en sådan ökning av statens inkomster som behövs för att betala utgifterna och bevara balansen i samhällsekonomin, har folkpartiet inte skytt några ansträngningar. Som tur är har man merendels misslyckats.

Nu har jag inte begärt ordet för att säga någonting om det, utan för att säga några ord om ett par frågor som är behandlade i statsverkspropositionen.

Finansministern har i finansplanen anfört att det framlagda budgetförslaget präglas av en fortsatt reformpolitik på bred front. Det torde väl ingen som tagit del av förslaget kunna bestrida. Jag vill bara anföra några punkter. Folkpensionsanslaget ökas med 440 miljoner kronor. Folkpensionerna stiger med för ensamstående 300 kronor och sammanlagt får makar 450 kronor per år. Barnbidragen höjs med 150 kronor om året. Förbättring av bidragsförskotten och indexreglering av barnpensio-

Statsverkspropositionen m. m.

ner och barntillägg aviseras i statsverkspropositionen. Studiestödet förbättras också mycket kraftigt.

Ätminstone jag hälsar allt detta med stor tillfredsställelse. I detta sammanhang liksom i andra sammanhang då det gäller en förbättring av de sociala och socialpolitiska förmånerna måste man emellertid understryka att de resurser som behövs härför finns att tillgå därför att socialdemokraterna mot oppositionens vilja har vågat fatta beslut som ställt dessa resurser till vårt förfogande.

Om man ett ögonblick ser på den investeringsverksamhet som förordas i statsverkspropositionen finner man att investeringarna på vägbyggandets område ökat avsevärt. Enligt planen räknar man med en ökning av cirka 8 procent. I övrigt blir emellertid investeringsnivån oförändrad. Med hänsyn till utvecklingen av motorismen är man glad över att vi undan för undan kan använda en större del av våra resurser för att bygga ut och förbättra våra vägar.

Det skulle emellertid enligt min mening ha varit tillfredsställande, om man också på bostadsbyggandets område hade kunnat fullfölja den linje som under de senaste åren har inneburit en så gott som oavbruten ökning av lägenhetstillskottet. Statsministern nämnde i dag i sitt anförande att det bor ungefär 1 miljon svenskar i de 300 000 lägenheter som färdigstälts under de senaste fyra åren, men vi vet ändå att det trots detta finns många bostadslösa familjer. Vi vet att tillgången på lägenheter är alldeles för knapp.

Det finns många orsaker till bostadsbristen. När man från oppositionens sida säger att bostadsbristen beror på att bostadsmarknaden är åtminstone delvis reglerad, tror jag att man bortser från väsentliga fakta. Vi vet att den väldiga inflyttningen från landsbygden till tätorterna betytt ofantligt mycket härvidlag. Det är ju de yngre människorna som flyttar in till tätorterna och där

ingår äktenskap och efterfrågar lägenheter. Den ökade hushållsbildningen medför en stegrad efterfrågan på lägenheter. Härtill bidrar också hushållsprängningen. Inte minst den höjning av de stora folklagrens ekonomiska standard som möjliggjort för de flesta att efterfråga en god bostad är en avgörande orsak till att vi har en sådan brist som vi har för närvarande. Hade befolkningen nöjt sig med samma bostadsstandard som strax efter krigets slut hade vi inte alls haft någon bostadsbrist. Den politik som förts med socialdemokratin som främst ansvarig under alla dessa år har bidragit till höjningen av den ekonomiska standarden; det kan man inte komma ifrån.

Tillskottet av nya lägenheter uppgick 1962 till 75 100. Det innebär en ökning från 1961 med 1 300 lägenheter. Det var småhusen som ökade mest. Man har byggt relativt flera småhus än tidigare och man har också tagit en relativt större del av vad som byggts i anspråk för att få fram sådana hus. För år 1963 beräknas att cirka 80 000 lägenheter blir inflyttningsfärdiga. Ungefär 23 000 av dessa är lägenheter i småhus.

Det bostadsbyggnadsprogram som man preliminärt beslutat för 1964 omfattar 85 000 lägenheter. Nu har under åren 1962 och 1963 genomsnittligt påbörjats 88 000 lägenheter, alltså 3 000 mera än man preliminärt bestämt för år 1964. Bostadsstyrelsen har föreslagit att programmet för 1964 slutgiltigt skulle fastställas till påbörjandet av 91 000 lägenheter, d. v. s. till samma antal som påbörjades 1962. Styrelsen ansåg även att en ytterligare ökning av bostadsbyggandet borde medges, om förutsättningar härför skulle uppkomma, och förordade därför att kommunernas planering skulle inriktas på en produktion av åtminstone 95 000 lägenheter under år 1964 och 100 000 under år 1965.

Nu har man i statsverkspropositionen stannat för 85 000 lägenheter som det preliminära programmet för 1964 och förordat att den allmänna utgångspunkt

ten bör vara — som det anföres i statsverkspropositionens bilaga 13 — att någon produktionsminskning inte skall äga rum under 1965. Man skall alltså också för nämnda år preliminärt räkna med 85 000 lägenheter. Det skall villigt erkännas, att bostadsbyggandets omfattning ökat kraftigt under de senaste åren. Som nämnts i statsverkspropositionen ökade tillskotten från 69 300 år 1959 till beräknat 80 000 år 1963. Man kan kanske i detta sammanhang erinra om att många vid mitten av 1950-talet ansåg att ett tillskott av cirka 50 000 lägenheter var ungefär allt vi skulle kunna orka med. Ökningen av lägenhetstillskottet har alltså blivit större än de allra flesta tidigare räknat med. Jag anser det emellertid ändå beklagligt, att man inte har ansett sig kunna fortsätta på den inslagna vägen. En sådan ökning av bostadsbyggnadsprogrammet för innevarande och nästa år såsom bostadsstyrelsen föreslagit skulle ha inneburit ett ytterligare steg mot bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på bostadsmarknaden. Utsikterna till en sådan förbättring kan allvarligt motverkas även av en blott tillfällig stabilisering av bostadsbyggandet på nuvarande nivå.

Jag kan väl förstå, att bakom den ståndpunkt, som i förevarande avseende har intagits i statsverkspropositionen, ligger en bedömning av de resurser och de förutsättningar som vi kan ställa till bostadsbyggandets förfogande, utan att det medför sådana konsekvenser inom samhällsekonomin som vi vill undvika. Det är ändå, som jag nyss sade, beklagligt att ytterligare utrymme inte har kunnat beredas, ty för många kommuner och medborgare innebär det en besvikelse, att man inte har ansett sig kunna tillmötesgå önskemålet om en fortsatt ökning av bostadsbyggandet. Nu förstår jag också mycket väl att det skulle leda till ännu mycket större bekymmer och ge ännu sämre resultat, om man försökte genomföra ett bostadsbyggnadsprogram, som saknade

Statsverkspropositionen m. m.
underlag i form av tillgång till erforderliga resurser. Det är alldeles klart, att det gäller inte bara att åstadkomma ett bostadsbyggnadsprogram utan också att se till att man kan genomföra det. Den omständigheten att regeringen i förevarande avseende tagit risken av kritik från oppositionen och kanske främst från kommunernas och de bostadslösas sida visar att det är sakliga bedömningen och inte valtaktiska beräkningar som ligger bakom i varje fall detta ställningstagande.

Jag har velat understryka dessa ting. Jag tror att man bör försöka hålla bostadsdebatten levande. Man bör vidare försöka utnyttja alla möjligheter att snabbast möjligt åstadkomma en ökning av byggandet så att man så snart som möjligt kan upphäva bostadsbristen och få till stånd en balans mellan tillgång och efterfrågan på bostadsmarknaden, som kan anses vara normal. Det är enligt min mening ett av våra viktigaste problem, att vi kan åstadkomma en bättre ordning på detta område.

Herr **BOHEMAN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara rätta till ett misstag som den föregående ärade talaren gjorde. Vad jag yttrade var bara, att det inte kan förnekas att oppositionspartierna i viss mån varit pådrivande men att av oppositionens förslag i statsverkspropositionen enbart upptagits sådana som medfört ökade utgifter, under det att regeringen däremot inte följt oppositionens råd och förslag när det gäller åtgärder för att stärka basen för det svenska samhället, nämligen näringslivets utveckling.

Herr **SUNDIN** (cp):

Herr talman! En jämförelse mellan 1963 års statsverksproposition och årets gör att man inte undgår att i viss mån beundra finansministerns för hans konstnärliga anlag men inte därför att stödet till våra konstnärer fått ett till-

Statsverkspropositionen m. m.

räckligt utrymme i den nådiga luntan. Anledningen är så mycket mera herr Strängs konstnärliga ambition att med ordens valör i årets statsverksproposition försöka förklara dels att hans sista framtidsvision med den konjunktur som vi nu har är den riktiga, dels att hans nu föreslagna budgetpolitik är den rätta. Läser man årets s. k. nådiga lunta — som för den enskilde och för näringslivet skall utgöra riktningvisaren för en tid framåt — kommer man inte ifrån att den förutom ekonomiska värderingar, även med den välvilja vi vant oss vid vartannat år, nu inrymmer ett valår.

Det är, herr talman, glädjande att konstatera att exempelvis den motion, som förra året väcktes av centerpartiet om barnbidragens höjning till 700 kronor per barn och år och som då avslogs av högern och socialdemokraterna, nu erkänts och fått rangen av kungl. proposition. Samma tendenser har också gjort sig gällande i fråga om folkpensioner, studiebidrag o. s. v. En stark regering — rådvill i sin egen storhet — måste ha en framsynt opposition för att enskilda och grupper av människor skall få sin rättmätiga andel av fördelningen. Samma tendens återfinnes när det gäller möjligheter för näringslivet att ge de resurser som är nödvändiga för en fortsatt framstegsvänlig politik.

Dagens läge karakteriseras av en uppåtgående konjunktur. Budgetpolitikens roll i en sådan situation beröres inte i statförslaget. Den i detta läge — enligt var herr Sträng tidigare sagt — nödvändiga överbalanseringen har ersatts av en väsentlig totalunderbalansering. Herr talman! Läromästaren lever icke som han lär!

En konsekvent budgetpolitik synes mig vara att förutom tillvaratagande av besparingsmöjligheter använda redbara inkomstförstärkningar. För att i någon mån minska budgetgapet föreslås slopande vid beskattningen av avdragen för avgifterna till folkpensioneringen. Såsom ledamot av skattebered-

ningen är jag förhindrad att kommentera förslaget i sak. Jag vill emellertid, herr talman, enbart ifrågasätta, om detta är redbart handlat. Finansministern är ju medveten om att skatteberedningen redan under våren skall framlägga förslag om fysiska personers beskattning i sin helhet. Skulle jag se finansministerns förslag partimässigt egenständigt med tanke på centerpartiets förslag om att skattefinansiera grundskyddet, borde kritiken mildras. Om herr Sträng framdeles fullföljer sin nuvarande politik beträffande grundskyddets finansiering, får jag försöka ompröva min nuvarande kritiska inställning — om det nu låter sig göra.

Det kanske mest betänkliga i finansplanen är den uppbromsning i företagens investeringstakt som ägt rum såväl i fråga om exportindustrien som den industri som baseras på hemmakonsumtion. Även om det måhända under vissa av de senaste åren skett en viss överdimensionering av investeringsvolymen, inger den nuvarande trenden oro. En bidragande orsak till det minskade investeringsintresset är med all sannolikhet de försämrade självfinansieringsmöjligheterna. De åtgärder i form av investeringsavdrag som föreslås är att hälsa med tillfredsställelse. Jag tror dock icke att dessa åtgärder är tillräckliga. ATP-reformen medförde försämrade självfinansieringsmöjligheter. Företagens tidigare pensionsfonder kunde ju användas i det egna företaget. Även om återlånerrätt finnes, blir det dyra pengar för näringslivet. Detta förhållande, sett i samband med en alltmer hårdnande konkurrens, kan vara en bidragande orsak till det minskade investeringsintresset.

Det labila läget med ännu så länge en del okända faktorer — jag tänker då i första hand på de pågående löneförhandlingarna med statstjänstemännen, vilkas resultat i negativ riktning kommer att inverka på budgetutfallet, eftersom det för detta ändamål inte

Statsverkspropositionen m. m.

finns några pengar anvisade — ger mig anledning att fråga en frånvarande finansminister och regering: Vilka inkomstförstärkande åtgärder tänker man vidtaga under budgetåret? En ännu större upplåning är väl i nuvarande läge otänkbar. Om så är fallet, har vi då att vänta förslag om nya skattehöjningar och vilka?

Skulle den inom vissa branscher påvisbara överhettningen utvecklas och bli allmän, måste konjunkturdämpande åtgärder till. Detta måste naturligtvis allra först gälla den allmänna sektorn. I övrigt bör man nog finna andra vägar än den av herr Sträng omhuldade penningpolitikens. Detta gäller såväl den legendariska penningpolitiken som den traditionella räntepolitiken. Jag tror inte att ränte- och över huvud taget penningpolitiken är det ändamålsenliga instrumentet i dagens samhälle. Konkurrenten på världsmarknaden tilltar, och för att kunna hävda oss måste näringslivet få ökade möjligheter till att göra nya investeringar till skäliga kostnader. En alltför stram ränte- eller över huvud taget penningpolitik utgör eller kan utgöra en hämsko på utvecklingen.

Vi är alla i denna kammare, hoppas jag, ense om att räntepolitiken i dagens samhälle har en mycket begränsad konjunkturpolitisk verkan. De offentliga investeringarna och bostadsbyggandet är ju strängt taget inte påverkade av ränteförändringarna. Läger man till detta att räntepolitiken drabbar ensidigt och orättvist i sin effekt för olika företags typer med skilda möjligheter till självfinansiering, är det alldeles klart att detta kommer att verka hämmande även på själva företagsviljan i vårt näringsliv.

Jag har tidigare framfört den uppfattningen, att den ekonomiska politikens huvuduppgift bör vara de finanspolitiska åtgärderna. Man bör därför ha en utgifts- och inkomstpolitik som anpassas smidigt efter konjunkturförhållandena.

Skattepolitiken borde vara ett medel i kampen mot överkonjunktur och inflation. I ett överhettat ekonomiskt klimat måste det vara riktigt, naturligt och framför allt effektivare att via en omsättningsskatt eller kanske med en kommande mervärdesskatt angripa den allmänna konsumtionen. Det nuvarande skatteinstrumentet ger inte den snabbhet och smidighet som är nödvändig. Det är ju riksdagen som ensam skall besluta om skatter, och det är min mening att överlåta detta på finansministern eller regeringen. Även om orden är tvetydiga så låt mig säga: Risken skulle väl inte vara så stor med vår nuvarande finansminister, men det skulle ju kunna tänkas att ett annat eller andra partier inom en nära framtid kommer att vaka över statens skatte kista — och då vet man ju aldrig! En skattebeslutande regering kunde låta budgetpolitiken väga över konjunktursynpunkterna, och dessutom bör man inte medverka till personlighetsklyvningar inom finansdepartementet.

Men kunde man inte tänka sig att riksdagen skapade ett permanent organ för en skattepolitisk konjunkturbedömning på samma sätt som riksgäldsfullmäktige nu skall göra en penningpolitisk bedömning? Det är en fråga som jag tycker att man allvarligt bör överväga.

Med den budget som finansministern presenterar, som måste utgöra en pådrivande faktor, och med den utveckling, som synes vara för handen finns risk för en ny kostnadsinflation. De senaste åren har vi fått uppleva att inkomstökningarna gått ett stycke utanför den ram som produktionsökningen medgett. Det är en meningslös företeelse. Konsekvenserna blir att kostnads läget för näringslivet pressas uppåt med åtföljande prisstegringar, följdverkningar i övrigt, sämre konkurrensförmåga med andra länder, en minskad valuta-reserv och ett försämrat penningvärde. För den enskilde kan det i sämsta fall bli så att den löneökning han eller hon

Statsverkspropositionen m. m.

får resulterar i en försämrad levnadsstandard.

Förhandlingsfrihet och frihet på arbetsmarknaden är det väl ingen som vill tumma på. Men man vill hoppas att i det solidaritetens samhälle vi strävar efter, regeringen bättre ville utnyttja sina möjligheter att få arbetsmarknadsorganisationerna att taga det ansvar som deras makt kräver.

Finansministern har ju såväl i finansplanen som i sitt försvar av statsverkspropositionen varnat för en alltför stor optimism om lönehöjningar. Som den stora företagsledare han är vore det för alla parter önskvärt om hans stämma, fylld av patos, pondus och indignation, skulle i detta sammanhang på ett mera resultatgivande sätt göra sig hörd.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANES, (fp):

Herr talman! Jag har sedan mycket länge haft en klockarkärlek till våra gamla svenska ordspråk med deras kärnfulla sanningsord, oftast framprungna ur århundradens mer eller mindre dyrköpta erfarenheter. Mycket skulle förgås, menade jag, men dessa sanningar skulle bestå. Men det är tydligen så att bara man får leva tillräckligt länge så hinner man vara med om det mesta.

Redan i höstas började jag på allvar gripas av tvivel på sanningshalten i ordspråken, och läsningen av statsverkspropositionen har definitivt gjort klart för mig hur vilse jag farit.

De ärade ledamöterna av denna kammar vet att det är lättare för en kamel att komma genom ett nålsöga än att få en motion bifallen. Utskotten besitter en utomordentlig förmåga att finna eller uppfinna skäl för ett avslag. Den som lyckligt kommer genom den skärselden har all anledning att rita ett kors i taket. Över honom har nådens sol verkligen flödat. Den allra vanligaste motiveringen för avslag är som bekant att hänvisa till någon av de ota-

liga utredningar som pågår. På den klippan fastnar de flesta, andra på den klippa som heter Sträng. Men under höstriksdagen framträdde på ett mycket markant sätt en ny anledning till avslag. Flertalet av de motioner som då behandlades var uppskjutna från vårriksdagen, och så fick motionärerna i stor utsträckning göra den erfarenheten att deras motioner avlogs därför att de redan var bifallna. Tydligt hade tomtar i departementen varit vakna, och innan snön låg vit på taken noga gått igenom de uppskjutna motionerna och sett till att motionärernas önskemål skulle vara tillfredsställda redan innan utskotten och riksdagen fick möjlighet att behandla dem. Det som såddes i tö kom upp i snö.

Vad årets statsverksproposition beträffar så är den — det har redan påpekats — i långa stycken en katalog över förslag som vid fjolårets riksdag lades fram, inte minst från folkpartiet, och som i stor utsträckning blev föremål för gemensamma reservationer från folkpartiet och centerpartiet. Majoriteten kunde givetvis inte acceptera dem. De siktade för långt, de innebar klara överbud, de var för dåligt underbyggda och led i övrigt av en sådan mängd fel att majoriteten anständigtvis inte kunde godkänna dem.

Det dryga halvår som gått sedan dess måste emellertid ha varit en sällsam och underbar islossningens och återuppväckelsens tid, då det dåliga blivit gott, det förtorkade fått friskhetens grönska och det omöjliga blivit möjligt. När man läser statsverkspropositionen får man ständigt anledning att nicka igenkännande åt dessa politikens under, och man travesterar kanske för sig själv ett gammalt ordspråk: Många dåliga motioner små blir det fina kungliga propositioner å. Eller vänder man kanske upp och ned på ett annat känt ordspråk och säger: I går död, i dag röd.

Man kan ha anledning att fråga sig om inte detta sällsamma fenomen beror på det bristande förutseende och den

Statsverkspropositionen m. m.

utbredda villrådighet som kännetecknar regeringens handlande. Det skall naturligtvis medges att det inte alltid är så lätt att titta in bakom de slöjor som täcker framtiden, men med god vilja och ansträngning och en smula förmoda att tyda tecknen kan man dock komma ganska långt. Även om det kan förefalla en smula ofint att säga det har regeringens spåmän inte varit särskilt framgångsrika. De har inte hunnit med i svängarna, och när de äntligen kommit till klarhet om att något måste göras har det i allmänhet varit så i sista laget att åtgärderna fått improvisationens dyrbara prägel, eller också har det varit helt för sent. Inte underligt för övrigt. När man blir tagen på sängen griper man i panik efter första bästa plagg för att dölja sin nakenhet, och det råkar ofta bli ett par lappade byxor. Därmed intet ont sagt om ett lappat plagg. Alltfort tycks gälla att det är bättre med en lapp än med ett hål. Men med de anspråk på perfektion och prydlighet som regeringen har måste man väl ändå kunna säga att det är bättre med en lapp i skogen än tio på byxorna. Ett par byxor skall, om rätt skall vara rätt, ändå inte se ut som ett brokigt lapptäcke.

Det har redan talats en del om körsamhället. Vi vill inte ha det, men det finns där ändå. Nu har det från visst håll sagts att om man vill ha ett samhälle med stigande välfärd får man också lov att finna sig i köandet. Att acceptera ett sådant påstående är att erkänna sig besegrad. Det måste nämligen innebära att ju snabbare våra ekonomiska resurser ökar desto mindre blir våra möjligheter att få bukt med körsamhället eller kanske man skulle säga bristsamhället, ty köandet är ju ytterst beroende på en bristsituation.

När statsministern här för en stund sedan hade en uppvisning i stor stil för att övertyga sig själv och andra om att han gjort sig förtjänt av en medalj för berömliga gärningar, så måste man väl ändå erinra sig att mun-

väder inte driver några kvarnar, och aldrig så många krumsprång och aldrig så våldsam fingerymnastik skapar inte några nyttigheter. Till sist blir det alltid så, att även en regering måste bedömas efter de resultat den uppnår och intet annat.

Det har talats om bristen på läkare, om bristen på sjuksköterskor och sjukgymnaster, socionomer och lantmätare, civilingenjörer och många andra. Jag skall inte gå in på alla dessa detaljer, utan jag skall nöja mig med att peka på en brist som jag på grund av mitt arbete inom riksdagen särskilt har kommit i kontakt med, nämligen lärarbristen. Det räcker kanske också med att nämna den, ty när allt kommer omkring är flertalet andra nämnda bristerna i mycket hög grad beroende av just denna brist.

Det skall villigt erkännas, att den nuvarande ecklesiastikministern satsat mycket hårt på att öka utbildningsmöjligheterna. Årets statsverksproposition ger också besked om detta. Den spurt som nu är i gång blir emellertid tyvärr tämligen haltande, helt enkelt därför att det förutseende som borde ha funnits långt tidigare inte varit för handen, eller för att ännu en gång tala litet ordspråksmässigt: en tuva kan fälla ett aldrig så fint lass.

Statsministern nämnde att den nuvarande ecklesiastikministern har suttit i sex år. Men den rådande bristsituationen i fråga om lärare går ännu längre tillbaka i tiden. Den tuva som jag här talat om är just bristen på lärare. Grundskolan kan aldrig bli den rikt givande grundlighetsskola som vi önskar, med de förutsättningar som nu råder. Glädjen över det stora intresset för gymnasiet och högre utbildning blir en glädjebägare med åtskillig malört i. I varje fall kommer det att ta ännu många år för en energisk ecklesiastikminister innan vi har kommit därhän att vi kan säga att hela utbildningsverket inte bara ser prydligt ut på papperet utan också har ett rikt innehåll som kunnigt folk

Statsverkspropositionen m. m.

kan förmedla till ungdomen. Under de närmaste åren kommer många ungdomar att få sota för att vi försummat de viktigaste delarna i uppgiften att skapa en bättre undervisning för alla.

Just nu ser det onekligen dystert ut. Statsutskottets andra avdelning mottog sent under höstriksdagen en uppvaktning från Norrbotten. Den var mycket pessimistisk och hade all anledning att vara det. Möjligheterna att få fram kvalificerade lärarkrafter på olika stadier var minimala. Man fick lov att hanka sig fram med alla slags nödlösningar. En av uppgifterna var — talande nog — att noggrant bevaka intagningarna till seminarierna för att förmå så många som möjligt av de avvisade sökandena att åta sig lärartjänster. Naturligtvis kan det bland dem finnas människor med naturlig fallenhet för undervisning. Men nog måste det — om man ser till helheten — vara verklig nöd å färde innan man tvingas att söka sådana utvägar.

Så sent som i lördags läste jag i en artikel att förhållandena på högstadiet i Västerbotten var sådana att undervisningen endast till 41 procent sköttes av behörig lärare. Men ännu betänksammare blir man inför länskolnämndens uppgift om att det inom många skoldistrikt finns elever som aldrig haft behöriga lärare på hela lågstadiet. Länskolnämnden understryker att »speciellt lästräningen blir otillräcklig, en sak som eleven högre upp i klasserna dyrt får betala».

På det sättet står det tyvärr till på många håll inom vår skola. Att plocka lärdomens frukter och smälta dem blir inte alltid den behagligaste av sysselsättningar. Många ser på avstånd vackra ut men är, som räven sade, ganska sura.

Jag nämnde nyss ett par Norrlandslän. Vad inrikesministern här sagt om sitt stora intresse för Norrland och lokaliseringen till Norrlandslänen kan också ge mig anledning att säga att man tydligt inte handlar så som man påstår

att man lever. De braskande annonser som man från centralt håll inför i tidningarna i Norrland och genom vilka man försöker locka arbetskraft därifrån har väckt en mycket bitter stämning på många håll i Norrland. Att locka arbetskraften från Norrland tycks vara den väsentligaste av de uppgifter man har sig förelagda. I min egen tidning stod häromdagen denna annons, som jag har här i min hand. Texten lyder: »Ett stort antal byggnadsarbetare söks till Stockholm, Göteborg, Malmö—Lund.» Som tidningsman bör jag naturligtvis vara tacksam för både många och stora annonser, men jag anser att annonserna åtminstone bör vara något så när sanningsenliga. I området Malmö—Lund skulle man söka 500 byggnadsarbetare. Dess bättre är ju föreståndarna för våra lokala arbetsförmedlingar mera ansvarskännande än de instanser som står bakom dessa annonser, och de skickar inte i väg människor på vinst och förlust vare sig till Malmö, Lund eller någon annan ort. En undersökning som en inspektör vid en arbetsförmedling gjorde beträffande Malmö—Lund visade att man där inte alls kunde ta emot 500 byggnadsarbetare. Man kunde inte ta emot en enda murare utan endast ett litet fåtal träarbetare plus två armerare. Det var allt som kunde komma i fråga.

Vad sedan gäller Göteborg fick vi vid en konferens i höstas rådet att skicka 6 000 byggnadsarbetare dit. När statsutskottet var i Göteborg för en tid sedan tog vi oss friheten — det var för resten jag som var fräck nog att göra det — att ställa frågan hur man hade det i Göteborg och på vilket sätt man skulle ta emot 6 000 människor. Det visade sig att man i Göteborg redan hade 60 000 människor i bostadskö och 6 000 i sjukvårdskö. Jag vet inte om man avsåg att de 6 000 norrlänningar som man ville locka till Göteborg skulle bo i tält och avlida utan läkarhjälp, eller hur man tänkt sig att ordna saken. Stockholm, som stod överst i annonsen, har varit

litet mera realistiskt. Man har från Stockholms sida sagt att man kan ta emot en del byggnadsarbetare som får bo i baracker för att se om de kommer att trivas. Om det visar sig att de trivs i Stockholm skall de få en viss förtursrätt i bostadskön. När man som inrikesministern här talat om att man vill försöka få till stånd en lokaliseringspolitik som hindrar strömmen av arbetskraft norrifrån och betecknar detta som en angelägenhet av första ordningen, bör man, tycker jag, inte samtidigt ägna sig åt en värvningskampanj av detta slag.

På tal om tidningar och annonser vill jag också gärna säga några ord om tidningsdöden, som blivit mycket uppmärksammas genom händelserna kring Ny Tid. Annars är det här fråga om en ganska gammal historia. Om man bara nöjer sig med att gå femton år tillbaka i tiden, finner man att det 1948 fanns 162 dagstidningar. 1963 var siffran 105, en minskning alltså med 57 stycken eller 35 procent. Nedläggelserna har också skett i accelererande takt. Denna utveckling fortsätter. Kapitlet kan betraktas som trist, men i och för sig ligger det ingenting märkvärdigt i att tidningsutgivandet liksom så mycket annat samlas till större företag. Tidningsläsandet har därmed inte minskat. Men, menar man — och det var väl det som ansågs så upprörande i fallet Ny Tid — vissa politiska åsiktsriktningar blir därmed svältfödda. Tydligt glömmar man alldeles bort dels att tidningarna först och främst är nyhetsförmedlare och dels att den politiska upplysningen numera på ett helt annat sätt än tidigare kan ske på helt andra vägar, bl. a. i TV, där, såvitt jag kunnat märka, regeringssidan inte blivit försummad.

Det skall också bli synnerligen intressant att se vad den av regeringen tillsatta utredningen skall kunna hitta på för medicin. Skall det bli direkta subventioner till tidningar som sköts dåligt och därför inte står sig i konkur-

Statsverkspropositionen m. m.

rensens? Eller tror man att staten genom att i annonsform betala den gratisreklam den nu har genom att tidningarna bl. a. tar in radio- och TV-programmen, meddelanden om fartbegränsningar o. dyl. skall klara situationen? I så fall kommer ju guldregnet att falla på både rika och fattiga, och de rika får ännu större möjligheter att konkurrera ut de fattiga. Som bekant är det på det sättet att när det regnar välling, då är det den fattige som har den minsta skeden. Jag tycker att utredningen har fått en hopplös uppgift sig förelagd.

Hur skulle det i stället ha varit om regeringen överlämnat saken till Unga örnar, som nyligen med generöst statligt stöd utfört en undersökning kring leksaker och därvid gjort de för samhällets fortbestånd och vidare utveckling betydelsefulla upptäckterna att antalet aktiva leksaksköpare är störst inom mormorsgenerationen och att den största delen leksaker inhandlas mellan kl. 13 och 18. Sådana falkblickar — om man nu kan tala om falkblickar hos örnar — skulle kanske komma underfund med vilket slag av konstgjord andning som behövs för att hålla tidningar utan läsekrets vid liv.

Utän att på något sätt vilja vara elak mot de värderade ledamöter av denna kammare som haft oturen att hamna i tidningsutredningen, vill jag erinra om uttrycket att »den lille hinner mycket medan den store vänder sig». Dessutom har dessa Unga örnar på ett helt annat sätt tiden framför sig, t. o. m. så god tid, att när de någon gång kommer att bärga höet på tidningstegen, de befinner sig i mormors- och farfarsgenerationen, och då har den magra kon redan dött.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Den nya statsverkspropositionen innehåller enligt mitt sätt att se många glädjande punkter. Hjälp till u-länderna med 225 miljoner kronor innebär ju en ökning med inte mindre

Statsverkspropositionen m. m.

än 49 miljoner. Vi är väl alla glada, skulle jag tro, över att vi i denna situation kan hjälpa dessa länder. Beloppet till folkpensionerna ökas med inte mindre än 440 miljoner kronor, höjningen av barnbidragen gör att anslaget ökar med 247 miljoner. Både våra pensionärer och våra barnfamiljer kommer säkert att hälsa detta med tillfredsställelse. De stora ökningarna av anslaget till gator och vägar är en annan ljuspunkt. Anslaget för skattelindringsbidrag till svaga kommuner ökar med 34 miljoner kronor — detta har vi uppe i Norrland särskild anledning att glädja oss över. Men glädjen blir en aning mindre när vi kommer ihåg att ersättningen till kommunerna på grund av ortsavdragsreformen sjunker under kommande budgetår med ungefär samma belopp.

Med hänsyn till det utskott i riksdagen som jag tillhör är jag särskilt glad över de kraftigt höjda anslagen under åttonde huvudtiteln. Studiestöden ökar med 280 miljoner till 480 miljoner kronor. I och med detta kan vi nu med skäl säga att alla våra ungdomar får lika ekonomiska möjligheter till studier. Anslagen till det vanliga skolväsendet ökar med 150 miljoner kronor. Den högre utbildningen får ett ökat anslag med 90 miljoner kronor. Den allmänna kulturella verksamheten och bildningsverksamheten får 15 miljoner kronor mer än som utgår för löpande budgetår. Anslagen till beredskapsarbeten ökar med 92 miljoner kronor, och därvidlag har vi särskild anledning att uppmärksamma en sak. Det har diskuterats om anslaget till industribyggnader, och i varje fall vi i Norrland är mycket glada över anslaget på 40 miljoner kronor. För egen del skulle jag emellertid nog gärna se att det hade kunnat ökas med ytterligare något tiotal miljoner kronor. Med den noggranna prövning som sker i fråga om dessa industrihus satsar man ju i regel på redan befintliga företag som har visat sig livsdugliga och som har möjligheter att

fortsätta sin rörelse. Just sådana företag har ju den allra största betydelse för framtiden. Från vår sida vill vi starkt poängtera att vi är särskilt intresserade av denna utveckling.

Det har i tidningarna framskymtat att det skulle ha rätt strid mellan arbetsmarknadsstyrelsen och Kungl. Maj:t på denna punkt. Jag tror inte alls att så är förhållandet. Man har på båda hållen varit överens om dessa nya linjer, och det visar ju också den nya statsverkspropositionen med den anslagsgivning som där förekommer. Statens övertagande av polisväsendet innebär också för kommunerna en verklig lindring. Utöver alla dessa anslag som jag här har nämnt kommer anslagen på kapitalbudgeten, vilka också är av allra största betydelse.

Remissdebatten har ju, herr talman, alltid varit en klagomur som vi haft att tillgripa när svårigheterna hopat sig på vissa särskilda områden. Professor Gunnar Myrdal har i sin utmärkta bok »Amerikas väg» framhållit följande beträffande Amerikas utveckling: »Vi finner att ett litet land som Sverige, som i dessa avseende framstår som lika väl gynnat som Förenta staterna, visar upp en tillväxtkvot per invånare för de senaste 100 åren som nästan exakt överensstämmer med Förenta staternas. I själva verket skulle Sveriges tillväxtkvot bli avsevärt högre om vi korrigerar talen med hänsyn till Förenta staternas mycket avsevärda ekonomiska förmån under första hälften av detta århundrade att få ta emot en ström av immigranter, huvudsakligen i arbetsför ålder, medan Sverige bar bördan av att föda upp och uppfostra sin andel av dessa immigranter.»

I dagens läge är det, herr talman, kommunerna och landstingen, framför allt i Norrland, som har kommit att få bära bördan av att föda upp och uppfostra den färdigutbildade arbetskraft som nu strömmar från Norrland till andra delar av landet. Däruppe har vi nu en kommunalskatt som i regel

Statsverkspropositionen m. m.

med 20 procent överstiger den kommunalskatt man har på andra håll, och detta efter skattutjämningen. Landstingsskatten i vårt län är cirka 30 procent högre än medeltalet för riket. Är det bypolitik, om vi vänder oss mot detta? Vi vill inte på något sätt framföra saker som är oriktiga, men vi vore mycket tacksamma om våra riksdagskamrater från andra delar av landet ville tänka en smula på dessa förhållanden.

Vi har inom de fyra nordligaste länen en samarbetskommitté med en mycket duktig sakkunnig sekreterare, som utreder en hel del förhållanden åt oss. Vid ett sammanträde förra veckan framhöll han — en sak som vi kanske redan kände till — att under de sista tio åren 100 000 personer strömmat från Norrland till andra delar av landet. Han hade räknat ut att en 17-åring har kostat sina föräldrar och kommunen över 50 000 kronor för uppehälle och uppfostran. 100 000 sådana ungdomar har alltså kostat 5 miljarder kronor, och de pengarna har Norrland fått betala till förmån för andra delar av landet.

Vi vill inte alls göra gällande att man skall tillämpa något slags millimetermått — det är inte tänkbart, inte möjligt — men vi tror ändå att vi med hänsyn just till detta förhållande bör kunna i vissa situationer få den hjälp som vi är i trängande behov av. Vi är väl alla glada över den hjälp vårt land kan ge åt de s. k. u-länderna, men det är ingen överdrift, herr talman, när jag påstår att det finns u-landskap inom vårt eget land. Lappland, Norrbotten, Västerbotten, Ångermanland, Medelpad, Jämtland, Härjedalen och Hälsingland är sådana landskap, och vissa delar i västra Mellansverige är i ungefär samma läge.

Nu har den s. k. Näs-lundska utredningen om näringslivets lokalisering varit ute på remiss och är det fortfarande. Trots att utredningens förslag är ytterst blygsamma har vi i tidning-

arna läst om, att vissa remissinstanser vänt sig mot utredningen. Meningen är alltså att det inte heller för framtiden skall bli någon rättelse i dessa förhållanden.

Det krigshärjade England har på många orter med arbetslöshet kunnat anlägga direkt statliga industriföretag, likaså Italien, Frankrike, Holland och Norge. Det relativt rika Sverige bör ha möjligheter att beträda samma väg.

Och vi tror att det ur hela landets synpunkt är en viktig angelägenhet att dessa problem blir lösta. Det kan inte vara en klok politik att åstadkomma väldiga människoanhopningar i och kring våra största städer — detta har inte minst våra militärer intygat. Vi tror inte alls att man kan få en industri i varje kommun — det är orealistiskt — men i de nya regioner som har skapats bör det vara möjligt att få till stånd lönsamma industrier; närmast syftar jag på de tidigare nämnda industrihusen, som det nu finns möjligheter att åstadkomma.

Vi hoppas, herr talman, att den Näs-lundska utredningen skall utan tidsutdräkt resultera i en proposition. Inrikesministern har ju tidigare visat förståelse för dessa problem, och jag hyser förhoppningen att han skall göra det även i fortsättningen.

Våra bostadsmyndigheter, inte minst länsbostadsnämnderna, har redan nu ganska stora problem med att aveckla förflyttade arbetares egnahem. Ingen har ännu lyckats anvisa någon ordentlig lösning på det problemet. Hur skall man göra med dessa s. k. överblivna egnahem? Skall egnahemsägarna förlora hela sin insats, skall bankerna, kommunerna, staten eller kanske allesammans förlora en viss del? Detta är ett av de stora problem som skapats genom utströmningen av människor från den norra landsdelen. Det är ett allvarligt bekymmer, herr talman, som vi från det hållet gärna vill rikta uppmärksamheten på. Vi hoppas att de ansvariga myndigheterna som har med

Statsverkspropositionen m. m.

saken att göra skall anstränga sig till det yttersta för att få en rätsida på dessa förhållanden.

Vi väntar oss att det skall kunna bli någonting av utredningen om näringslivets lokalisering, och har olika åtgärder med framgång kunnat praktiseras i andra länder bör det också i vårt land finnas förutsättningar för en lycklig lösning.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 94, av herr *Andersson, Birger*, och herr *Pettersson, Georg*, angående behandlingen i riksdagen av redogörelserna för Europarådets och Nordiska rådets verksamhet;

nr 95, av herrarna *Nyman* och *Wallmark*, om samverkan mellan NIB och svenska företag i utvecklingsländerna;

nr 96, av herrarna *Adolfsson* och *Lager*, om ökat stöd åt kulturarbetare;

nr 97, av herr *Edström*, om inrättande av en professur eller laboratur i oliogfrenologi;

nr 98, av herr *Edström*, om inrättande vid Lunds universitet av en professur i embryologi och missbildningslära;

nr 99, av herr *Edström*, om inrättande vid Lunds universitet av en personlig professur i fysik för tekn. dr Guy von Dardel;

nr 100, av herr *Edström m. fl.*, om inrättande vid Lunds universitet av en professur i internationell rätt;

nr 101, av herr *Edström m. fl.*, om inrättande vid Lunds universitet av en preceptur i processrätt;

nr 102, av herr *Hanson, Per-Olof*, om statsbidrag till Ekebyholmsskolan;

nr 103, av herr *Isacson* och herr *Petersson, Per*, om ytterligare medel för

anställning av sekreterarpersonal på rektorsexpeditioner;

nr 104, av herr *Källqvist m. fl.*, om statsbidrag till de fria konstskolorna;

nr 105, av herr *Olsson, Erik, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till driften av grundskolor m. m.;

nr 106, av herr *Olsson, Erik, m. fl.*, om höjning av bidraget för instruktören hos Sveriges lärares nykterhetsförbund;

nr 107, av herr *Petersson, Per*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till Nationalmuseet;

nr 108, av herr *Petersson, Per*, om inrättande i Luleå av en teknisk högskola;

nr 109, av herrarna *Svanström* och *Hel-leblad*, om inrättande av en tjänst som biträdande landsantikvarie i Kalmar län;

nr 110, av herr *Svanström m. fl.*, om inrättande i Valdemarsvik av ett korrespondensgymnasium;

nr 111, av herr *Weibull* och fru *Carlqvist*, angående den framtida användningen av citadellet i Landskrona;

nr 112, av herr *Andersson, Torsten*, om inrättande vid regeringsrätten av en befattning som pressombudsman;

nr 113, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, om viss utbyggnad av rehabiliteringsverksamheten;

nr 114, av herr *Edström*, om förstärkning av organisationen för karolinska sjukhusets giftinformationscentral;

nr 115, av herr *Petersson, Erik Filip*, om ersättning från allmän försäkringskassa för avvänjning från tobaksbruk;

nr 116, av herr *Risberg*, om anslag till stipendier vid statens sjuksköterskeskola i Göteborg;

nr 117, av herr *Weibull*, om inrättande vid länsstyrelsen i Kristianstads län av en tjänst som naturvårdsintendent;

nr 118, av herr *Åkesson* och herr *Petersson, Gunnar*, om lån till förvärv för bostadsändamål av mindre jordbruksfastighet;

nr 119, av herr *Larsson, Nils Theo-*

dor, m. fl., om förhöjt anslag till Grönhögens hamn;

nr 120, av herr *Schött m. fl.*, angående frågan om passageraravgifter vid hamnarna i Visby och Klintehamn;

nr 121, av herr *Svedberg, Erik*, angående statsbidraget till underhåll av enskilda vägar;

nr 122, av herr *Alexanderson*, om rätt för justitieråd och regeringsråd att åta sig skiljemannauppdrag m. m.;

nr 123, av herr *Skärman*, angående pensionerna vid de av staten övertagna enskilda järnvägarna;

nr 124, av herr *Svedberg, Erik, m. fl.*, om ändring av provisoriska bestämmelser angående bidrag till skattelindring åt synnerligt skattetyngda kommuner;

nr 125, av herr *Andersson, Torsten*, angående beskattningen av fastighetsförsäljning i vissa fall;

nr 126, av herr *Källqvist* och herr *Hanson, Per-Olof*, om undantag från allmän varuskatt för konst som försäljes vid utställningar;

nr 127, av herr *Larsson, Nils Theodor, m. fl.*, om ändring av reglerna för beskattning av realisationsvinst vid försäljning av egnahem;

nr 128, av herr *Petersson, Erik Filip*, om ordningsföreskrifter vid utskänkning av rusdrycker;

nr 129, av herr *Petersson, Per, m. fl.*, angående avskrivningsunderlaget för skogsbilvägar;

nr 130, av herr *Augustsson*, angående val av huvudmän i sparbank;

nr 131, av herr *Carlsson, Eric*, om enhetliga avgifter för polismyndighets förvaring av upphittat gods;

nr 132, av herr *Kristiansson, Svante*, och herr *Hellebladh*, angående revisorer i aktiebolag;

nr 133, av herr *Källqvist* och herr *Peterson, Eric Gustaf*, angående de va-

Meddelande ang. enkel fråga
penfria värnpliktigas tjänstgöringsförhållanden;

nr 134, av herr *Larsson, Lars, m. fl.*, om lagstiftning mot luftföreningar;

nr 135, av herr *Åkerlund*, angående återbetalningen av fastighetsägarbidrag till skyddsrum;

nr 136, av herr *Alexanderson m. fl.*, om aktivisering av skogsbruket inom Stockholms läns skärgårdsområde;

nr 137, av herr *Alexanderson m. fl.*, om åtgärder för förbättrad bärodling inom Stockholms läns skärgårdsområde;

nr 138, av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.*, angående den statliga lånegarantien för uppförande av lagerhus m. m.;

nr 139, av fru *Olsson m. fl.*, om ökad utbildning av lantmästare;

nr 140, av herr *Pettersson, Harald, m. fl.*, angående kostnaderna för skötsel och underhåll av vattendrag; samt

nr 141, av herr *Mossberger*, om ökat skydd för taxichaufförer.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Svanström* (cp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Är herr statsrådet i tillfälle meddela kammaren vilka åtgärder herr statsrådet anser nödvändigt vidtaga för att minska riskerna för olyckor vid korsningarna mellan väg och järnväg?»

Kammaren åtskildes kl. 16.57.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 22 januari eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Statsverkspropositionen m. m.

(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1964/65, samt nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64.

Herr ELOFSSON (cp):

Herr talman! När en remissdebatt har pågått en hel dag, brukar man ju säga att det mesta är avbetat. Det gäller väl också den här gången. Jag skall därför inte uppehålla kammarens tid med något längre anförande, utan det är bara ett par saker som jag skulle vilja påtala.

När man läser den finansplan som finansministern har framlagt finner man, att trots att penningtillflödet har varit vida större än vad som beräknats vid budgetårets ingång, så har finansministern likväl till detta års riksdag föreslagit i statsverkspropositionen att man skall ta ut nya skatter och avgifter på olika håll.

Jag skulle ju först vilja säga, att vi hälsar med tillfredsställelse att folkpensionen höjs och också att barnbidragen höjs, men det hade varit ännu mera glädjande, om man sagt att denna höjning kunnat ske inom den ram av skatter som redan finns. I stället har finansministern ansett att vi inte skulle få behålla avdragsrätten för erlagda pensionsavgifter, vilket skulle ge en inkomst som täcker utgiften för folkpensionshöjningen.

Det är självklart, att när man skapar utgifter måste man också skapa inkom-

ter för att kunna klara det hela. Men i fjol föreslog finansministern i en proposition — så vitt jag känner till utan att först ta någon kontakt med riksdagen — avskrivning av ca en miljard av statens fordran på egnahemsägarna. Det är självklart att för dem som fick denna förmån var det välkommet att få den, men jag undrar i alla fall hur mycket som hade kunnat sparas om det skett en behovsprövning. Jag skulle tro att uppåt 70 procent i så fall inte hade kunnat komma i åtnjutande av denna förmån. Man förstår, att efter en sådan åderlåtning av statskassan måste pengarna skaffas fram på annat sätt.

Finansministern åberopar nu Sveriges starka ställning i jämförelse med andra länder. Han nämner i sin finansplan Frankrike, Italien och Schweiz som exempel på länder med inflatoriska inslag i ekonomin. Men hur går det här i vårt land, om vi håller på med att suga ut pengar till den ena utgiften efter den andra? Jag förmodar att inflationsfaran kommer att öka ganska fort.

Vidare säger finansministern att produktionsökningen i vårt land blir 3,5 procent. Jag skulle tänka mig att den kommer att ligga ungefär vid den siffran, men vi har ju inte ännu fått någon uppgörelse i fråga om lönerna och vi vet därför inte vad dessa kommer att medföra i form av ökade utgifter. Jag skulle tro att produktionsökningen under det gångna året inte täcker de merutgifter som säkerligen kommer att uppstå.

Bostadsproduktionen har ökat med 5,5 procent, och det är tillfredsställande, säger finansministern. Jag säger ingenting emot att folk som inte har bostad får en sådan i den mån den kan anskaffas, men jag undrar i alla fall om det är klokt att slå in på den väg som regeringen har valt, nämligen att utan

någon som helst undersökning, huruvida det är av behovet påkallat, göra statliga ingripanden för att skaffa en hostad. Jag anser att man borde undersöka även detta, när man nu har gått in för att undersöka andra slag av statsutgifter för att se om de är av behovet påkallade eller inte. Enligt vad jag kunnat spara hälften av den miljard som avskrevs i höstas utan att någon blivit skadelidande på något allvarligt sätt.

Jag vill bara framhålla detta därför att vi lever som om vi trodde, att den nu rådande högkonjunkturen skall bestå för all framtid. Då jag ser att det finns statsråd i bänken skulle jag vilja ställa frågan: Tror herrar statsråd att det i vårt land inte finns risk för en inflation, som kan komma fortare än vi anar? Det kan bli sämre förhållanden på alla områden, sämre förhållanden på arbetsmarknaden, sämre förhållanden för industri och andra näringar, och då frågar man sig ju om vi har möjlighet att låna upp pengar. Har vi inte det, får man ta ut vad som behövs i skatter. Regeringen har nog erkänt förut, att direkta skatter i större utsträckning än de som redan tas ut knappast är tänkbara. Jag skulle vilja säga att någon ändring i fråga om den uppfattningen väl inte har skett.

Man kan inte säga att förmögenheterna växer hos folket, i stället minskar de. Därför anser jag att man kanske bör gå fram litet försiktigare. Jag tror inte att förhållandena är så väldigt gynnsamma på alla områden som man kanske vill göra gällande.

»Tillgången och efterfrågan på kapitalmarknaden har jämnat ut sig», säger finansministern i finansplanen. Det vill jag inte förneka; det kan hända att en viss utjämning har skett. Då finansministern nu går in för att upplåna flera hundra miljoner kronor så måste ju dessa pengar tas någonstans, och eftersom kapitalbehovet är mycket stort även inom den privata sektorn kan man fråga sig, om det finns möjligheter att

Statsverkspropositionen m. m.

inom landet kunna klara finansieringen om en lågkonjunktur skulle inträda. Sådant läget är i dag kan man naturligtvis säga att det kanske går, men om det om ett par år skulle inträffa något annat kan det kanske te sig ganska bekymmersamt om man då skulle behöva tillfredsställa något större lånebehov.

»Lagerinvesteringen», säger finansministern vidare, »har sjunkit med 600 miljoner kronor». Även detta måste ju medföra ett försämrat läge för industrier och övriga näringar. Har de ett varulager som är något så när intakt kan ju ställningen ett år eller två hållas ganska bra utan att man behöver tillgripa någon större upplåning. Men finns det ingenting att ta av, måste ju pengarna skaffas på annat håll, och följden blir väl då att man även inom den fria sektorn måste gå ut på lånemarknaden på samma sätt som regeringen gör. Enligt min åsikt kan det då bli väldigt besvärliga förhållanden på arbetskraftsfronten.

Jag begärde ordet under denna remissdebatt närmast därför att jag ville fråga handelsministern om hur jordbruksavtalet låg till och hur det går med förhandlingarna med GATT. Handelsministern har redan lämnat de begärda uppgifterna i kammaren, så jag skall inte gå in på något längre anförande om detta, utan jag bara beklagar att vi inte har kommit fram till något resultat. Det är ju snart tio år sedan man började tala om att överenskommelser skulle träffas. Nu har det svenska jordbruksavtalet snart gått ut och nu skall vi förhandla om ett nytt avtal. Ingenting är ännu klart på något sätt, och man vet inte vilken kvantitet som för framtiden kan föras ut ur landet för den händelse det skulle bli alltför stor produktion inom landet. Vi hoppas väl, som handelsministern sade, att de förhandlingar som nu pågår skall bli gynnsamma för vårt land, och i så fall får vi väl räkna med att vi ganska snart kan få ett avtal till stånd så att vi kan komma över litet mera på den säkra si-

Statsverkspropositionen m. m.

dan. Som det nu är vet man ju ingenting. Den 1 juli är avtalstiden ute och vi har ännu inte fått något besked om när man tänker ordna upp denna sak.

Jag skulle sedan bara vilja säga några ord om talet om kommunernas större rätt att själv bestämma. Detta ämne har varit uppe här vid ett par tillfällen i dag och det har framhållits att kommunernas möjligheter har varit obegränsade. Det är mycket riktigt, som det här har sagts, att kommunerna har en självbestämmanderätt som är ovärderlig. Men man lägger ju också ganska stora uppgifter på kommunerna. Då jag nu ser socialministern här i kammaren skulle jag vilja fråga honom: Hur är det med mentalsjukvården? I det fallet får kommunerna inte alls den ersättning som de egentligen borde ha, utan det blir landstingen som får stå för kostnaderna utöver vad staten betalar. Kostnaderna blir större än vad de har varit förut, beroende på att vårdmöjligheterna blir bättre och anläggningarna blir dyrare, vilket givetvis medför en hel del utgifter. Jag skulle gärna vilja säga det samma när det gäller provinsialläkarna. När de överfördes till landstingen lovades det, att landstingen absolut skulle få full ersättning för de kostnader som de kunde komma att vidkännas på grund härav. Inte heller detta löfte har hållits, utan landstingen har fått vidkännas ganska stora utgifter utöver de utgifter de hade förut, så länge staten hade hand om provinsialläkarna. Det är detta som jag har velat påpeka. Det borde ju finnas någon möjlighet att ordna upp dessa förhållanden om nu inkomsterna för staten verkligen blir större än man hade beräknat.

Jag läste Expressen i dag och jag blev litet förvånad, det måste jag säga, ty där stod att barnbidragen skulle höjas till 1 500 kronor per år. Jag kan väl inte tänka mig, att någon skulle tro att något sådant mera omedelbart kunde ske. Jag hyser mycket liten tro på att det finns någon möjlighet för en sådan höjning inom de närmaste åren. Om det

kan ske längre fram, vet man inte. Det beror helt och hållet på näringslivets möjligheter att kunna hävda sig utåt. Men jag vill ju säga att vi nog måste räkna med att vi är uppe i sådana omkostnader på alla områden, att om inte andra länder följer efter kommer vi snart att bli ett land, där andra länder försöker finna avsättning för sina billigare producerade varor och vi kan komma i en svår motsättning gentemot EFTA.

Det är ju en sak vi får hålla för ögonen — vi är inte ensamma på arbetsmarknaden eller på försäljningsmarknaden utan där kan uppstå — och så har redan skett — rätt stora svårigheter. Jag vet att det inom affärslivet uppstått stora svårigheter på grund av japanernas billiga framställning av varor av olika slag. Handeln är ju fri och de får köpa och sälja, men det kan ha stor betydelse för vår industri, om vi får in många sådana billigt producerade varor som bygger på mycket låga arbetslöner i Japan, Italien, Kina och andra länder. De har ju mycket billig finansiering av olika slag, och inte minst viktigt är att arbetskraften där betalas mycket lågt.

Jag kan därför inte tänka mig att folkpartiet skulle våga lägga fram ett förslag om 1 500 kronor i barnbidrag. Då blir det snart affär att skaffa många ungar! Då behöver man inte göra så mycket, utan kan leva på dem. Det är väl inte så det skall gå till, utan man skall hjälpa där det behövs. Inte skall väl folk premieras på sådant sätt, att bara de får många barn kan de klara sig på det. Det var väl kanske inte meningen, men det stod i alla fall i Expressen i dag att ett sådant barnbidrag borde utgå. Jag vill säga att om ett sådant förslag kommer och om ingen annan går emot det, så kommer jag i varje fall inte att lägga min röst för det, ty det bör ju vara några gränser även på detta område.

Jag skall inte ta upp någon debatt med min partikamrat herr Bengtson,

som sade att finansministern inte hade observerat att spritpriserna inte höjts på långa tider. Jo, mina damer och herrar, finansministern har nog observerat det, och han följer frågan med noggrann uppmärksamhet och lägger på så mycket han vågar. Men han är inte så djärv som herr Bengtson att han menar, att både barnbidrag och folkpension skulle kunna finansieras den vägen. Jag vet att det är hans gamla käpphäst. Men jag, som företräder den näringen på laglig väg och ingalunda på smygväg, måste säga till herr Bengtson, att även de som utövar detta yrke har existensberättigande. Det går inte för sig att bara säga, att man skall ta ut så mycket skatt att näringen dör och så är man av med den. Är det så herr Bengtson vill ha det kommer jag att protestera, men håller han sig inom rimliga gränser tror jag vi kan mötas.

Herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Herr Lundström har i ett anförande tidigare i dag bland annat berört frågan om hamnavgifterna i Visby. I anledning härav skulle jag vilja göra några kommentarer och tillrättalägganden. Frågan om sjöfartsförbindelserna mellan Gotland och fastlandet har i många år varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Sålunda har riksdagen under de senaste åren beviljat statsbidrag till utbyggnad och modernisering av hamnen i Visby med icke mindre än 3,7 miljoner kronor, vilket belopp motsvarar 90 procent av de beräknade anläggningskostnaderna. Skälet till att ett så osedvanligt högt bidrag utgått är att man därigenom önskat söka nedbringa hamnavgifterna och därmed kostnaderna för transporterna till och från Gotland.

För hamnen har icke tidigare funnits någon av hamndirektionen ägd hamnstation eller något hamnmagasin. Det har närmast varit befraktarna själva som haft att anskaffa sådana utrymmen. Av olika anledningar ansåg sig

Statsverkspropositionen m. m.
emellertid hamnmyndigheterna för några år sedan böra uppföra en stationsbyggnad i hamnen. Byggnaden är numera praktiskt taget färdigställd och kostnaderna för den beräknas uppgå till 2,2 miljoner kronor.

Driftskostnaderna för den nya stationsbyggnaden beräknas till cirka 200 000 kronor per år. För att täcka dessa kostnader har de kommunala myndigheterna i Visby sökt skaffa intäkter i form av bl. a. hyresavgifter av olika slag. Det har emellertid inte varit möjligt för myndigheterna i staden att täcka utgifterna helt utan endast delvis, vilket innebär att man räknar med ett årligt underskott på inmot 150 000 kronor.

Det sålunda kvarstående underskottet kan täckas på olika sätt. Det är i den diskussionen som den av herr Lundström omnämnda frågan har kommit upp. En utväg att täcka detta underskott är givetvis att gå via den kommunala utdebiteringen. En annan är att hamnavgifterna ökas. En sådan åtgärd skulle emellertid fördyra transportkostnaderna för öns näringsliv, vilka redan är förhållandevis höga på grund av Gotlands geografiska läge. En höjning av hamnavgifterna skulle förmodligen också komma att motverka de senaste årens glädjande tendenser till en ökad industrilokalisering på Gotland.

I detta läge har sjöfartsstyrelsen preliminärt diskuterat ett tredje alternativ, nämligen möjligheten att införa en mindre passageraravgift på persontrafiken i hamnen. Vidare har styrelsen i sina petita anført att en »måttlig» sådan avgift bör »övervägas». Anledningen härtill är givetvis främst att den nya stationsbyggnaden till avsevärd del betjänar just persontrafiken och till mycket liten del godstrafiken. Styrelsen avser nu att i samverkan med länsstyrelsen ta upp avgiftsfrågan med staden och sedermera återkomma härtill hos Kungl. Maj:t. Under hand har jag inhämtat att en sådan avgift icke skulle

Statsverkspropositionen m. m.

behöva överstiga 1 krona per passagerare.

Med anledning av vad sjöfartsstyrelsen har anfört och med hänsyn till önskvärdheten av att befria godset från en extra belastning har jag ansett att frågan om passageraravgift bör kunna övervägas. Jag vill emellertid understryka att detta inte innebär något definitivt ställningstagande från min sida. Såsom frågan sålunda ligger till kräver den därför ytterligare överväganden. Jag kan för min personliga del tänka mig att den slutgiltigt prövas i samband med den undersökning av Gotlands fastlandsförbindelser som höstrikdagen har förutsett skall komma till stånd.

Till sist, herr talman, vill jag betona att det här inte är fråga om någon statlig påлага på trafiken på Visby hamn. Det gäller endast en avgift som staden skulle äga rätt att tillgodogöra sig för att täcka underskottet på den nya stationsbyggnaden.

Talet om att man här är ute för att brandskatta Visby, som har förts fram i viss del av tidningspressen, är följaktligen helt felaktigt. Här är det fråga om att pröva vilka möjligheter man har att täcka detta underskott, utan att det sker genom en ökning av transportkostnaderna för godset, som försvårar för näringslivet på Gotland att utvecklas i en av alla önskad riktning.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar för denna sakliga redogörelse för förhållandena i Visby, som jag med undantag av vissa detaljer väl kände förut. Att jag tog upp den här saken berodde inte bara på hänsynen till båtpassagerarna till Gotland, utan också på att jag hyste en rent allmän farhåga för att, om man börjar tillämpa denna princip, det måhända kommer att leda till andra liknande historier. Antalet resande över Öresund via Malmö, Landskrona och Hälsingborg rör sig om 15 miljoner om året,

och om man skulle ta upp en avgift av dem, skulle det bli betydande belopp.

Jag noterar alltså med tillfredsställelse att statsrådet ännu inte tagit ställning till saken. Jag hoppas att han skall låta den bero.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Jag tänkte något uppehålla mig vid den samhällsekonomiska betydelsen av att den utbildade arbetskraften här i landet i så stor utsträckning som möjligt utnyttjas, och det anser jag vara något som hör även en remissdebatt till.

För något år sedan kom det ut en bok som hette Kvinnors liv och arbete. Där gavs en rad synpunkter på detta eviga debattämne, samtidigt som boken på ett sätt som verkligen berikat diskussionen sammanfattade alla de gamla välkända sanningarna. När jag läste den roade jag mig med att i kanten sätta ett »obs!» för varje gång som de olika författarna efterlyste forskning, mer kunskaper och bättre informationer på hithörande områden. Det blev så många obs! att det skulle behövas flera föreläsningar för att redogöra för dem alla. Det lär kammaren knappast orka med.

Jag skall inskränka mig till att peka på några synpunkter, framför allt på dem som framförts av professorn i sociologi vid Göteborgs universitet, Edmund Dahlström. Han efterlyser en analys av könsrollerna, som påverkar värderingarna hos hemmakvinnorna och yrkeskvinnorna, yrkesarbetets inverkan på barnen, på äktenskapet och dess bestånd, mannens inverkan på hustruns yrkesarbete m. m. Av ännu större intresse ur samhällsekonomisk synpunkt är måhända hans diskussion kring frågorna på arbetsmarknaden. Hur förhåller sig kvinnornas effektivitet och produktionsresultat till männens? Det *vet* vi mycket litet om, vi bara *tror*. Hur stimuleras hustruns yrkesarbete av olika politiska åtgärder — lättnader i beskatt-

ningen, hjälp med vården av barn etc.? Vi vet mycket litet också om detta — vi bara tror.

Vi är angelägna om att kvinnorna skall ha sitt fria val, men den politik vi för måste innebära, att olika kategorier kvinnor på olika sätt påverkas i sitt val mellan att vara hemmakvinnor och yrkeskvinnor. Åberopar man familjens frihet, bör man i första hand se efter vilken grad av frihet familjen har under nuvarande betingelser. Professor Dahlström säger, att det fordras en översyn av förhållandena och studier av hur valsituationen ter sig för olika kategorier kvinnor under nuvarande betingelser och hur pass tillfredsställande de träffade valen ter sig från olika synpunkter. Först därefter kan man jämföra, hur valsituationen skulle te sig under helt andra betingelser och hur tillfredsställande dessa då skulle vara. Vi kan t. ex. i längden inte samtidigt befrämja kvinnornas framgång på arbetsmarknaden och deras möjligheter att vara varaktigt försörjda som hemmafruar. När vi tar ställning, måste vi mot varandra väga värdet av olika lösningar sett från kvinnornas, männens, familjens och näringslivets synpunkt, för att citera sociologen.

Om vi inte i vår nuvarande situation vore tvingade att ta den allra största hänsyn till den samhällsekonomiska aspekten, vore naturligtvis problemet för både kvinnorna och familjen lättare att lösa. Behövdes inte de gifta kvinnorna — även de som i hemmet har vården av småbarn — på arbetsmarknaden, om vi skall kunna hålla uppe vår produktion och vår standard, kunde ju valet mellan hemmaarbete och bortaarbete bli den enskildes sak i betydligt högre grad än nu är fallet. Men nu vet vi ju alla vilken skriande brist på arbetskraft det råder inte minst inom vårdyrkena, men också inom andra yrken. Vi utbildar två sjuksköterskor för att få behålla en, och samma relation föreligger i fråga om de kvinnliga tandläkarna. Enligt en uppgift, som jag inte kunnat kontrol-

Statsverkspropositionen m. m.

lera, fanns det för något år sedan enbart i Stockholm 80 kvinnliga läkare, som inte utövade sitt yrke. Enligt en annan uppgift som lämnades i andra kammaren i dag är det 30 procent av alla utbildade kvinnliga läkare, som sköter sitt hem och sina barn men inte i någon omfattning utövar sitt yrke.

Vad sjuksköterskorna beträffar utför de gifta, enligt en rätt nyligen företagen undersökning, endast 37 procent av ett heltidsarbete under sitt arbetsliv, medan de ogifta har siffran 76 procent. Över lag räknar man med att 40—50 procent av de gifta kvinnorna är yrkesverksamma någon tid av året — många endast under deltid. Om man räknar de gifta, som arbetar mer än halvtid under större delen av året, sjunker siffran till 20 procent. Avgången av sjuksköterskor under de senaste fem åren utgör enligt uppgift i genomsnitt 1 131 per år. Vad det betyder, förstår vi om vi jämför detta med en annan sifфра. Vi har enligt en nyligen gjord undersökning en investering i lasarett, sjukhem och vårdhem på 465 miljoner kronor, som anses inte kunna utnyttjas därför att det inte finns tillräckligt med arbetskraft.

Man får i diskussionerna kring bristen på sjuksköterskor och kring frågan vilka faktorer som kan påverka sjuksköterskorna alltid höra, att avgången från detta yrke inte är större än i andra yrken. Jag kan inte förstå att detta är något argument alls och kommer inte situationen att ljusna för de sjukhus, där man måste stänga gamla avdelningar eller aldrig öppna de nybyggda.

Att försöka ta rätt på vilka faktorer som påverkar kvinnorna över huvud taget är därför viktigt. Att dessa faktorer är många när det gäller just sjuksköterskorna får vi ständigt höra i alla diskussioner. När det talas om att orsaken är de låga lönerna, svaras att enbart den faktorn gäller det inte och talas det om skattesystemet, svaras från annat håll att det gäller lönerna. Talas det om bostadsfrågan och om den obe-

Statsverkspropositionen m. m.

kväma arbetstiden, får man höra motargument från andra håll.

Alla tror vi bara, men ingen *vet* egentligen någonting om i vilken utsträckning de olika faktorerna påverkar kvinnorna. Dessutom glömmar vi så lätt, att ingalunda alla dessa hemmavarande obstinata kvinnor, som samhället behöver ute på arbetsmarknaden, tillhör den grupp av kvinnor, som har småbarn hemma att vårda. För de stora grupper som inte har deras barnavårdande uppgift måste det vara helt andra faktorer som är avgörande för valet. Man frågar sig inte minst varför dessa så envist nekar att utföra vad som i viss mån ändå måste betraktas som en samhällsplikt.

Jag tror inte att det i längden hjälper att sätta små lappar på den gamla klädnaden. Det blir verkligen ett lappverk att sporadiskt söka ordna den ena detaljen efter den andra i stället för att försöka få ett samlande grepp över det hela. I årets statsverksproposition har man lagt fram vissa positiva förslag, men några krafttag tas inte utan det hänvisas till de utredningar som pågår, t. ex. skatteberedningen och familjeutredningen. Man frågar sig om de delresultat, som dessa utredningar kommer fram till, verkligen kan effektivt påverka kvinnornas val av hem eller yrkesarbete och effektivt bidra till att få de kvinnor som dock vill bli inrangerade i produktionen och på arbetsmarknaden. Detta är dock knappast möjligt med mindre man gör en ordentlig kartläggning av hela detta problemkomplex, som minsann inte är så litet. Vi behöver alltså en sociologisk undersökning med sikte på de problem som professor Dahlström har tagit upp: Vad anser kvinnorna själva och vad anser deras män? Hur påverkas deras hemsituation av yrkesarbetet? Vilka ekonomiska faktorer är avgörande? Just den ekonomiska faktorn är av utomordentligt stor betydelse inte enbart för kvinnorna utan för hela den övriga familjen så länge hon måste

välja mellan ett obeskattat produktivt arbete inom familjen, vilket höjer familjens standard avsevärt, och ett yrkesarbete med relativt låg lön — vi bör inte glömma att de flesta kvinnor får nöja sig med låga löner — hög marginalbeskattning och stora utgifter för det arbete, som hon tidigare utfört hemma. Enligt min mening skyggar vi för att se verkligheten i ögonen. Det är först när vi har kartläggningen och analysen färdig, som samhället kan vidta några åtgärder, som har någon effekt i den ena eller andra riktningen.

Så länge jag har varit med på arbetsmarknaden och deltagit i debatten kring dessa frågor — och det börjar nu verkligen bli åtskilliga decennier — har det förblivit samma planlösa diskuterande, som inte givit några andra resultat än en eller annan punktlösning. Oftast är det vårdområdena, som kommer i förgrunden vid diskussionerna. Det är fullt förklarligt, eftersom arbetskraftsbristen där är störst. Hur skall vi emellertid klara den nya skolan med dess krav på arbetskraft? Redan nu är situationen så prekär, att man välsignar det förhållandet att ens egna ungdomar gått ur skolan med någorlunda kunskaper, vilka de inhämtat av en kompetent lärare. Kan de intet, så ska de rättvisligen inte lasta lärarna för det.

Hur ska det gå i framtiden? Redan nu sägs det, att bara det sitter en person i katedern får man vara tacksam, även om det är si och så med kompetensen. Hurudan undervisning bjuder vi barnen och ungdomen, när förhållandena nu är sådana att om två ungdomar tenterar vid ett seminarium och bara den ene blir antagen, så kommer den andre genast ut som lärare och kanske t. o. m. blir lärare på seminariet? Jag kan också berätta en annan sann historia ur livet. Den gäller en fil. mag., som är adjunkt vid ett högre läroverk. Hon hade turen att få kontakt med en flicka som skulle ta anställning hos henne som hemhjälp. Adjunkten, som hade flera barn, hade nyligen blivit

helt strandsatt med hemhjälp. Flickan hade tagit realexamen och arbetade vid en vårdinstitution men var alltså villig att ta plats hos adjunkten. Flickan backade emellertid ut, därför att hon blev erbjuden vikariat som lärare vid en skola, och mamman med fil. mag.-examen och mångårig erfarenhet fick stanna hemma, tills hon kan få tag på någon som ser till barnen, medan hon är i skolan.

Man skall inte ha barn om man inte kan sköta dem, förmodar jag att reflexionen blir från en del håll. Men hur skulle det slå ut i framtiden? Vår nativitet är ju redan nu i botten. Vi får väl hoppas att flickorna från Malta, som det sjungs en vers om i statsverkspropositionen och som skall importeras hit, kan lätta på situationen. Problemet är ändå inte så enkelt att statsmakterna bara kan le överlägset åt det. För skolbarnens del tycker jag att det helt enkelt är skrämmande.

Det finns naturligtvis ett givet samband mellan den arbetsmarknadspolitik, som förs från statsmakternas sida beträffande kvinnorna, och den familjepolitik som bedrivs. Herr Sträng berömmar sig över att ha gett ytterligare 400 miljoner kronor till barnfamiljerna i form av höjda barnbidrag och studiebidrag m. m. Det är mycket tacknämligt. Statsministern kallade det i dag för en bred offensiv på familjepolitikens område, som började år 1961 och nu väller fram över barnfamiljerna. Enligt min mening kan man inte kalla dessa åtgärder för en bred offensiv, snarare förhåller det sig tvärtom. Även här saknas en överblick över barnfamiljernas situation och vilka åtgärder, som bäst tillfredsställer dem. För en del av barnfamiljerna blir det höjda barnbidraget uppätet av att man hädanefter inte får göra avdrag för pensionsavgiften, vilket man också får räkna med i familjebudgeten. Det kan man knappast kalla för en bred offensiv. En planläggning av hur mycket staten rimligen skall stå för av kostnader-

na för barnen skulle ge en grund att bygga denna breda offensiv på, när man väger de olika åtgärderna mot varandra.

Några frågor skulle jag vilja ställa, helst till vår familjeminister fru Lindström, men hon är tyvärr inte inne i kammaren nu. De skulle lyda ungefär så här: Hur stor utgiftssektor hos barnfamiljerna anses det lämpligt att staten täcker? Är barnbidraget den lämpligaste och enda formen? När ämnar regeringen t. ex. höja förvärvsavdragen — det är ett annat lyckat förslag som folkpartiet har rest under de senaste riksdagarna — och höja dem så att de får någon verklig betydelse? Har man inte funderat på något vårdbidrag för mödrar med spädbarn och småbarn för att lämna ekonomiskt bidrag till, även om man inte säkrar, större delen av deras behov.

Hur går det med skolmältiderna? Statsbidraget utgör numera inte ens ett stimulansbidrag för kommunerna. Det utgår med endast 16 miljoner kronor, och resten av de inemot 200 miljoner kronor som används för skolmältiderna för c:a 875 000 barn får kommunerna själva betala. Konsekvensen är också att många kommuner, i varje fall de fattigare, inte anser sig ha råd med dem och att skolmältiderna på en hel del håll är långt ifrån tillfredsställande.

Även om kommunerna är villiga att ta på sig den börda som skolmältiden innebär behövs en central ledning för rådgivning, försöksverksamhet och forskning på detta område, och det är minnsann inte något oviktigt område. Det gäller ändå att bygga upp barnens hälsa under deras skolår.

Det finns nu i gamla skolöverstyrelsen — om jag får uttrycka mig så eftersom den snart skall omorganiseras — tre personer som på hel- eller deltid sysslar med skolmältiderna. I årtal har det ställts krav på en utökning av personalen, därför att den inte hinner sköta verksamheten på ett rationellt sätt. Kritiken mot skolmältiderna har varit ko-

Statsverkspropositionen m. m.

lossalt envis och stark. Man blir betänksam när man ser in i framtiden, ty på den sektor av det nya skolverket, som upptar denna sociala verksamhet, räknar man med att ha en enda konsulent för skolmåltiderna, en säger en konsulent, som skall sköta detta över hela landet. Denne konsulent skall lyda under skolläkaren. Skolläkaren i all ära, han torde väl veta en del om näringslära, men han vet ingenting om hur ett storhushåll är organiserat och hur kommunerna skall planlägga denna viktiga skolmåltidsverksamhet.

Det råder intet tvivel om att några kvinnliga experter på detta område, som kan storhushåll, skulle kunna både spara miljoner och förbättra skolmåltiderna. Har vi råd att kasta bort dessa miljoner i onödan och dessutom på många håll servera en näringsmässigt dålig mat? Jag skulle vilja veta om herr ecklesiastikministern kan svara på den frågan — tyvärr är inte han heller inne i kammaren.

Till sist kan jag inte underlåta att ta upp en fråga som belyser den bristande planering som kan skönjas på ett annat område av samhällslivet från regeringens sida. Det gäller frågan om konsumentupplysning och konsumentforskning och jag vill anknyta till en episod från vårriksdagen förra året. Folkpartiet hade då lagt fram en motion med förslag om översyn av hela den statligt bedrivna upplysningen och forskningen på konsumentområdet för att få en förstärkning till stånd. När motionen efter att ha avslagits i utskottet debatterades här i kammaren, gjorde sig statsrådet Lindström ett ofantligt besvär med att ge den underbetyg och förklara hur onödigt den var. Vi hade två utredningar i gång och den tredje var på väg, sade statsrådet, och de skulle täcka hela det undersökningsfält som man motionerade om. Att begära en tredje utredning var föga rationellt. Hon gick sedan till sin bänk och röstade ned förslaget, varför riksdagen förklarade att den absolut inte ville ha någon utred-

ning. Detta var den 17 april. Den 31 maj, då riksdagen var upplöst och avtackad, sätter fru Lindström till utredningen. Direktiven är snäva och ensidiga och det hade varit bättre med den avfattning och med den målsättning som vi dragit upp. Utredningen skall enligt dessa omfatta i huvudsak principiella frågor beträffande den statliga konsumentupplysningens utformning och frågan om en publiceringskodex för denna.

Statsrådet förklarade alltså veckorna innan att det rakt inte behövdes en utredning, då vi redan hade tre sådana. Visste inte statsrådet vad hennes utredningar sysslade med? Tog hon reda på det i efterhand, sedan hon yttrat sig i saken, eller hände det något mellan den 17 april och 31 maj som gjorde att hon ändrade sig beträffande konsumentfrågorna? Eller tog hon kanske rent av intryck av diskussionen? I varje fall måste det anses uppseendeväckande, att ett statsråd först röstar ned ett förslag i riksdagen och sedan effektuerar samma förslag. Inte inger det förtroende »för att uttrycka mig belevat» — nu citerar jag direkt statsrådet från diskussionen i våras — »annars skulle jag vilja säga rent ut att det är vimsigt».

Herr talman! Detta får räcka för min del som exempel på bristande planering. Jag skulle till slut vilja citera ett ordspråk, som herr Strand fällde i sitt inlägg i dag på förmiddagen. Det är det gamla hederliga ordspråket: »Uppskjut inte till morgondagen vad du kan göra i dag.» Herr Strand applicerade det på regeringens modiga handling att lägga fram ett impopulärt förslag inför ett valår — det tyckte han var ovanligt djärvt och präktigt gjort. Men man kan också applicera det på många förbisedda grupperns situation. Vi bör inte uppskjuta till i morgon att förbättra den, när vi kan göra det i dag.

Vidare sade herr Strand, att alla borde vara nöjda, när så många önskningsar på önskelistan nu tillfredsställts som skett i år. Tyvärr är inte herr Strand

heller i kammaren — det är rysligt tråkigt för mig i kväll att jag inte direkt kan fråga någon — men kan verkligen herr Strand själv, med sitt sociala samvete, vara nöjd med den långsamma takten på en del sociala områden: bristen på skolor för invalider, den låga ersättningen för deras vård i hemmet, barnfamiljernas ekonomiska eftersläpning o. s. v.? Jag skulle bli verkligt besviken, om han vore det.

Herr ERIKSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Om man studerar talarlistan, skulle man möjligen kunna misstänka, att jag lagt mig i bakhåll för min trätosyster fru Hamrin-Thorell. Men det har jag inte; det är bara tillfälligheternas spel att jag får ordet efter henne. För övrigt tog fru Hamrin-Thorell inte heller mer än antydningssvis upp de trätöfrågor som brukar vara traditionella mellan henne och mig, så den matchen får vi väl utspela något senare under riksdagsperioden. I dag är jag för övrigt heller inte kvalificerad att ta upp en debatt med henne, eftersom alla frågeställningarna riktade sig till olika statsråd. För att klara henne i dag hade vi behövt en fullsatt regeringsbank.

Jag har ganska träget lyssnat på den debatt som förts, och jag har gjort några anteckningar kring de frågeställningar som har aktualiserats. Innan jag gör några kommentarer till de noteringarna, skulle jag emellertid beträffande budgetförslaget, som det nu är framlagt, säga att jag i år har ganska lätt att lyssna till de kritiker, som anser att budgeten är väl så kraftigt underbalanserad. Ett statligt upplåningsbehov på bortåt en miljard är något betänkligt, åtminstone för dem som anser sig representera bostadsbyggare och kommunalmän. De expansiva kommunerna, med deras våldsamma anspråk på investeringar i form av bostäder, skolor och andra serviceanläggningar,

Statsverkspropositionen m. m.

tvingas ju att föra en ganska hård kamp ute på kreditmarknaden. Skall nu denna kamp också föras mot staten när det gäller de begränsade kapitaltillgångarna, då drar utan tvekan kommunerna det kortaste sträcket och kommer på det sättet i ett än besvärligare läge än vad de har varit under senare år.

Jag kommer därför i anledning av denna bedömning att vara synnerligen intresserad av alla de förslag som syftar till att begränsa det statliga upplåningsbehovet, samtidigt som jag också uttrycker den förhoppningen, att de instanser, som finansministern haft när det gäller att räkna fram inkomstutvecklingen för staten, har varit dämpade i sin optimism och på det sättet kanske också kan inbesparas något hundratal miljoner.

Det inkomstbortfall, som de investeringsstimulerande åtgärderna beräknas medföra, är jag följaktligen i dagen läge inte beredd att stödja. Jag brukar vara en pålitlig medhjälpare till finansministern när det gäller att föra hans förslag till åtgärder igenom i denna kammare, men den här gången är jag rädd för att jag sviktar i min beredvillighet. Detta inkomstbortfall innebär ändå, att statens upplåningsbehov kommit att bli så stort som här har förutsatts. Vi återkommer till detta specialresonemang senare, och då får jag närmare utveckla mina synpunkter.

Vidare kommer jag att vara ytterst intresserad av det förslag till inkomstförstärkning, som herr Lundström aviserade. Jag är numera ganska gammal i denna vördnadsvärda kammare, men det är första gången jag har hört en folkpartiledare i denna kammare avsera om skattehöjningar. Det är emellertid intressant inte bara ur den synpunkten; det kan möjligen vara fråga om inkomstförstärkning som man kan acceptera och som tillsammans med ett borttagande av avdragsrätten för folkpensionsavgifterna möjligen kan beta av i väsentliga delar det upplå-

Statsverkspropositionen m. m.

ningsbehov som nu redovisas i statsverkspropositionen.

Herr Virgin fann anledning att i sitt anförande peka på den ryckighet som präglade kreditmarknaden under fjolåret. Jag är beredd att helt instämma i hans beskrivning. Orsakerna till den påtalade ryckigheten är emellertid denna gång inte att söka vare sig hos statsmakternas ekonomiska politik eller hos riksbankens penningpolitik. Skulden för denna ryckighet får helt tillskrivas det enskilda kreditinstitutet. Den lättnad på kreditmarknaden som alla gladdes åt under våren gav nämligen anledning till att alla bankdirektörer i detta land lekte julafton och delade ut krediter och lån tämligen generöst och okritiskt. Detta förorsakade ett väldigt upplåningsbehov i riksbanken med följd att riksbanken tvingades att snabbt reagera med en räntehöjning. Sedan har det blivit praktiskt taget idiotstopp på kreditmarknaden. Man tvingas nu att avvisa mycket seriösa låneansökningar från både kommuner och enskilda.

Kreditinstitutet har på detta sätt visat sig vara tämligen dåliga medhjälpare när det gäller strävandena att skapa en lugn och progressiv kreditmarknad. Jag tror att bankaristokratien, om jag får använda det uttrycket, också har insett att man har handlat på ett synnerligen felaktigt sätt, och vi kan väl därför räkna med att saken inte kommer att upprepas.

Kösamhället och dess problem har fått en plats i remissdebatten, vilket jag anser både riktigt och naturligt. Ingen vill väl slå sig till ro när det gäller att tackla de bristsituationer som finns och som förorsakar en mängd medborgare svårigheter och otrivsel. Jag är själv i praktiskt taget daglig kontakt med problemen när det gäller bostadsförsörjningen, och vet därför vilka svårigheter som folk har att brottas med.

Nu är det emellertid ingen som så kraftigt engagerat sig i kösamhällets problematik som just statsministern,

vilket han ju själv tidigare här i dag gett bevis på. Det är därför ganska långsökt av herr Lundström att med ganska enkla politiska fraser avfärda hela detta svåra problem genom att säga, att det bara beror på bristande planläggning hos en oengagerad och trött regering. Det är här, som statsministern själv beskrivit, fråga om mycket svåra och invecklade problem som regeringen har att brottas med.

Det kan, ärade kammarledamöter, kanske också vara hälsosamt att påminna om att det har funnits ett annat slags kösamhälle i vårt land. Den generation som jag tillhör fick i sin ungdom uppleva ett kösamhälle av ett helt annat och mer bistert och tragiskt innehåll än dagens. 1920- och 1930-talets arbetslöshetsköer har åtminstone för den generation som jag representerar liksom blivit signifikativa för ett borgerligt samhälle. Det är möjligt att vi därigenom har större fördragsamhet med de köer som vi i dag har att brottas med i vårt samhälle.

Herr Boheman trodde att man skulle kunna lösa problemen genom att införa en s. k. fri marknadshushållning. Det är möjligt att han har rätt. Herr Boheman har ju haft förmånen att under många år vistas i ett land där marknadshushållningsprincipen är det primära. Jag vet inte om det landets trista, omänskliga bostadsförhållanden och långa och svårbemästrade arbetslöshetsköer kan anses vara ett eftersträvansvärt alternativ till vårt lands förhållanden.

Lika ofta som kösamhället aktualiseras i remissdebatterna kommer också frågan upp om den offentliga sektorns tillväxt. Alla är bekymrade och tycker att det utgör ett fruktansvärt hot mot hela vår fortsatta välståndsutveckling, att det offentliga kapar åt sig stora stycken av våra resurser på bekostnad av det enskilda. Inom parentes vill jag nämna, att om man över huvud taget skall komma till rätta med kösamhällets problem förmodar jag att detta inte

kan ske på annat sätt än genom att intensifiera och ytterligare mobilisera de offentliga resurserna. Såvitt jag vet finns det inga köer inom den enskilda sektorn. Det finns inga köer då det gäller att köpa bilar eller bygga nya varuhus — den saken klarar man galant. Det är inom de offentliga serviceområdena som bristerna och köerna uppstår. Jag kan för min del inte finna någon annan medicin än att vi måste ge den offentliga sektorn samma möjligheter som står till buds på den privata om vi över huvud taget skall komma till rätta med problemen.

Bortsett härifrån anser jag att debatten om de offentliga investeringarna kontra de enskilda är ytterst onyanserad. Man tycks nämligen mena, att så fort det är fråga om en offentlig investeringsaktivitet är det något improduktivt, medan varje form av enskild investering alltid är produktiv. Hur många bensinstationer man än bygger i stora klasar längs våra huvudvägar är det, anser man, produktiva investeringar jämfört med t. ex. uppförandet av bostäder. Hela detta resonemang måste bygga på en medveten förfälskning eller också på rena okunnigheten. Om man analyserar den offentliga aktiviteten är det nämligen inte så mycket av den som kan anses vara improduktiv.

Vari består hela den offentliga aktiviteten? Det får man en ganska god lektion i om man läser statsverkspropositionen. Den består av bostadsbyggande, samhällsplanering, vägbyggande, undervisning och forskning. Vem kan stiga upp här och säga, att något av dessa ting skulle vara en improduktiv investering i förhållande till enskilda investeringar? Det blir synnerligen svårt.

Sedan beror det ju också på hur man redovisar dessa saker. Jag tänker nu närmast på bostadsbyggandet. Bara därför att staten finansierar toppkapitalet i bostadsbyggandet redovisar man detta utan vidare som en offentlig in-

Statsverkspropositionen m. m. vestering. Skulle man ha ett privatinvesterat bostadsbyggande, skulle det säkert hamna i den andra kolumnen, och då skulle det vara en hedervärd investering.

Hela denna begreppsteknik är missvisande och felaktig. Jag tror att debatten skulle vinna betydligt på att man upphörde med att dra en sådan markerad gräns mellan offentlig och enskild aktivitet. Och jag tror, utan att jag själv kan vara tillräckligt påhittig för att skissera det, att det skulle kunna finnas en metod att synkronisera de olika aktiviteterna för att på det sättet utvinna den största effekten och uppnå den största produktiviteten. Men då måste det kanske tillkomma vissa reglerande åtgärder.

Slutligen, herr talman, bara en liten parentetisk kommentar! Herr Lundström ansåg sig besviken för att han inte i kommunikationsministerns förslag hade funnit att passageraravgiften för flyget slopats. Nu tvingas jag emellertid att själv syssla med dessa frågor på nära håll och jag kan därför konstatera, att skattebetalarna redan nu subventionerar flygresenärerna med betydande belopp. Är det på det sättet, att passageraravgifterna skall slopas och man då inte har någon annan inkomst ersättning att sätta till, ja, då blir följden bara den att underskottet blir ännu större i luftfartsfonden, och följaktligen får skattebetalarna engagera sig ännu mera för att flygresenärerna skall kunna anse sig få betala acceptabla priser.

Under detta anförande hade herr talman infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Eriksson sade, att jag i mitt anförande i förmiddags hade anmärkt på ryckigheten i kreditmarknadspolitiken. Det gjorde jag kanske

Statsverkspropositionen m. m.

inte riktigt, men jag kan gärna instämma i hans uppfattning att en ryckighet olycklig.

Däremot kan jag inte instämma med honom när han säger, att orsaken till och ansvaret för de skadeverkningar som uppstått genom ryckigheten är att söka hos kreditinstitutet. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att om man lättar på kreditbestämmelserna, så går den normale företagare, som har kreditbehov, till sin bankförbindelse och skaffar sig garantier för att hans kreditbehov skall komma att kunna tillgodose när han litet längre fram behöver utnyttja det. Om sedan den period, under vilken krediterna behöver utnyttjas, direkt sammanfaller i tiden med nya signaler för kreditgivningen från riksbanken, kan det uppstå mer eller mindre temporära besvärligheter i att fylla de krav som riksbanken uppställer. Detta ligger i sakens natur.

Dessutom har det visat sig — och det redovisar också finansministern i finansplanen — att krediternas ökning i och för sig inte har varit ett tecken på en orimlig expansion. Det ökade kreditbehovet inom näringslivet är helt att tillskriva det förhållande, som finansministern redovisat, nämligen den försämrade lönsamheten inom företagen.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Herr Eriksson har just spelat rollen av vikarierande statsminister — his masters voice! Han har talat om inkomstförstärkningar, om krediter, om kreditinstitutionernas oförmåga att lösa köproblemen.

Men, herr talman, varför talar inte herr Eriksson om hur man skall lösa köproblemet på bostadsområdet? Herr Eriksson framhöll endast att det finns en kö på bostadsområdet som på något sätt måste avvecklas. Men herr Eriksson framhöll också, att det inte finns någon kö när det gäller att köpa bilar eller på något annat område där den fria före-

tagsamheten framställer varorna. Ja, herr talman, detta påpekande från herr Erikssons sida är ju så riktigt. Men varför lägger då herr Eriksson inte fram ett program för att övertyga regeringen om att det är nödvändigt att vidga den enskilda sektorn när det gäller bostadsbyggandet?

Herr Eriksson är ju fackman, och han är i egenskap av socialdemokrat både ordförande i bostadsnämnden och verkställande direktör i ett kommunalt bostadsföretag. Detta borde ha gett en helt annan bakgrund till ett konstruktivt förslag hur man skall lösa den erbarmliga situation som föreligger på bostadsområdet.

Bostadsbristen är, efter vad jag förstod i förmiddags då statsministern höll sitt långa anförande, regeringens akilleshäla. I årets statsverksproposition står det emellertid ingenstans att man har för avsikt att lösa bostadskrisen. Däremot anger inrikesministern, som ju har det omedelbara ansvaret för situationen på detta område, att man även under 1965 skall söka bygga 85 000 nya lägenheter. Avsikten med en redovisning av den siffran kan ju inte vara annat än att frammana intrycket av att bostadsbristen så småningom eller kanske ganska snart skall vara löst. Bostadsproduktionens storlek har ju under senare år ständigt diskuterats. Framför allt har folkpartiet sökt tävla med regeringen om att kunna ange den högsta siffran för bostadsproduktionens omfattning. Har regeringen sagt 70 000 lägenheter, har folkpartiet sagt 80 000 lägenheter. Inget av de båda partierna har egentligen tagit hänsyn till produktionsresurserna eller närmare utvecklat efterfrågesituationen. Frågan är nu om dessa siffror — 50 000, 60 000, 70 000, 80 000 — säger någonting för de hundratusentals människor som står i bostadskön. Kommer bostadskön att minska, om regeringens program för nästa år med ett nybyggande av 85 000 lägenheter fullföljes? Svaret är nog närmast ett nej, och det beror på att själva

igångsättningen av 85 000 nya lägenheter inte ger någon uppfattning om det nettotillskott av lägenheter som bostadsmarknaden tillföres genom detta byggande. Det säger heller ingenting om hur många människor i den långa bostadskön som får en lägenhet. Det är mer än anmärkningsvärt att inrikesministern i årets statsverksproposition endast behagar redovisa denna bruttosiffra, 85 000 lägenheter, utan att ens diskutera hur många nya lägenheter netto som bostadsmarknaden får.

Det finns såvitt jag förstår ett gott material för en riktigare redovisning. Vi har både bostadsbyggnadsutredningens för några år sedan framlagda betänkande om bostadsefterfrågans utveckling under den närmaste femårsperioden, och vi har en förnämlig befolkningsstatistik. Vi har tillgång till resultat av 1960 års folk- och bostadsräkning. På grundval av detta material går det i stort sett att räkna fram hur många lägenheter av de 85 000 som netto kommer att återstå sedan man frånräknat de lägenheter som försvinner genom sanering, kontorisering, sammanslagning av större lägenheter, undandragning ur marknaden etc. Man kan dessutom redogöra för och relativt säkert bestämma hur mycket efterfrågan på lägenheter ökar genom folkökningen och genom standardökningen och den därav följande ökade hushållsbildningen.

Jag skall göra ett försök att få fram en siffra. Jag skall därvid i första hand utgå från en utredning, som publicerades i höstas, av en tjänsteinan på vattenbyggnadsbyrån, men framför allt vill jag bygga på det officiella material som finns tillgängligt i bostadsbyggnadsutredningens prognoser. Det visar sig då att man under femårsperioden 1961—1965 har haft att räkna med och måste räkna med en betydligt ökad åtgång på bostäder, främst genom folkökningen. Befolkningstillväxten kommer enligt dessa prognoser att medföra en total ökad efterfrågan om inte mindre

Statsverkspropositionen m. m.

än 145 000 lägenheter. Sedan förändras befolkningens åldersfördelning. Flera ungdomar gifter sig, och det kommer att kräva ytterligare 40 000 lägenheter. Till detta kommer också att hushållsfrekvensen i olika åldrar kommer att stiga, och det leder till ett ytterligare tillskott av hushåll eller, med andra ord, efterfrågan av lägenheter till ett antal av 40 000. Folkökningen, ändringarna i åldersfördelningen och hushållsfrekvensen gör alltså att vi har fått och får under denna period en ökad efterfrågan på 225 000 lägenheter.

Det är den ena sidan. Den andra sidan är avgången av lägenheter. Inte mindre än 20 000 lägenheter beräknas försvinna eller har redan försvunnit genom att de överges. Småbruken läggs ned, och husen görs om till fritidsbostäder. Något över 90 000 lägenheter försvinner genom den mycket kraftiga saneringen — en riktig och behövlig sanering — den rivning och kontorisering som sker och som måste ske i de gamla städernas kärnor. Ytterligare en sak kommer här till, nämligen sammanslagningen av lägenheter, vilken beräknas ta i anspråk 30 000 bostäder.

Om man lägger samman dessa siffror, innebär det att under denna femårsperiod 142 000 lägenheter försvinner ur marknaden. Om härtill lägges den ökade efterfrågan på lägenheter, finner man att »åtgången» på bostäder under femårsperioden ökar med 367 000 lägenheter. Om vi dividerar detta med fem — eftersom det gällde fem år — kommer vi fram till 73 500 lägenheter för varje år. Det är möjligt att denna siffra, 73 500 lägenheter, är tagen i underkant. Jag har veterligen inte tagit tillräcklig hänsyn till kraven på ökad standard, framför allt ökad utrymmesstandard, under denna period. Jag tror därför att man kan säga, att 75 000 lägenheter varje år på olika sätt konsumeras genom ökad efterfrågan, genom rivning, genom sanering o. s. v. Med andra ord: för att bibehålla — inte förbättra — nuvarande bostadsläge

Statsverkspropositionen m. m.

fordras att man bygger 75 000 lägenheter om året. Bygger man 85 000 lägenheter, såsom regeringen föreslagit, återstår endast 10 000 lägenheter att fördela på den jättelika bostadskö som den socialdemokratiska regeringens bostadspolitik skapat under efterkrigstiden.

Jag tror alltså, herr talman, att detta exempel ganska påtagligt visar att det inte räcker med att angripa bostadsfrågan från produktionssidan. Det kommer i så fall att ta över tjugo år innan bostadsbristen är hävd. — Man måste också angripa bostadsproblemet från efterfrågesidan. Mycket av den dimma som inrikesministern i årets statsverksproposition sökt lägga över bostadsfrågorna — och för det ändamålet har han även sökt använda den tillsatta bostadsutredningen — skulle skingras, om regeringen bara var ärlig nog att redovisa siffermaterialet på ett sanningsenligt sätt. Men då skulle alla de människor som nu söker bostad, herr talman, verkligen se vart regeringens politik lett; och det är väl detta som regeringen inte vågar utsätta sig för.

Herr talman! Bostadsfrågan intresserar måhända de bostadslösa mer än den intresserar den socialdemokratiska gruppen i riksdagen. Men i årets statsverksproposition finns också ett annat avsnitt, som kanske intresserar riksdagen mer än folk utanför detta hus. Jag tänker på bilaga 2, den tunna proposition som behandlar för flera huvudtitlar gemensamma frågor. I den anmäles att det är nödvändigt att ytterligare bygga ut den långsiktiga planeringen och förstärka departementens resurser för en sådan. Man understryker att det finns stora planeringsuppgifter inom de olika departementen, och man framhåller att själva kärnpunkten i detta arbete är det ekonomiska planeringsrådet, organet för samråd mellan regeringen, näringslivet, de stora organisationerna och även den samhällsekonomiska forskningen. Vidare krävs i denna bilaga en utvidgad interdeparte-

mental långsiktig samordning i ett gemensamt samhällsekonomiskt perspektiv — det är ett direktcitrat ur regeringens kurialprosa. Och slutligen aviserar man för det första en utredning om dessa frågor och för det andra att ett utbildningsråd, sammansatt av företrädare för departementen, ämbetsverken och organisationerna, skall tillsättas.

Den ekonomiska planeringen liksom övrig planering har i vårt land en i konstitutionellt hänseende mycket oklar ställning. Långtidsutredningarna har åtminstone hitintills inte blivit föremål för formella beslut vare sig av regering eller av riksdag, och det är inte heller möjligt att ange på vilket sätt långtidsplaneringarna varit vägledande för myndigheternas handlande. Några hävdar — jag räknar mig inte till dem, men jag vet att herr Sträng räknar sig dit — att dessa utredningar endast tjänar som informationsmaterial; andra hävdar — enligt min uppfattning med fullt fog — att utredningarna i väsentligt avseende styrt regeringens ekonomiska ställningstaganden. När man nu vill utvidga och systematisera både den ekonomiska planeringen och annat planarbete, måste väl avsikten vara att planeringsorganen skall få större inflytande på regeringens och myndigheternas beslut. Men, herr talman, vilket mandat och vilka befogenheter skall de nu tillkomna råden ha? Och får de ökat inflytande — vilket är alldeles klart — vilket ansvar för rådets verksamhet kan i så fall utkrävas, och på vilket sätt skall det utkrävas? Det är såvitt jag förstår mer än otillfredsställande, att man nu inrättar organ i statsförvaltningen som kommer att utöva ett obestämbar, ogripbart inflytande utan att det blir möjligt att utkräva något ansvar av råden.

Riksdagen är inte representerad i planeringsrådet och inte heller i forskningsberedningen; att döma av årets proposition lär den heller inte bli företrädd i utbildningsrådet. Inga bestämda former finns angivna för riks-

dagens kontinuerliga information om planeringsarbetet. Vart utvecklingen går och vart regeringen vill leda den är svårt att utläsa, men vi har ju erfarenheter från andra länder, särskilt Frankrike. Där har den långsiktiga planeringen på det ekonomiska området och även på andra områden fått karaktären av s.k. helhetslösningar — och det är ju en för statsministern, finansministern och regeringen utomordentligt behaglig vokabulär: ingen enskild detalj i en helhetslösning kan utbrytas eller utbytas. I Frankrike har det visat sig att de planer som framlagts av planeringsrådet inte kan ruckas eller förändras. Parlamentet i Frankrike har på det här tekniska sättet ställts inför fait accompli. Parlamentet kan bara förkasta eller anta en planering. Detta har lett till en stark reaktion från parlamentets sida, och när man gjorde den fjärde långtidsplaneringen kom parlamentets missnöje till så starkt uttryck, att premiärministern fick utlova att parlamentet under hand skulle informeras vid den femte planens uppgörande.

Det har många gånger framhållits att vi i Sverige inte skulle efterlikna den franska planeringen, men det är å andra sidan uppenbart, att bygger man nu ut planeringsresurserna är det stor risk för att riksdagen ännu mer än för närvarande skall sättas i efterhand. En planering som riksdagen inte blir informerad om, inte har tillfälle att diskutera och inte har möjlighet att ta ställning till kommer kanske att presenteras för riksdagen i form av ett »planeringspaket». Möjligheten att förändra innehållet i detta planeringspaket blir nog ytterligt begränsad.

Jag vill, herr talman, med detta ha pekat på ett allvarligt demokratiskt problem som regeringens ambitioner på planeringsområdet kan leda till. Det är stor fara att riksdagens inflytande ytterligare kommer att begränsas och minskas, och, herr talman, när nu en utredning tillsättes för att närmare analyse-

Statsverkspropositionen m. m.
ra formerna för planeringsverksamheten måste det redan från början göras klart att riksdagen inte kan finna sig i att ytterligare bli satt åt sidan.

Herr **ERIKSSON, EINAR**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är långt ifrån beredd att gå in i någon närkamp med herr Holmberg när det gäller bostadsbyggande och bostadsförsörjning, men av artighet tvingas jag i varje fall säga att jag icke är beredd att tillmötesgå hans önskemål att försöka konstruera ett bostadsbyggnadsprogram att lämna till det enskilda näringslivet via regeringen. Det är nog ingen svårighet att konstruera ett bostadsbyggande som skall handhas av de enskilda. Man behöver inte vara någon bostadsexpert för det, ty det är en mycket lätt historia, men jag gör det inte därför att jag personligen har så dystra erfarenheter av hur det går när de enskilda sköter den hanteringen.

Jag vill inte beteckna herr Holmberg som ohederlig, men det är i alla fall inte riktigt att när man talar om de bostadslösa samtidigt siffermässigt belysa situationen med att ange registrerade efterfrågesiffror, ty antalet bostadslösa överensstämmer långt ifrån med antalet registrerade bostadssökande. Efterfrågesiffrorna är ett uttryck för den ökade köpkraften när det gäller bostäder, och tyvärr är väl antalet bostadslösa tillräckligt stort utan att man behöver ta till efterfrågesiffrorna.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Eriksson har dålig erfarenhet av det enskilda byggeriet. Jag måste säga att vi har mycket dålig erfarenhet av det kommunala och helt statliga byggeriet sedan 18 år. Detta byggeri har icke kunnat avhjälpa bristen eller lösa bostadskrisen, och därför är det tid att göra någon förändring.

När det sedan gäller efterfrågesiffrorna kan man bara konstatera, att ökar

Statsverkspropositionen m. m.

efterfrågan så går denna ökade efterfrågan helt enkelt in i bostadskön och förlänger den ännu mera. Det är, såvitt jag förstår, vår uppgift att se till att bostadskön avvecklas och därför måste även hänsyn tas till efterfrågesidan.

Herr **ERIKSSON, EINAR**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har vid de bostadsdebatter jag deltagit i här i kammaren ofta sagt att det finns en mycket enkel metodik att begränsa efterfrågan i bostadsköerna. Det är bara att se till att man så fördyrar boendet att folk inte har råd att ställa sig i kön. Då är den frågan löst. Inte stod jag och andra ur min generation i någon bostadskö på 30-talet. Då fanns lediga lägenheter, men varför? Jo, helt enkelt därför att ingen hade råd att ta dem. Så nog är det en enkel metodik, men dithän vill vi inte komma, och jag står inte till tjänst med en sådan lösning, herr Holmberg!

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Tillåt mig bara erinra om att för några år sedan kostade lägenheterna cirka 30 kronor per kvadratmeter. I år kostar de i vissa fall upp till 90 kronor per kvadratmeter. Det har alltså skett en tredubbling av kostnaderna.

Herr **ERIKSSON, EINAR**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara bekräfta att uppgifterna är riktiga. Det är bara det att de hus där hyran går upp till 90 kronor per kvadratmeter är just de som är byggda och finansierade av enskilda byggmästare.

Herr **NILSSON, HJALMAR**, (s):

Herr talman! Den här lilla animerade debatten mellan herr Holmberg och herr Eriksson om bostadsbyggandet och

därmed förenade kostnader kanske i mångt och mycket bottnar i den koncentration av människor som sker till vissa områden här i landet och som helt enkelt driver fram ett ökat krav på bostadsbyggande, som i sin tur ökar bostadskostnaderna för de människor som skall bo där. Det är kring dessa frågor som jag, herr talman, i stort sett kommer att yttra mig under mitt anförande.

Vid årsskiftet 1963/64 kunde man i alla tidningar läsa om befolkningssiffrorna i kommuner, städer och län och hur dessa siffror förändrats under det gångna året. Siffrorna visar i stort sett samma tendens som tidigare år. Landsbygdens och skogsbygdens befolkning minskar och tätorternas ökar. Människorna lämnar jordbruks- och skogsarbetet och söker sig till andra näringar. Det är framför allt industrien, handeln, transportväsendet och byggnadsbranschen som man söker sig till och som behöver mera folk. Om man närmare studerar statistiken skall man finna att strömmen av människor går till vissa områden av vårt land. Med undantag av några län som ökat med några hundratals personer är det framför allt Stockholms län, Malmöhus län och Göteborgs och Bohus län som ökat mest. Av de län som minskat sin befolkning återfinnes de flesta norr om Uppsala län.

I samband med redovisningen vid årsskiftet av befolkningsstatistiken var det en tidning som skrev om »Den glädjande folkvandringen». Ja, den kan vara glädjande för vissa nationalekonomer och industriledare och jag vill hoppas att den skall bli till glädje även för de människor som flyttar och erhåller andra jobb. Jag hoppas även att de får stadigvarande jobb så allt det inte går för dem som det gick för en del som flyttade till Avesta järnverk. De uppsades efter några månader. Denna glädjande folkvandring är dock inte till glädje för alla. De människor som måste vara kvar i avfolkningsbygderna får det sämre. Servicen försämras, skatterna blir högre och den kvarvarande industriens re-

kryteringsmöjligheter försämrats. Även om finansministerns mycket generösa förslag om skatteutjämning genomföres, kommer man ändå inte att helt kunna avvärja de svårigheter som uppstår på grund av omflyttningen.

Många flyttar frivilligt, andra motvilligt, och i detta fall kan man väl säga att nöden har ingen lag. Propagandan sätts in från alla håll för att värva arbetskraft. Propagandan kommer från industrien själv — industrien i storstadsområdena — eller från arbetsmarknadsorganen. Man sätter in väldiga annonser med lockelse om flyttningsbidrag, bra lön och lägenhet. Som gammal industriarbetare gjorde jag en reflexion vid läsningen av alla förmånerna: Tänk vad arbetaren har blivit mycket värd! Men jag gjorde även en annan iakttagelse, nämligen att bostäder stod till förfogande. Hur kan det gå till med den bostadsbrist som för närvarande råder?

Många av dessa människor lämnar ett eget hem efter sig när de flyttar till storstadsområdena för att där medverka bl. a. vid byggandet av nya bostäder. Staten skall nu köpa in de gamla egnahemmen, och sedan skall staten bygga nya bostäder i storstadsområdena. Många påstår att detta är nationalekonomiskt vettigt och det enda riktiga i den värld vi nu lever i. Men det kanske är tur att inte alla människor här i landet har samma åsikt.

Innan jag lämnar detta om propagandan för befolkningsomflyttning skulle jag vilja anföra några ord med anledning av befolkningsprognoserna. Tid efter annan får man läsa i pressen om utarbetade prognoser för befolkningsomflyttningar under ett tiotal år fram i tiden. Dessa beräkningar, som endast är beräkningar och inte kan bli annat, förs ibland fram som sanning, och det antages att utvecklingen blir som prognoserna utvisar. Man talar om rationaliseringar inom jord- och skogsbruket och att jordbrukets befolkning skall minskas med hälften och skogens

Statsverkspropositionen m. m.

befolkning med minst 25 procent fram till 1970-talet. Om man har avsett att chocka människorna har man delvis lyckats. Många som stod i produktionen och hade fast arbete lämnade detta och sökte sig annat, vilket väl inte var meningen med arbetsmarknadspolitiken. Jag vill säga att arbetsmarknadspolitiken inte får bedrivas på detta sätt. En prognos skall vara ett riktmärke för planering av arbetsuppgifter och i detta fall en planering av samhällets verksamhet. Prognoserna får inte göras till lag och förordning, vilket många tycks tro att de skall vara.

Bland de arbetsmarknadspolitiska medel — förutom de rörlighetsstimulerande, som står till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande, finns även bidrag till uppförande av industrilokaler i avfolknings- och avflyttningsområdena och i områden där befintliga industrier har nedlagts. Åtgärderna har hälsats med tillfredsställelse av folket i berörda bygder som drabbats av nedläggelse eller rationalisering.

Herr Holmberg har i denna kammare väckt en interpellation och frågat varför inte detta problem har förelagts riksdagen. I bankoutskottets utlåtande nr 12 år 1963 återfinnes på sidan 3 en skrivelse från arbetsmarknadsstyrelsen, vari den redovisar åtgärderna. Arbetsmarknadsstyrelsen har i skrivelse till bankoutskottet redovisat följande. »Stöd ges till kommunerna med beredskapsarbeten för att iordningställa industriområden med tillbehör, såsom gator, vägar, vatten, avlopp etc. Stödet skall också kunna omfatta lokaler för industriändamål i vilka kommunerna engagerar sig — tidigare använt i fallet Valdemarsvik — och för uppförande av hantverkshus.» Någon anmärkning eller diskussion i denna kammare med anledning av utskottsutlåtandet kan jag inte erinra mig förekom, men dessa av arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen vidtagna åtgärder överensstämmer med det förslag om bidrag till uppförande av industribygg-

Statsverkspropositionen m. m.

nader som kommittén för näringslivets lokalisering föreslagit i sitt betänkande.

I årets statsverksproposition har inrikesministern föreslagit riksdagen att för samma ändamål anvisa 40 miljoner kronor. Villkoren överensstämmer även här med lokaliseringskommitténs förslag. Betänkandet är nu på remiss till myndigheter och organisationer. En del av dem har redan avgivit sina remissyttranden, och uttalanden har gjorts på både fackliga och politiska möten. Svaren och yttrandena är både positiva och negativa. Många anser att utredningens förslag är alltför snålt tilltagna och att kraftigare åtgärder skulle ha föreslagits. Andra anser att förslagen är för långt gående och icke till alla delar kan accepteras. Även om utredningsmännen är enhälliga i sina förslag, hade de säkerligen inte räknat med att alla organisationer odelat skulle godta utredningens hemställan.

Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund har också avgivit ett gemensamt yttrande över betänkandet. Eftersom dessa organisationer skall företräda näringslivet i vårt land, kan det ha sitt intresse att närmare studera deras skrivelse. De båda organisationerna börjar med att deklarerar »att de principiellt ansluter sig till tanken att staten genom lämpligt utformade åtgärder bedriver lokaliseringsspolitisk verksamhet», men vid behandlingen av utredningens förslag kommer betänkligheterna fram, och organisationerna avstyrker vissa av förslagen. Ett bifall till deras yrkanden skulle i praktiken innebära att utredningens hemställan om en effektiv lokaliseringsspolitik avlogs. Det är kanske organisationernas uppfattning att så skall ske.

I direktiven till utredningen angavs bl. a. »att utredningen bör lägga fram material, som är ägnat att från samhällsekonomiska och företagsekonomiska synpunkter belysa förutsättningarna för näringslivets lokalisering till olika delar av landet». Med anled-

ning av direktiven har utredningen låtit utföra omfattande undersökningar och utredningar om befolkningsutvecklingen, orsakerna till befolkningens regionala omfördelning, arbetslösheten, utvecklingen inom industrien, transportväsendet, kommunikationerna och samhällets kostnader vid industriell nyetablering. Hela det omfattande material som finns redovisat i betänkandet och bilagorna och de av kommittén anförda samhällsekonomiska synpunkterna avfärdas av arbetsgivareföreningen och industriförbundet på 27 rader. De anför i sitt yttrande bl. a. följande: »Slutsatsen blir att sådant ekonomiskt stöd som kommittén föreslår i syfte att påverka näringslivets lokalisering endast i mycket ringa mån kan motiveras med samhällsekonomiska skäl.» Det är betänkligt när företrädare för näringslivet så lätt avfärdar de samhällsekonomiska skälen för de åtgärder som kommittén har föreslagit.

Organisationerna avstyrker vidare förslaget om investeringsbidrag, utgående med en tredjedel eller i särskilda fall 50 procent av byggnadskostnaderna, under motivering att det kan innebära en snedvridning av konkurrensen och att stödet kan utgöra en subvention.

Jag tror inte att det skulle kunna innebära en snedvridning av konkurrensen. Men jag får det intrycket att organisationerna är rädda för en ökad konkurrens och helst vill fortsätta med nuvarande tillstånd. Det nuvarande tillståndet på arbetsmarknaden medför emellertid en snedvridning av befolkningsstrukturen inom stora delar av landet, en snedvridning som skadar människorna i dessa trakter.

Men de under föregående år utlämnade bidragen till uppförande av industribyggnader har varit en eftersökt sak från industrihåll. Både stora och små företag — företag som existerat i många år — har sökt bidrag till utvidgning eller till nyetablering. Detta visar att de båda organisationerna inte har sina medlemmar med sig när det

Statsverkspropositionen m. m.

gäller ett ställningstagande i lokaliseringsfrågan. De rekommenderar där- emot vissa skattelättnader, såsom snab- bare avskrivning av byggnader och maskiner samt extra avdrag för an- skaffningskostnader.

Enligt min mening kan mindre före- tagare eller företagare som skapar en ny industri inte tillgodogöra sig extra avskrivningar på byggnader under åt- minstone de första fem åren av sin verksamhet. Ser man på vilka åtgärder andra länder vidtagit på lokalisering- politikens område, skall man finna att varken England eller Nederländerna har slagit in på skattelättnadens väg.

Jag skulle, herr talman, vilja beröra ännu en fråga i yttrandet från organi- sationerna. De har avstyrkt flyttnings- bidraget till kvalificerad arbetskraft. De motiverar sitt förslag med att bidrag inte skall utgå till personer som redan har arbete och att man inte skall med hjälp av statliga bidrag locka folk från industriföretagen. Ja, men vad sker nu? Norrland utbildar ungdom i kommuna- la och statliga yrkesskolor, och sedan flyttar ungdomen söderut till industri- företagen. Men dessutom kommer med jämna mellanrum tjänstemän från de stora industriföretagen i södra och mel- lersta Sverige och slår sig ner, längre eller kortare tid, på orter där det kan finnas arbetskraft. Med löften om flytt- ningsbidrag, goda löner, bostäder o. dyl. övertalar man inte bara arbetssökande att flytta utan även sådana som står i produktionen. Systemet existerar redan nu — men det talar man inte om, ty det gäller ju folk från Norrland.

Jag måste, herr talman, säga att det är ett bedrägligt dokument som de båda organisationerna presterat.

Till sist, herr talman, vill jag liksom herr Näsström uttala den förhoppning- en, att regeringen till innevarande års riksdag framlägger förslag om nya rikt- linjer för lokaliseringpolitiken, riktlin- jer som innebär en mera målmedveten och fast planering, som ersätter det nu- varande osäkra tillståndet.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Jag har inte begärt or- det i denna remissdebatt för att disku- tera de stora allmänpolitiska och ek- onomiska frågorna, churu det givetvis skulle varit av intresse att något beröra även dem, åtminstone de ekonomiska frågor som är av betydelse för den mind- re och medelstora industrien.

Många tycks tro att det enda saliggö- rande botemedlet är strukturrationalise- ring till större företagsenheter och till s. k. kedjeföretag, främst inom handels- område. För min del tror jag att detta betraktelsesätt är fullständigt felaktigt. Den mindre och egenägande industrien har visat livskraft och förmåga att häv- da sig icke enbart på den svenska mark- naden utan också när det gäller expor- ten. Enligt mitt sätt att bedöma frågor- na gäller det för statsmakterna att vid lagstiftning, främst inom skatte- och ka- pitalområdet, icke diskriminera dessa företagstyper utan att den mindre och medelstora industrien kan utnyttja av- sedda möjligheter till kapitalanskaffning och konsolidering.

Innan jag berör några speciella frågor vill jag från denna talarstol uttala min tacksamhet över att en fråga som ofta diskuterats i riksdagen blivit löst, även om frågan i viss mån blivit löst utan riksdagens medverkan men säkerligen på grund av de diskussioner som här förts. Jag syftar då på eltaxorna. Är det nu något som blivit bättre så skall rätt vara rätt, som man brukar säga, och då skall man också erkänna det.

Från slutet av 1950-talet har vi från centerpartiet riktat stark kritik mot ti- digare eltaxor och likaledes mot nu gäl- lande system för uttag av elskatten. Hur frestande det än skulle vara att citera vad vissa ärade talare anfört till försvar för det tidigare systemet på elskatteom- rådet, må det vara tillräckligt att anföra att Svenska elverksföreningen föreslagit nya taxor, som väl av de flesta distribu- tionsföreningar införts från och med årsskiftet 1963/64. Dessa s. k. propp- taxor är ett riktigare taxesystem och

Statsverkspropositionen m. m.

gynnar en ökad konsumtion av elkraft.

Kommunikationsministern har i ett interpellationssvar i andra kammaren lovat, att om det mot förmodan skulle befinnas att någon abonnent vid taxeonläggningen får högre avgifter, skall det undersökas och åtgärder vidtagas för rättelse. Beträffande elskatten får vi hoppas att finansministern äntligen slopar denna skatt som drabbar produktionen. Den måste numera anses ha helt överlevt sig själv.

En fråga som jag något vill uppehålla mig vid är kapitalanskaffningen för de mindre och medelstora företagen. Genom Aktiebolaget Industrikredit och Aktiebolaget Företagskredit har ju riksdagen åsyftat att möjliggöra för dessa företagsgrupper dels att skaffa långfristigt kapital, dels att skaffa lånemedel till rimlig ränta. Som alla vet saknar ju dessa typer av företag möjlighet att utge obligationer och som regel även möjlighet att sälja sina aktier, då den mindre industrien och hantverket oftast består av s. k. familjeföretag, och för företag som drivs som vanlig firma är det ju helt uteslutet.

Enligt vad jag kan finna har det beträffande kapitalanskaffningen blivit bättre, inte minst sedan Industrikredit och Företagskredit nu fått bättre med personal så att låneärenden icke släpar efter för länge. Men vad angår räntekostnaden tycks riksdagens avsikt ha förfuskats av tredje fondstyrelsen för ATP-avgifterna. Som alla vet förvaltar ju denna styrelse pensionsavgifterna från de mindre företagen, företag med mindre än 20 anställda, samt avgifterna från de egna företagarna.

Enligt vad som framkom i en debatt i medkammaren under höstriksdagen skulle styrelsen för fonden hos Kungl. Maj:t anhålla om tillstånd att uttaga en ränta från Företagskredit, som med minst 1/4 procent skulle överstiga den ränta som i övrigt var gällande för Industrikredits upplåning.

Jag vill citera vad bankoutskottet i samband med bildandet av Företagskre-

dit skriver i sitt utlåtande nr 23/1962. Som motiv för riksdagens beslut åberopades »att statens medverkan i bolaget måste te sig naturlig mot bakgrunden av den dittills av bolaget bedrivna verksamheten och dessutom ur säkerhets-synpunkt samt med hänsyn till fördelarna för låntagare genom de lägre räntesatser som kunde tillämpas till följd av den statliga medverkan.»

Man kan då finna det mycket egen-domligt att styrelsen funnit anledning begära minst 1/4 procent högre ränta. Om nu regeringen inte redan avslagit denna framställning från AP-fondens styrelse, hoppas jag i alla fall att så kommer att bli förhållandet. Vad som också inget betänkligheter är att i styrelsen finns representanter för den mindre industrien och hantverket och att dessa icke funnit skäl att reservera sig mot detta styrelsebeslut.

Herr talman! Det är ytterligare en fråga i detta sammanhang som jag vill påpeka, och jag är glad att finansministern är närvarande. I samband med att riksdagen beslöt inrätta Aktiebolaget Industrikredit beslöts på bankoutskottets förslag att en upplysningsbroschyr om olika låneformer skulle utges. Detta var 1962. Enligt vad jag har mig be-kant har detta ännu icke skett, och jag får nu vädja till finansministern att snarast vidta åtgärder för att riksdagens beslut verkställs. Denna broschyr kommer säkerligen att fylla ett behov. Enligt vad jag vet är det många företa-gare som saknar kännedom om de oli-ka möjligheterna till lån genom företa-gareföreningen och möjligheten till kred-itgaranti.

Till slut vill jag endast med några ord beröra — det har tidigare diskute-rats här i dag — vad chefen för ar-betsmarknadsstyrelsen uttalat — om han nu är rätt citerad i tidningarna — rörande industriens framtida lokalise-ring till A-orterna. Inom Kronobergs län har vi inte mer än tre A-orter, och ett verkställande av framtida företags-etablering enligt Bertil Olssons propäer

Statsverkspropositionen m. m.

skulle betyda dödsstöten åt många nu livskraftiga tätorter. Likaså måste man starkt reagera mot påståendet, att den mindre industrien i framtiden endast kan uppehållas, om den blir underleverantör till storindustrien. Utan tvekan är leveranserna till storindustrien en viktig avsättningsfaktor för småindustrien, men de enskilda företagen är individualister och har visat sig kunna behärska värre problem än de nu förestående. Jag vill säga att vi inte ger upp på grund av statliga pekpin-nar. Dessa företags möjligheter till fortbestånd är helt beroende på den enskilde företagarens förmåga och förutseende, och oftast etableras företaget i företagarens födelsebygd. Får vi — som jag tidigare påpekat — statsmak-ternas stöd i samma utsträckning som annan företagsamhet, tror jag att man bäst främjar samhället genom att låta företagen själva bestämma var de skall driva sitt företag och var produk-terna skall säljas. Jag tror att detta är viktigt inte minst för de anställda in-om den privatägda företagsamheten.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Genom ett välvilligt till-mötesgående från herr talmannens sida har jag fått löfte att under morgonda-gen hålla ett anförande. Det är klart att jag, som bär huvudansvaret för bud-geten, skulle kunna ha åtskilligt att säga kammaren med hänsyn till den stats-verksproposition som föreligger.

Att jag emellertid nu begärde ordet berodde på att jag med några korta kommentarer ville försöka lugna herr Holmberg, när han läst den tunna delen av statsverkspropositionen med ru-briken »För flera huvudtitlar gemen-samma frågor» och av den läsningen blivit oroad av det anslag på 600 000 kronor, som fördelats på fyra eller fem departement för en introducerande pla-neringsverksamhet av försökskaraktär. Herr Holmbergs ord föll på det sättet, att »herr Sträng hävdar och har de-

klarerat i denna kammare, att det cen-trala ekonomiska planeringsrådets dis-kussioner inte påverkar regeringens handlande i mera konkret bemärkelse». Herr Holmberg sade, att andra hävdar att motsatsen i själva verket är fallet. Jag drar den slutsatsen att med »and-ra» åsyftas herr Holmberg och några med honom liktänkande, som hyser denna uppfattning. Herr Holmberg ställde frågan: Vad blir det för under-lig utväxt i vårt konstitutionella system med ett centralt planeringsråd, som ju inte har något ansvar men som ändå fungerar som ett planeringsråd — och hur skall man kunna ställa det till an-svar? Jag vill omedelbart lugna herr Holmberg med att detta råd inte kom-mer att ställas till något ansvar, efter-som det inte fattar några beslut som föranleder något ansvarstagande. Det blir regeringen som kan ställas till an-svar precis på samma sätt som hitin-tills, och i den mån det fattas några beslut, är regeringen ensam ansvarig för dem.

När jag lyssnade till herr Holmberg, fick jag det intrycket att han lever i en värld som har liten kontakt med verkligheten. Herr Holmberg anförde som skäl att riksdagen inte hade möj-ligheter att ta del av planeringen och att det följaktligen var något fel med den planeringsverksamhet som pågick. Nu ligger det ju en planering bakom varje ställningstagande som sker inom regeringen och som sedermera presen-teras för utskott och riksdag. Det lig-ger en planering bakom detta — man kan kritisera den för att den är brist-fällig. Den är så bra vi kan göra den, men det är väl uteslutande till fördel, om det ändå ligger någonting av plane-ringstänkande bakom de förslag, som framlägges i riksdagen. Hur många gånger har vi inte anklagats för då-lig planering — dålig planering på ut-bildningsområdet, dålig planering på bostadsbyggandets område, dålig pla-nering på vägbyggandets område och dålig planering över huvud taget i alla

Statsverkspropositionen m. m.

de frågor, där man anser sig kunna ladda kanonerna och skjuta skarpt mot regeringen? Det är frestande att fråga: Skall vi ha en planering eller skall vi inte ha en planering? Om det är någon mening med den kritik oppositionen riktar mot regeringen för dålig planering, måste man väl i logikens intresse också fatta oppositionen så att den önskar en bättre planering och ett bättre planeringstänkande hos regeringen bakom de förslag som regeringen presenterar riksdagen.

Jag vill här ta några exempel. Det arbetar en forskningsberedning under statsministerns ledning. Den enkla förklaringen till detta är att man samlat 35—40 personer som inte sysslar med någonting annat än forskning och följaktligen torde representera en ganska exklusiv kvalitet i tänkande och arbete på detta område. Samtidigt vet vi att våra ekonomiska, statsfinansiella, personella och övriga resurser inte räcker till för att satsa på alla olika forskningsområden på alla de skilda gebit där forskning bedrivs med precis sådana insatser, att det kan sägas att ingenting lämnas utforskat. Det är följaktigen fråga om att göra en fördelning, en allokering, en ransonering av de medel som vi efter en helhetsbedömning anser att vi har råd att satsa på forskning. Vissa områden är det säkerligen klokt att satsa relativt sett mer på, medan det kan vara klokt att vara försiktigare på andra områden. För att illustrera det sagda med ett exempel vill jag säga att vi nog får större resultat om vi satsar på biologisk och kanske också på samhällsvetenskaplig forskning än om vi satsar på rymdforskning. Vi utgör ju en liten nation med 7 miljoner människor, och vi har all anledning att räkna med att de stora världsnationerna har större möjligheter att fotografera månens baksida än vi har. Vi kan göra vissa insatser även på detta område, men det torde enligt min personliga uppfattning knappast vara det område som vi i första rummet bör satsa på.

Även om jag har förärats den förnämliga positionen att sitta med i forskningsberedningen, är jag inte kapabel att göra denna gradering på ett objektivt och riktigt sätt, men får vi i lugn och ro diskutera med beredningens högt kvalificerade sällskap av forskare och vetenskapsmän, bör enligt vår mening ur diskussionen komma fram ett resultat, som ger möjligheter att fördela de resurser vi har att fördela på ett sådant sätt att därmed kan ges ett bättre ekonomiskt utbyte av verksamheten.

Jag kan inte föreställa mig, att detta kan vara något som kan föranleda anmärkning från en riksdagsmans sida. Det är väl bättre för en riksdagsman att få ta ställning till en proposition som är väl genomtänkt och utarbetad med anlåtande av tillgänglig fackkunskap än att få en proposition som inte föregåtts av motsvarande förberedelsearbete.

Vi kommer nu att starta en utbildningsplanering. Det är ungefär samma sak. Det finns möjligheter att göra vissa spekulationer om intensiteten i våra ungdomars utbildningsefterfrågan framöver. Det finns möjligheter att göra vissa prognoser om det samhälleliga behovet av utbildning på olika avsnitt. Det torde vara klokt om man kan synkronisera dessa båda komponenter, så att man inte om tio, femton eller tjugu år har byggt upp en utbildningskapacitet som inte kan användas, samtidigt som man har områden som ropar efter en utbildning som inte kan tillfredsställas. Avsikten är bara att med ledning av de prognoser och det siffermaterial, som man kan dra fram, komma något så när rätt med de insatser som vi gör i dag och som blir vägledande för framtiden. På samma sätt är det med vägplaneringen, med annan planering och naturligtvis i sista hand med den ekonomiska planeringen. Om det ekonomiska planeringsråd, där jag råkar sitta ordförande, har det förts många diskussioner. Man har frågat sig vad planeringsrådet gör, vad det tänker göra. Man har frågat sig om riksdagen ställs off side el-

Statsverkspropositionen m. m.

ler om man för in något slags korporativt system i det svenska samhällsskicket vid sidan av den av grundlagar, lagar och förordningar fixerade beslutanderätt, som tillkommer den svenska riksdagen.

Vad har vi diskuterat i planeringsrådet? Vi har tidigare deklarerat hur vi skall arbeta. Vi skall inte försöka dirigera det svenska näringslivet, men vi skall försöka analysera förutsättningarna för utvecklingen i olika avseenden i sådan utsträckning att man också kan ge rekommendationer om hur man lämpligen bör satsa de samhällsliga resurserna. Något tvång gentemot eller dirigering av det fria näringslivet är det alltså inte fråga om.

Planeringsrådet har nu varit i verksamhet under något mer än ett år. Bland de frågor vi diskuterar kan jag nämna byggnadsskostnadsstegringen, som vi tagit upp tillsammans med byggnadsrådet, som tidigare arbetat under socialministerens och numera under inrikesministerens ledning. Hela denna fråga är utomordentligt viktig med hänsyn till att vi har en så intensiv konjunktur på bygg- och arbetsmarknadens område och till att prisdrivningen är så påtaglig på vissa områden, där en överansträngning är för handen. Det finns naturligtvis elakartade utväxter inom en bransch, som har en sådan konjunktur som byggnadsindustrin i dag har. Det har ju förts långa diskussioner i tidningarna, huruvida arkitekterna fungerar på ett sätt som ur samhällsekonomisk synpunkt kan anses vara önskvärt, huruvida konsultbyråerna utgör en ekonomiskt riktig planeringsverksamhet inom denna bransch. Det är åtskilliga sektorer inom denna bransch som är objekt för den offentliga debatten, och följaktligen är det helt naturligt att det centrala planeringsrådet har sitt intresse riktat på branschen. Vi gjorde så att vi lät fyra eller fem av den praktiska verksamhetens ledande män — forskare, arkitekter, storbygmästare och andra — ge sina synpunkter på byggnadskostnads-

problemet och lät dem deklarerat vad det är som brister och vad man kan göra för att eliminera dessa brister, om det är riktigt att använda nuvarande system med olika underentreprenörer eller om användande av helhetsentreprenader är det riktiga, om den ekonomiska bedömningen skall komma in på programmeringsstadiet, d. v. s. om man skall ställa arkitekterna inför det faktum att det finns en ekonomisk faktor, som spelar en stor roll när själva arkitektarbetet göres. Den diskussionen var så pass intressant att planeringsrådet fortsätter att arbeta med problemet i akt och mening att komma fram till något som kan vara av värde, och jag tror faktiskt att det skall finnas möjligheter till det.

Vi har talat om industrien och lokaliseringsfrågorna — helt naturligt därför att lokaliseringsspolitiken, som framgick av herr Hjalmar Nilssons inlägg, är en fråga av stor vikt och dessutom en fråga av alldeles särskilt kontroversiell natur. Det är ju önskvärt att höra arbetsmarknadsorganisationernas synpunkter på detta, att höra företags synpunkter, löntagars synpunkter och vetenskapsmännens synpunkter. Det är intressant att höra de utbildade ekonomernas synpunkter, som emot det renodlade lokaliseringsintresset har att väga det mera samhällsekonomiska intresset. Resultatet av en sådan debatt är värdefullt, men det fattas självfallet inga beslut varken i den ena eller andra frågan. Debatten är vägledande för regeringen när den tar sin ståndpunkt och utarbetar sina förslag till en riksdag som har att suveränt välja och vraka och dra sina slutsatser av regeringens intentioner.

Kapitalmarknadens behov är en fråga som vi för närvarande diskuterar i planeringsrådet, där många olika aspekter aktualiseras. Är den rent institutionella utbyggnaden tillräcklig för att kapitalströmmarna skall flyta så friktionsfritt som möjligt? Det är många andra ting, såsom ATP-fondernas placering på olika verksamhetsområden, där naturligt-

Statsverkspropositionen m. m.

vis bedömningarna om investeringsutvecklingen i samhället, den allmänna sektorn kontra den privata sektorn och mycket annat får vägas in. Visst har man nytta av att de direkt berörda parterna här får ventilera sina synpunkter, och visst har man nytta av att de stöds upp av vetenskapsmän som är oväldiga och har en erkänd kvalitet när det är fråga om att avläsa dylika tendenser och dra slutsatser av detta.

Skall regeringen skärma av sig ifrån yttervärlden eller inte i sitt förarbete, vars produkt sedermera skall avlämnas inför riksdagen? Jag har den uppfattningen att regeringen inte skall göra det. Jag har således, herr talman, med detta endast velat lugna herr Holmberg, och kan jag lugna också andra som skrämt upp sig av att det här förs in en tredje faktor eller skall vi säga en fjärde faktor — ty vi brukar ju tala om de tre statsmakterna — som ligger utanför de konstitutionella reglerna, så kan jag försäkra att det är en helt obefogad oro. Motiven bakom är uteslutande att vi gärna vill ha en produkt som är så genomarbetad, analyserad och genomtänkt som möjligt när vi presenterar den för riksdagen, och vi är tillräckligt ödmjuka för att tro att inte all sakkunskap är representerad i regeringen. Den behöver fråga kloka män ute i samhället, och det är ingen brist om dessa kloka män bakom sig har stora opinioner i form av landsomfattande intresseorganisationer, ty dessa landsomfattande intresseorganisationer — det må vara inom bankvärlden, industrivärlden, köpenskapen, jordbruket, löntagarna eller arbetsgivarna — tillåter sig att ha uppfattningar om det politiska skeendet och det ekonomiska skeendet och vad den politiska makten i regering och riksdag gör med de olika samhällsproblem som rullas upp.

Det är inte på det sättet att Organisations-Sverige i dag känner sig isolerat från samhällsproblemen. Även om deras representanter inte sitter i riksdagen, i denna kammare och i medkamma-

ren, så har de alldeles utpräglade uppfattningar om hur samhällets utveckling bör gå och hur det kommande samhällets mönster bör te sig. Då är det också rimligt att företrädarna, som samlar in den opinionen i sitt sätt att argumentera och vara, också får tillfälle att inför regeringen framföra detta. Det har intet med korporativism att göra och det har intet att göra med något brott mot de konstitutionella reglerna.

Det var endast detta jag hade behov av att säga i anledning av herr Holmbergs inlägg.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var lugnande ord som finansministern kom med. Jag tror också att herr finansministern i själ och hjärta inte önskar att vi skall ha ett utökat korporativistiskt inslag i vår demokrati, men å andra sidan kan vi inte komma ifrån att utvecklingen kan glida finansministern ur händerna. När man tar del av den här skrivningen i årets statsverksproposition får man en känsla av att den inte helt överensstämmer med de intentioner som finansministern har redogjort för här. Man behöver inte leva i en överklig värld, även om man är riksdagsman, för att hysa en oro för detta.

Herr Sträng tog upp frågan om var besluten fattas och framhöll, att det inte alls är dessa råd som fattar några beslut, utan det är departementen, och därför skall man utkräva ansvaret från regeringen och icke från råden. Jag tycker det där är en förenkling av problematiken som är ganska allvarlig. Vi vet väl alla att beslutsprocessen är ganska långvarig. Besluten fattas inte utslutande när klubban slås i bordet. Man vet inte vid vilken tidpunkt beslutet egentligen fattas från det att de primära informationerna om det ämne som skall behandlas inhämtas och intill det att efter diskussionerna det formella beslutet fattas. Utvecklingen själv leder till att beslutet ligger någonstans emel-

Statsverkspropositionen m. m.

lan dessa två punkter. Ofta, tror jag, är det därför själva råden som i realiteten avgör besluten, och att även regeringen får finna sig i vad man där indirekt kommit överens om.

Jag var bekymrad över det anslag finansministern begär för förstärkning av personalen på detta område. Man anger som motiv härför att man vill öka möjligheten till en försöksverksamhet. Men, herr Sträng, behövs någon försöksverksamhet här? Vi har det ekonomiska planeringsrådet, byggrådet, forskningsberedningen, det råd inom kommunikationsdepartementet — trafikrådet — som vi beslöt om förra året, ett kommunalt planeringsråd i inrikesdepartementet, och vi har något planeringsråd även inom handelsdepartementet. Nu kommer man med ytterligare krav om ett utbildningsråd. Jag tror, herr talman, att det är allvarligt att på detta sätt bygga ut en försöksverksamhet så mycket att det i själva verket är fråga om en omfattande definitiv verksamhet och inte en försöksverksamhet. Det är detta som är intressant.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag tror också, däri kan jag ge herr Holmberg rätt, att detta planeringstänkande, som jag betraktar såsom en ambition att göra regeringsförslagen bättre genomtänkta innan de serveras i riksdagen, är någonting som kommer att fortsätta. Men vi har inte hållit på tillräckligt länge för att kunna ge det sin definitiva form. Detta är ingenting man genast är färdig med, utan det är ett område där man får söka sig fram. Jag tror det vore fel att etablera en organisation med fast anställda folk som man sedan ger uppgiften att sätta sig ner och planera. Därför tas detta anslag såsom ett penninganslag utan någon fast organisation, i avvaktan på att erfarenheterna skall ge vid handen i vad mån organisationen skall ha en fastare prägel. Men så långt ger

jag herr Holmberg rätt, att vi inte gjort detta för att nästa år, om vi sitter kvar, sluta med det. Med all sannolikhet kommer vi att fortsätta, helt enkelt därför att vi har ett behov att tänka igenom saker och ting så bra och så långt det går. Herrarna och damerna i oppositionen har ju själva gjort vad de har kunnat för att kritisera den dåliga planeringen och har väl också därför del i faderskapet eller moderskapet, vad vi nu skall kalla det, för denna verksamhet.

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Jag blev något överraskad när jag fick lyssna på den diskussion, som pågått i medkammaren mellan finansministern och centerpartiledaren beträffande en annan takt när det gäller pensionshöjningarna. Jag trodde att vi var överens på den punkten i riksdagen i och med att vi fattade ett beslut om hur höjningarna skall ske vartannat år fram till 1968. Jag vill gärna respektera en sådan överenskommelse. Personligen har jag aldrig fått lära mig annat än att har man gjort en överenskommelse — även om man kanske själv icke är tillfredsställd med den — får man ändå respektera densamma under den tid den gäller.

Jag har haft en känsla under det senaste året att debatten om våra pensionärers problem har pacificerats. Jag tycker det har blivit något stillsammare ute i bygderna, även om en och annan tycker, att han vill hjälpa pensionärerna med något extra utöver vad de har i dag. Det är klart att det finns många önskemål, och de har framförts till ansvarigt regeringshåll, men vi har alltid en fråga som ställs framför oss: Har vi pengar för att lösa den fråga som man har på önskelistan? Jag har i min pedagogiska verksamhet ute bland pensionärsföreningarna ständigt försökt göra klart, att anspråken alltid kostar många miljoner. Jag har aldrig stuckit under stol med att om vi vill öka pen-

Statsverkspropositionen m. m.

sionerna med en krona, som jag har sagt, så betyder det en miljon i ökade statsutgifter. Vill vi ha 100 kronor extra så betyder det 100 miljoner kronor.

Just nu har vi ett problem som jag vill omnämna i all korthet. När riksdagen fattade beslut om en förbättring av sjukförsäkringen för pensionärer med en ökning av 90 dagar betraktade vi det som en klar framgång och förbättring. Det beslutet gäller emellertid inte för någon annan pensionär än den som fyller 67 år efter det att lagen trätt i kraft. Det är en naturlig reaktion hos alla som passerat den åldersgränsen att de anser sig orättvist behandlade för att inte också de får 180 dagar. Nu har jag gjort det räkneexemplet att om en miljon pensionärer, som det här rör sig om, skulle få en extra påspädning med 90 dagar, och var och en har fem kronor om dagen i sjukförsäkring, skulle det betyda att var och en av dem får ytterligare 450 kronor. Det innebär en merutgift för staten, för sjukförsäkringen, på 450 miljoner kronor. Vi måste nämligen alltid räkna med att pensionärerna tar ut denna sjukpenning så snart det över huvud taget är möjligt.

Det är sådana siffror som vi måste ställa upp för människorna när de ökar sina krav och anser sig ha blivit orättvist behandlade. Jag hoppas att den diskussion som förekommit om pensionärerna och deras pensioner alltmer skall kunna tunnna ut efter hand som vi närmar oss år 1968. I år har vi fått en höjning av pensionerna, som riksdagen har beslutat — vi har t. o. m. fått några kronor mer. Vi är självfallet mycket tacksamma för denna höjning av våra pensionsbelopp. Nu närmar vi oss alltmer slutmålet. Vi utgår ifrån att i den mån finansministern får ett överskott i kassan kommer han också att överväga att lägga en extra slant på våra pensioner.

Vi är även glada och tacksamma över socialministerns förslag att utreda vad som skall hända efter år 1968. Vi har aldrig tvivlat på att en sådan utredning

skulle komma till stånd. När förslaget om denna utredning nu framlagts hoppas jag att alla misstankar också skall försvinna om att regeringen inte hade tänkt verkställa en sådan utredning.

Alla de önskemål om förbättringar som pensionärerna kan ha kostar som sagt pengar, om de skall kunna förverkligas. Ledningen för pensionärernas organisation anser emellertid att pensionsbeloppen inte är allena saliggörande för pensionärernas trivsel. Ett gammalt ofta citerat ord säger att människan lever inte av bröd allena. Det är så mycket annat som vi måste ha för att pensionärerna skall känna trivsel. Det är denna tankegång som har legat bakom riksorganisationens handlande då vi under de senare åren har engagerat oss så hårt för att få till stånd en bättre och modernare åldringsvård. Kanhända har det, herr finansminister, i detta sammanhang från pensionärernas sida sagts ett och annat överord, men det har skett i den vällovliga avsikten att väcka andarna och att skynda på den utredning som pågått. Vi har nu såvitt jag förstår blivit bönhörda. Utredningen har gått snabbt. Vi har fått en mycket bra utredning som framlagt konkreta förslag vilka nu efter hand kommer på riksdagens bord. Jag vill i det sammanhanget bara nämna vad som kommer att hända på sjukhemssidan. Från riksorganisationens sida har vi framhållit att det råder en mycket stor brist på platser på sjukhemmen. Bristen har uppskattats till 20 000 platser. Enligt det förslag som nu ligger på bordet skall vi under en femårsperiod få 10 000 nya sjukhemsplatser. 5 000 sjukhemsplatser kommer vi att få till förfogande genom det anslag på 150 miljoner kronor som kommittén föreslagit. Lika många sjukhemsplatser, alltså ytterligare 5 000, kommer vi att få till förfogande genom det byggande som pågår eller planeras under samma period. Det kommer ju sammanlagt att innebära ett mycket gott tillskott av sjukhemsplatser. Vi hoppas innerligt att kunna få till

Statsverkspropositionen m. m.

stånd en bättre tingens ordning på ålderdomshemmen, så att sjuka människor placeras på rätt ställe och erhåller den vård som de skall ha. Vi är glada och tacksamma över att vi nu har utsikter att få till stånd denna förbättring av åldringsvården.

Därutöver har gjorts en stor inventering av åldringarnas bostäder. Det framgår klart — och det är ingenting som vi har varit ovetande om — att åldringarnas bostäder i många, många fall är synnerligen dåliga. Man har uppskattat att 100 000 åldringar lever i bostäder där det knappast finns några moderniteter att räkna med. Här har kommittén föreslagit dels en utökning av förbättringsbidraget med 10 miljoner kronor, dels ett anslag på 10 miljoner kronor för byggande av monteringsfärdiga hus i den mån detta skulle vara nödvändigt. Därutöver har kommittén sagt att dessa åtgärder inte får inkräkta på den ordinarie verksamheten för skapandet av pensionärsbostäder, vare sig det gäller pensionärshem eller insprängda lägenheter.

Ett tredje förslag som kommittén har lagt fram och som vi är mycket glada över gäller utbyggnad av samaritverksamheten, hemvården. Vid detta förslag har riksorganisationen knutit ett mycket starkt intresse. Vi har velat komma ifrån den oro som vi inom organisationen har känt för alla ensamstående pensionärer vilka ingen människa har kontakt med. Det finns kanske inga släktingar, grannarna som bor vid sidan om dessa pensionärer ligger kanske också utanför intressesfären, och det inträffar allvarliga ting med dessa ensamma pensionärer. Vi har eftersträvat att få en organisationstyp enligt vilken vi får en övervakning över dessa ensamstående pensionärer. Här har kommittén föreslagit dels att ett anslag på 30 miljoner kronor skall stå till kommitténs förfogande i form av statsbidrag för denna verksamhet, dels även att

denna hjälpverksamhet inte skall organiseras i de stereotypa former som vi är vanda vid genom socialvården utan efter helt andra linjer, som kan dras upp distriktsvis, stadsdelsvis, byavis eller hur det kan vara lämpligt för orten. Inom detta begränsade område skall man ha en kontaktman som under sig har ett antal samariter vilka står till förfogande för det område som det kan vara fråga om. Härmed tror vi att vi kommer in på rätt väg och kommer bort från den oro som både de enskilda pensionärerna känner och som vi känner inom riksorganisationen där vi har dem som medlemmar.

Herr talman! Detta är i all korthet vad jag här har velat säga. Jag understryker ännu en gång att visst är önskemålen många, men det kan ju inte vara till någon nytta om vi uppmuntrar till nya utgifter och försöker inbilla våra pensionärer att de bara har att begära så får de vad de begär. Vi som står i ansvarig ställning måste alltid hålla i minnet att det första vi har att betänka, vare sig det gäller en pensionär eller en annan medborgare, är att om vi vill ha någonting här i livet så får vi först se till att pengarna finns. Det är efter det mottot som vi handlar inom riksorganisationen. Vi har ingen annan utgångspunkt, och vi tror att vi alltid kommer att stå fast vid detta och på det sättet i det långa loppet kan klara oss beträffande den medlemsgrupp som pensionärerna utgör.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 22.11.

In fidem
K.-G. Lindelöw